

Tartalomjegyzék
1992., 3., 4. lapszám

Szerző

Ihász Márta
Gáspár Károly

Fordította: Székely Ágnes

Fordította: Székely Ágnes

Laczkovics Mária

Fordította Székely Ágnes

Ábrahámné Győrök Margit
Lénártné Csillik Enikő
Paál Éva
Újvári Erzsébet

Gaál Albert

Németh Zsolt

Szabó András

Cím

**A FŐVÁROSI GYERMEK-ÉS
IFJÚSÁGVÉDELMI ELVEI, RENDSZERE**

**A GYÓGYPEDAGÓGIAI
NEVELŐOTTHONI NEVELÉS
FELÉPÍTÉSE ÉS TARTALMA**

**A nevelőotthon a Német Szövetségi
Köztársaság ifjúságvédelmi rendszerében**

**A ROSSZ GYEREKEKET LELŐVIK,
UGYE?**
In memoriam T.J.

**AZ ÖRÖKBEADÁS KÜLFÖLDRE NEM
MEGOLDÁS**

**AZ ORSZÁGOS UTAZÓ SZAKMAI
SZOLGÁLAT KEZDETI
TAPASZTALATAI A
MOZGÁSKORLÁTOZOTT GYERMEKEK
INTEGRÁLT NEVELÉSÉNEK
MEGSEGÍTÉSÉBEN**

BARLANGRAJZ
(Egy rendező balsejtelmei tervezett filmjének
várható sorsáról)

**EMLÉKSZEL MÉG, MILYEN VOLT
TINÉDZSERNEK LENNI?**
(A szülők szerepe a megelőzésben)
**EMLÉKSZEL MÉG, MI MINDENT
AKARTÁL KIPRÓBÁLNI?**

Fehér Kereszt gyermekvédő alapítvány

Hírmozaik

Ide mindenki önszántából jön, mert
változtatni akar az életén

**KAPOCS A PETŐFI CSARNOKBAN
AHOGY EGY IFJÚSÁGSEGÍTŐ**

	SZERVEZET ELINDULT
Peter M. Smith	Kikerülve és elhagyatva?
Diósi Pál	KINEK ÍGÉRET, KINEK DÉLIBÁB A PETŐFI CSARNOK LÁTOGATÓI NEMZEDÉKÜKRŐL ÉS ÖNMAGUKRÓL KAUKÁZUSI KRÉTAKÖR NEVELŐKÖZÖSSÉG - EDUCOM PÁLYÁZAT 1990.
	SZENES ANDREA: IGEN-ÉLMÉNYEK ÉS TÖPRENGÉSEK CARL ROGERS SZEMÉLYKÖZPONTÚ PSZICHOLÓGIÁJÁRÓL.
	KÖNZEY RÉKA ÉS NAGY ANDREA: ZÖLDKÖZNAPI KALAUZ
	JOHN HOLT: ISKOLAI KUDARCOK
	RUDAS JÁNOS: DELFI ÖRÖKÖSEI. ÖNISMERETI CSOPORTOK: ELMÉLET, MÓDSZER, GYAKORLATOK
Hanák Katalin	Néhány reflexió a gyermekvédelem rendszerének átalakítási tervére
Dobó Attila	Nem lehet rivalizálás kérdése a hazai gyermekvédelem!
Novák István	Szakmenedzser-képzési kísérlet a gyermek- és ifjúságvédelemben
Zala Mária Csupor Zsuzsa	„VÁR-LAK” CSOPORTTERÁPIÁS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS KISKAMASZOK SZÁMÁRA

Törvényhozás előtt

A FŐVÁROSI GYERMEK-ÉS IFJÚSÁGVÉDELLEM ELVEI, RENDSZERE

A társadalmi folyamatok igen érzékeny indikátora a gyermekvédelem. A társadalompolitika különböző területeinek diszfunkcionalitása, ha áttételeken keresztül is nyilvánvalóan érinti a gyermekvédelem tevékenységi körét. Mivel az egyes veszélyeztető tényezők rendszerint egymás következményeként, vagy egyszerre – halmazottan – vannak jelen, megoldásuk feltétlenül komplex ráhatást igényel. Oly módon a gyermekvédelemre egyre nagyobb nyomás nehezedik, egyre több feladat hárul.

Továbbra sincs gyermekvédelmi törvény, amely meghatározná, előírná, szabályozná tevékenységi körét és biztosítaná működési feltételeit. Így elengedhetetlen, hogy a helyi sajátosságokat figyelembe véve az önkormányzatok legalább saját maguk számára cselekvési programot dolgozzanak ki és prioritásokat határozzanak meg.

Ennek értelmében dolgozta ki a Fővárosi Önkormányzat a fővárosra vonatkozó középtávú gyermekvédelmi koncepciót. Egy kétmillió világvárosban speciális feszültségeket indukáló társadalmi folyamatok zajlanak. Nagyon sok nem fővárosi probléma csapódott és csapódik le itt, az ide irányuló migráció következtében, amelyek a Budapestet a többi településtől eltérő feladatok elé állítják. Érthető módon a főváros egészére hárulnak azok a feladatok, amelyeknek nem a kerületi önkormányzatok az „illetőségi helyei” vagy meghatározhatatlan, hogy melyikőjük a gazda – mégis fővárosi jelenségek.

Ide sorolhatjuk pl. a kolduló utcagyerekek jelenséget csak úgy, mint a köztérről köztérre vándorló szipuzó, randalírozó (már-már garázda) ifjúsági csoportosulásokat vagy ijesztően növekvő gyermek és ifjúsági kábítószer-fogyasztást, prostitúciót, bűnözést.

Ezek messze túlmutatnak a hagyományos gyermekvédelem keretein, hiszen önmagukban az egyes intézmények nem képesek kezelni őket, s a gyermekvédelmi szempontú rendőrségi beavatkozást sajnos ugyanúgy igénylik egy szoros együttműködés keretében, mint a szociálist, egészségügyit és pedagógiát. Jelenleg talán még csírájában sem létezik egy olyan hálózat, amely a gyermek vagy fiatalok devialódásának bármely pontján be tudna avatkozni és a probléma kezelése mellett a felvilágosítás, a megelőzés is feladata lenne. Ugyanakkor kimondottan a helyi önkormányzatok szintjén megoldandó az iskolai gyermekvédelem megszervezése és működtetése (ide sorolhatjuk az óvodákat is). Ezen oktatási, nevelési intézményekben a gyermekek életkorukból adódóan biztosan megjelennek, illetve távolmaradásuk önmagában is jelzés értékű.

A hagyományos gyakorlat szerint – a tanító pedagógusok szinte társadalmi munkában látták el – nem lehet hatékony gyermekvédelmi munkát végezni.

Ez a tevékenység nemcsak elhivatottságot, hanem a pedagógiai mellett erős szociális szemléletet is igényel. Teljes értékű független, főállásban ellátandó munkaköröknek kell tekinteni az iskolai gyermekvédelmet, mely a gyermek - család - iskola kapcsolatrendszerén keresztül nemcsak a gyermek, hanem az oktatási intézmény érdekeit is szolgálja. Arról nem is beszélve, hogy idővel a valóban gyermekvédelmi szemlélet meghonosításával az iskolák falain belül, várhatóan a tolerancia is növekedni fog.

Vélhetően ugyancsak megbirkózhatnak e kerületek az átmeneti – napos, hetes – gondozás bizonyos feladataival, amely a gyermekek mellett egyéb családtagokra is kiterjed. (Például:

ügynevezett befogadó családok alkalmazása, esetleg néhány megfelelő méretű lakás gondozóintézmények, tanácsadó állomások céljára történő hasznosítása.)

A koncepció alapján megfogalmazzunk néhány olyan alapelveket, amelyek részben a főváros speciális helyzetéből következnek, részben annál jóval általánosabbak, s a törvény hiányában útmutatóul is szolgálhatnak. Továbbgondolásra ajánljuk mindazok számára, akik bármilyen szinten és formában foglalkoznak a gyermekvédelemmel: a szakmabeli hivatásosoknak és olyan laikusoknak, akiknek önkéntes segítő munkájára a jövőben egyre inkább számíthatunk.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Magyarországon 1991. október 7-én megerősítette az ENSZ Gyermeki Jogok Egyezményét (1991. évi LXIV. törvény a gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről). Ezzel olyan kötelezettséget vállaltunk, amelyhez – ha eleget akarunk tenni a nemzetközi normáknak – újra kell gondolnunk a gyermek- és ifjúságvédelem egész rendszerét. Jogszabályokat kell hozzá igazítani és újakat alkotni, és ezen túlmenően a társadalom felelősségérzetére apellálva alapvetően szemléletváltásra kell törekedni.

Az ENSZ Gyermeki Jogok Konvenciójában megfogalmazott elveknek és elvárásoknak megfelelően:

A gyermek- és ifjúságvédelemnek a társadalmi kihívásokra oly módon kell reagálnia, hogy nemcsak problémakezelő, hanem – és elsősorban megelőző tevékenységet is folytasson.

Ehhez olyan komplex ellátó rendszer kialakítására van szükség, amely mindenkor képes a gyermek általános és különös szükségleteinek – életkorából, családi státusából, személyiségállapotából, egészségi helyzetéből, fogyatékosságából avagy tehetségéből adódóan megfelelni. Azaz a gyermek- és ifjúságvédelmet társadalompolitikai összefüggésében kell értelmezni. Szakítani kell azzal a korábbi felfogással, miszerint a gyermekvédelem kizárólag a már különböző szempontból veszélyeztetett kiskorúakra irányul. Számukra is csak igen leszűkített megoldási módokat kínál azonban azáltal a családból, a környezetből kiemelve egy merev gondozási struktúrába helyezi őket.

Alapelvek

- Szükséges annak leszögezése, hogy a Fővárosi Önkormányzat – már csak a problémakör súlya, a fővárosi gyermektársadalom nagysága, veszélyeztetettsége miatt, de a hosszú távú előrelátás, gondolkodás értelmében is – kiemelten kezelje a gyermek- és ifjúságvédelmet. Az egzisztenciálisan és gondolkodásban megnyomorodott és kiszolgáltatott családokban vagy életidegen intézményekben felnövő gyermekek nyilvánvalóan nem lesznek képesek majdan egészségesen működő társadalmat alkotni.

- A Fővárosi Önkormányzat elfogadja és képviseli azt az elvet, hogy anyagi kondíciók hiányában egyetlen gyermek sem szenvedhet hátrányt gondozásban, nevelésben, oktatásban. Ennek érdekében, ha kell, pozitív diszkriminációval teremti meg az esélyegyenlőséget.

- A Fővárosi Önkormányzat különös súlyt helyez a gyermeki jogok érvényesülésének társadalmi ellenőrzésére, és kiemelten kezeli a legkiszolgáltatottabbak – a családjukon kívül nevelkedők – érdekeinek érvényesítését.

- A fővárosi önkormányzatok képviselőinek vállalniuk kell a kormányzatra irányuló politikai nyomásgyakorlást is annak érdekében, hogy szűnjön meg az a paradoxon miszerint az állam a gyermekvédelemben a megelőzést deklarálja – ugyanakkor az utólagos problémakezelést, s annak is egyetlen formáját az intézményi gondoskodást dotálja. Ezáltal ellentmondásba kerül a Gyermeki Jogok azon tételével, miszerint minden gyermek elsődleges joga, hogy saját, vérszerinti családjában nevelkedjék. A jelenlegi finanszírozási rendszer ezzel

szemben éppen a gyermek családból való kiemelésére ösztönöz. Az intézeti elhelyezés amúgy is csak rövidtávon jelent megoldást. A nagykorúvá váló, családi kapcsolattal nem rendelkező, intézményből kikerülő fiatal a helyi önkormányzatra hárítja vissza újra egzisztenciális problémáit. Ekkor már jóval költségesebb és nehezebb érdemi megoldásokat találni (lakáshelyzet, munkanélküliség stb.). Érdemes összevetni az állami gondoskodás normatívját a létminimum számításokkal és azzal, hogy vajon hány család deviálódása kezdődött kimondottan anyagi, szociális természetű feszültségekkel. Ide kívánczik annak megjegyzése, hogy gyermekvédelmi szempontból is szükséges a lakásgazdálkodás rendszerének újragondolása. Úgynevezett szociális lakások nélkül egyre nagyobb tömegek lakhatása válik kétségessé, helyzetük kilátástalanná. E rétegen belül az állami gondoskodásból kikerülők különösképpen kiszolgáltatottak.

- A Fővárosi Önkormányzat a készülő gyermekvédelmi törvényeknek megfelelően, de megelőzve azt, az intézményi gyermek- és ifjúságvédelmi gondoskodást a speciális ellátásban részesülők - állami gondoskodásból kikerülők, fogyatékosok - esetében 24 éves korukig kiterjeszti. A korábbiakban a 18-24 éves korosztály a gyermek- és felnőttgondozás hiátusban gyakran elveszett, peremhelyzetbe sodródott.

- A Fővárosi Önkormányzat 1991. évi XX. törvényéből (Hatásköri Törvény) adódó feladatainak ellátására korszerűsíti azt az intézménystruktúrát, amelyet az elmúlt évtizedekből örököltünk. Az anyagi feltételek hiányában a gyermekvédelmi intézmények ingatlanvagyonával kell megfelelően sáfárkodni. A Fővárosi Közgyűlés határozatban vállalta, hogy ezen „holt ingatlanvagyon” értékesítéséből származó bevételeket a gyermekvédelem intézménystruktúrájának átalakítására fordítja – egyéb válságágazatok feltételeinek javítása mellett. A kerületek közel felében oly mértékben halmozódnak a devianciák, hogy fővárosi szinten kell a terhelhető pontokat megtalálni a jövőben is. Így valamiféle intézményhálózatnak a „megszüntetve megőrzés” jegyében mindenképpen fenn kell maradnia. Egy, a jelenleginél korszerűbb intézményhálózatnak több találkozási pontja lehet a területi gyermekvédelemmel, illetve bevonható annak tevékenységi körébe.

A fővárosi intézményhálózat átalakítását a következőképpen tervezzük:

- a nevelőszülői hálózat fejlesztése – a hagyományos nevelőotthonok helyett kis létszámú, lakás- illetve családi otthonok létrehozása
- anyasotthonok kialakítása – válsághelyzetbe került szülő-gyermek elhelyezése
- utógondozó lakásotthonok kialakítása
- folyamatos kórházi kezelést nem igénylő elmebeteg, illetve súlyos mentális zavarokkal küzdő gyermekek számára kiscsoportos lakásotthonok kialakítása szakorvosi, kórházi háttérrel)
- krízisintervenciós bázis létrehozása (gyermek-család)
- szenvedélybeteg fiatalok utógondozása (lehetőség szerint családi házakban otthonok kialakítása)
- korrekciós oktatást végző toleráns iskola működtetése – állami gondoskodásban élő, illetve családból bejáró gyermekek számára
- a kerületi önkormányzatok igen behatárolt lehetőségeit ismerve, a Fővárosi Önkormányzat a továbbiakban is fenntartott olyan prevenció feladatokat is ellátó intézményeket, amelyekre az állami normatíva nem biztosított, ám megszűnésük beláthatatlan következményekkel járna.

A főváros vállalja továbbá, hogy – elsősorban szakmai – segítséget nyújt új területi intézmények létrehozásában, szakemberek foglalkoztatásában, az elmúlt évben már

megkezdett gyakorlatnak megfelelően, különösen az iskolai gyermekvédelmet és az utcai gondozó hálózatot erősítve.

- A Fővárosi Önkormányzat az elmúlt években komoly lépéseket tett annak érdekében, hogy azon gyermekeknek, akiknek a családból történő kiemelése elkerülhetetlen, ne keljen a merev gondozási struktúrába kerülniük. Lényeges eleme a tennivalóknak a hivatásos nevelőszülői hálózat nagyarányú bővítése. A szakmai előrelépés, szakmai megalapozottság érdekében szükséges volt szabályozni a hivatásos nevelőszülők valamint a nevelőszülőket segítő szakemberek alkalmazásának feltételeit. A fővárosi próbálkozás, csak egy kis szelete a szakszerűség iránti igény megnyilvánulásának. Korszerű gyermekvédelemről nem beszélhetünk anélkül, hogy a szakemberképzésről ne tennénk említést. Az elmúlt évek során végre felsőoktatási szinten megkezdődött a gyermekvédelmi szakemberek képzése. Ez nemcsak azért fontos, mert a gyermekvédelem különböző területei olyan szakmai és emberi felkészültséget igényelnek, amit egyetlen korábban szereszhető diplomával sem lehet elsajátítani, hanem remélhetőleg a társadalmi megbecsülés növekedését is eredményezni fogja.

- Az ésszerű, a probléma keletkezésének helyéhez rendelt kezelési módok, a megelőző intézményrendszer kialakítása, az ellátórendszer valóban hatékony működtetése érdekében szükséges a kétszintű önkormányzati rendszer mesterséges, merev szétválasztásának megszüntetése. Ennek érdekében az önkormányzatok képviselőinek kezdeményezniük kellene az Önkormányzati, valamint a Hatásköri Törvény megváltoztatását (1990. évi LXV. tv., 1991. évi XX. tv.)

Aktualitásuk folytán külön szólnunk kell e volt egyházi ingatlanok átadásával, a világnézeti elkötelezettséggel kapcsolatos véleményünkről: Egyetértünk azon fölfogással, mely szerint a polgári demokráciákban az állam és egyház egymásra utaltan, de jól különválasztottan tevékenykedik. Az állami, önkormányzati intézményekben biztosítandó a világnézeti semlegesség, deklarálni kell az ideológiai kizárólagosság megszüntetését. Mindezek megvalósulása esetén a vallás is méltó, megfelelő helyére kerülhet.

A gyermek- és ifjúságvédelemben az alapítványok, egyesületek, egyházak, egyházi karitatív szervezetek nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a nevelésben, gondozásban. Gondolunk itt a nevelőszülőkre, a fogyatékosok, a deviáns fiatalok gondozására. A szabad vallásgyakorlás kérdéskörében – bárki is legyen a fenntartó – a nevelt, gondozott gyermekeket, fiatalokat szabad döntés elé kell állítani, szabad döntési helyzetbe kell hozni. Arra kell törekedni, hogy az intézményi, szervezeti (egyházi, karitatív) körbe bekerülők minél több véleményt ismerjenek meg és gondolkodjanak a hallottakon. A kiszolgáltatott, lelkiileg, testileg sérült fiatalok számára legrosszabb az egyoldalú hatások rendszere. Ugyanakkor a döntés szabadságához biztosítani szükséges a lelki, szellemi fejlődést. Az állami és önkormányzatok által fenntartott intézményekben az egyenrangúan kezelt világnézetek mindegyikét a fiatalok nevelése érdekében maximálisan ki kell használni. Sok esetben a családi háttér nélküli, senkihez nem tartozó fiataloknak a vallás illetve az általa megismert emberek jelentik a kapcsolatot, a kapaszkodót a valahová tartozást egész életükben.

A volt egyházi érdekeltségű ingatlanok funkcióval történő átadása után figyelembe lehet venni a gyermekek, fiatalok felekezeti hovatartozását az intézeti elhelyezés során a kívánságnak megfelelően. A gyermekek érdekeinek érvényesüléséről a jelenleg érvényes jogszabályok értelmében az intézeti gyámnak kötelessége minden körülmények között gondoskodni.

Ihász Márta

Gáspár Károly

Külföldi publikációkból

A GYÓGYPEDAGÓGIAI NEVELŐOTTHONI NEVELÉS FELÉPÍTÉSE ÉS TARTALMA

A szerző a regensburgi St. Vincent gyermekközpont igazgatója, valamint a Gyógypedagógusok Szakmai Egyesülete szakfolyóiratának szerkesztője. A következő cikk, a Szövetségnek Pilsenben tartott egyik összejövetelén elhangzottak összefoglalása. Az előadás fő témája, hogy az előadó a gyógypedagógiai nevelőotthoni nevelést miként értelmezi pl. egy olyan otthon esetében, mint az ő, magatartászavaros gyermekek és fiatalok számára létrehozott intézménye.

Az első részben a gyógypedagógiai definícióját adja meg, valamint a nevelőotthoni nevelés gyógypedagógiai tevékenységeinek három alapelvét.

A második részben rövid áttekintést kapunk arról, hogy mindezt saját intézményében hogyan próbálja megvalósítani.

A harmadik rész taglalja az elmúlt 15 év nevelőotthoni tapasztalatait és perspektívát, melyet ebből a koncepcióból nyert.

Az utószó a nevelőotthoni nevelés lényegét összegzi.

A GYÓGYPEDAGÓGIA MEGHATÁROZÁSA AZ OTTHONBAN

Amikor a 70-es években az intézetet terveztük, létrehoztuk, majd megnyitottuk, magunkat „gyógypedagógiai otthonnak” neveztük. Környékünkön ez egészen új volt, és sok, nem kevés tapasztalattal rendelkező ember kérdezte, hogy mit jelent a „gyógypedagógiai” fogalom. Többen elbizonytalanodtak, mivel sok minden megkérdőjeleződött, ami idáig természetes volt, és bár helyességéről senki sem győződött meg, mindenki legjobb tudása és ismeretei szerint valósította meg az otthonban. Ilyen volt pl. a gyermekek és felnőttek felhőtlen együttélése, a nehézségeknek együttes erővel történő legyőzése, és az arra történő kísérlet, hogy az élet részét együtt töltsék el. Tehát ez most teljesen hibás volt? Tehát a gyógypedagógia azt jelentené, hogy ez még valami, amivel a nevelőotthoni nevelést vádolni lehet? Ezek azok a kérdések, melyekre nem lehet gyors választ adni, s mindenképp előtt nem lehet egy szóval válaszolni. A gyógypedagógia kifejezés akkor is félreérthető lenne, ha az orvostudomány részeként értelmeznénk, melyet a „normális” nevelés érdekében, legjobb esetben erre speciálisan képzett szakemberek segítségével alkalmaznak. A gyógypedagógia, mint pedagógia semmi más, mint egy kísérlet arra, hogy a nevelés nehéz körülmények között sikerüljön. Ezen nehéz körülmények alatt azokat a megterheléseket és tapasztalatokat érjük, melyekkel a gyermekek és fiatalok az otthonba kerülésig találkoznak. A gyógypedagógia kísérlet egy elmélyült pedagógiai segítség nyújtására. Ehhez a segítségnyújtáshoz nyújt Paul Moor három, a nevelőotthoni nevelésben fontos alapelvét:

Először megérteni, aztán nevelni

Egy gyermeknek csak akkor tudok segítséget nyújtani, ha tudom, hogy miért olyan, amilyen. Nevelőként első feladatunk, hogy megkeressük a gyermek viselkedésének okát. A

nevelési problémák mindig utalások a környezettel fennálló kapcsolatuk problémáira, melyekkel a gyermekeknek szembe kell, avagy szembe kellett nézniük.

Ne a hibák ellen, hanem a hiányosságokért neveljünk

Annak veszélye, hogy a gyermeket, aki közösségben (pl. egy nevelőotthonban) nevelkedik, egy valamiféle külső rend szerint akarjuk fegyelmezni, mindig fennáll. A zavaró magatartást meg kell szüntetni, ezzel együtt meg kell szüntetni a külső rend megzavarását is. Ennek véghezviteléhez „stratégiát” kell kidolgozni (a szó inkább háborús megmozdulásokhoz illik, mintsem gyermekekkel való foglalkozáshoz), de csak felületes eredményt tudunk elérni. A gyógypedagógus másként gondolkodik, hiszen azt próbálja kideríteni, hogy mi okozhatta a gyermeknek ezt a magatartásformáját, s hogy ezzel vajon mit akar kifejezni. Ezzel már a következő kérdést is felvetettük, hogy vajon mire lehet a gyermeknek szüksége. A gyermek gondjainak kiderítése, s útjának egyengetése már gyógypedagógiai gondolkodásmódra vall.

Nemcsak a gyermeket, hanem környezetét is nevelni kell

Nem lehet, és nem szabad a gyermeket környezetéből kiragadva nevelni. A szülőket, akiknél a gyermek az otthonba történt felvételig élt, „elméletileg” nem lehet a gyermek életéből eltávolítani. A gyógypedagógusnak a feladata, hogy a gyermek és a szülő közötti kapcsolatot óvatosan felderítse, és közösen dolgozzanak ki valamilyen jövőperspektívát, amelyet a gyermek és a szülő egyaránt elfogad. Csak nagyon kevés esetben szükséges a kapcsolat teljes megszakítása. De ebben az esetben is fel kell ezt az eseményt a gyerekekkel dolgozni. További személyek is létezhetnek a gyermek környezetében, akikkel együtt kell dolgoznunk, mint pl. az iskolai tanárok. Nem szabad, hogy az iskola és az otthon között megromoljék a kapcsolat. A szomszédokat, ifjúsági csoportokat és minden olyan személyt be kell vonni a munkába, kik a fiatal érdekét szolgálhatják. Ez elmehet egészen a nyilvánosság igénybevételéig is, azaz, hogy az otthon a nyilvánosság előtt úgy szerepel, hogy az a fiatal számára előnyös legyen.

A GYÓGYPEDAGÓGIAI GONDOLKODÁSMÓD MEGVALÓSÍTÁSA EGY OTTHON HÉTKÖZNAPJAIBAN

Amit itt most elméleti síkon nagyon röviden kifejtettem, megpróbáljuk saját otthonunk hétköznapiiban megvalósítani. Három súlypontot emelek most ki.

A nevelő, mint gondozó személy

A mi gyógypedagógiai nevelőotthoni csoportunkban maximum 9 gyermek él 4 vagy 5 nevelővel együtt. Mivel a nevelők 3 apáca kivételével nem az otthonban élnek, fennáll a veszély, hogy a nevelőotthon inkább egy gyárhoz lesz hasonlatos. Ennek elkerülése érdekében olyan rendszert alakítottunk ki, amely a fiatalok számára áttekinthető. Minden nevelőnek van két olyan gyereke, melyet teljes mértékben ő gondoz, mi úgy nevezzük, hogy „intenzívgyerekek”. A szolgálatot úgy alakítjuk ki, hogy minden gyerek találkozzon a gondozójával, ha lehet minden nap, sőt naponta egy bizonyos időben minden gondozó együtt van az összes gyerekekkel. A gondozó („intenzív nevelő”) segít a gyerekeknek a házi feladat elkészítésében, elmegy vele az orvoshoz, vagy elmegy vele ruhát vásárolni, játszik vele,

kapcsolatot tart a gyermek szüleivel, tanáraival, az otthonon kívüli személyekkel a gyermek közvetlen környezetéből. Reményünk szerint a gondozónak sikerül a gyermekben bizalmat ébreszteni, sikerül bizalmas kapcsolatot létrehozni, ami nélkül, meggyőződésünk szerint nem lehet nevelni. Másrészt az intenzív nevelő nagyon jól ismeri a „gyermekait”, rendszeresen felírja észrevételeit a gyermek magatartását illetően, a gyereket kintről érő bármilyen befolyást, s így, mint kompetens személy felvilágosítást tud adni a gyermekkel kapcsolatos további teendőket illetően.

A csoport, mint a pedagógiai cselekvés súlypontja

A csoportot tartjuk a döntő pedagógiai munkaterületnek és ezzel egyidejűleg az otthon munkaeszközének is. Alaposan meggondoljuk, hogy melyik gyereket melyik csoportba vegyük fel. (Semmiféle felvételi kötelezettségünk sincs, hanem az ifjúsági hivatal megkeresése után szabadon dönthetünk, hogy felvegyük-e a gyereket vagy nem.) Ennek eldöntésében dolgozóinknak döntő szavuk van. Még egyetlen gyermeket sem vettem fel az otthonba úgy, hogy valamelyik dolgozóm ezt ellenezte volna. Egyetlen gyermeket sem szeretnék olyan felnőttre bízni, aki ezt a gyereket nem akarja, és egyetlen felnőttet sem szeretnék erőnek erejével arra kényszeríteni, hogy olyan gyermeket vegyen fel, melynek problematikája túl nagy követelmény elé állítja őt. Nincs is az egész otthonra érvényes házirendünk, ezt minden csoport maga alakítja ki saját magának. Ez esetben nagyon fontos, hogy egy harmonikus csoport jöjjön létre, ahol a gyermekek és a nevelők is egységes véleményen vannak, nehogy a különböző elképzelések következtében a gyerekek elbizonytalanodjanak, s ezáltal a csoport nevelőit egymás ellen kijátsszák. Csak úgy tudjuk elemei, hogy a gyerekek bizalmas légkörben éljenek, ha a nevelők is jól kijönnek egymással, amit otthon a gyerekek nem tudtak megélni. Ennek előfeltétele, hogy a nevelők minden, a gyermekkel kapcsolatos információhoz hozzájuthassanak, s döntési jogkörrel rendelkezzenek a gyermeket érintő kérdésekben. Így pl. a gyerek nyári táboroztatása, hétvégi hazaengedése, kimenők mind a nevelő kompetenciájába tartozik.

Vezetés és szakszolgálat, mint kiegészítő segítség

A pedagógiai vezetés és szakszolgálat szerepét – nálunk ezek elsősorban pszichológusok – a csoportokban dolgozó munkatársak tehermentesítésében látom, abban, hogy nekik segítséget nyújtsanak mindig, ha ők ezt kérik. A pszichológus feladata az egyéni esetek feltárásán kívül, hogy a nevelő számára feltárja a gyermek viselkedésének hátterét, segítsen a gyerek tanáraival - s amennyiben ez szükséges - a csoportbeli munka kiegészítésekképpen a gyerekekkel való egyéni kapcsolat kialakításában.

A szakmai értékelés és tervezés „helye” az ún. esetmegbeszélés. Legkésőbb félévente ül össze a team, az illetékes pszichológus (a pszichológus nálunk 10 órát dolgozik hetente egy 9 gyerekből álló csoporttal) és a pedagógiai vezető, hogy a gyermek elmúlt fél éves magatartását feldolgozzák, értékeljék, s meggondolják, hogy a gyermekkel való foglalkozásnak melyek legyenek a legfontosabb lépései. Közben megvizsgáljuk a gyerek testi, egészségügyi, szellemi, személyiségi és szociális fejlődését, valamint az egyes gyermek jövőbeli esélyét.

Ezt aztán írásba is foglalja az intenzívnevelő, amit aztán félévenként elküldünk az ifjúsági hivatalnak.

TAPASZTALATOK ÉS PERSPEKTÍVÁK TÖBB MINT 15 ÉV MUNKA UTÁN

Csak vázlatosan említjük az eddigi tapasztalatokat, ami az otthon megnyitása óta (1976.) számunkra fontosnak tűnt.

Az állandó nevelőotthoni ellátás nem elegendő, ha az egyes gyerekeknek különleges helyzetükben segíteni akarunk. Ezért már kb. 13 évvel ezelőtt elkezdtek a napos csoportok kiépítését, ahová a gyerekek az iskola után mennek, majd este onnan haza. Ennek előfeltétele, hogy a családok, vagy a gyermeküket egyedül nevelő szülők készen mutatkozzanak az együttműködésre. Ezek a napos csoportok közben annyira elterjedt ellátásformává változtak, hogy februárban már a 4. ilyen csoportot nyitottuk meg. Ezzel sok gyereknek takarítottuk meg a családtól való teljes elszakadást, vagy könnyítettük meg a családba történő újra beilleszkedést.

A nevelőotthoni csoport nem tudja a családot helyettesíteni, ezt mindig újra tapasztaljuk. Nagyon fontos, hogy a csoporton kívül legyen a gyerekeknek egy olyan felnőtt kapcsolata, akihez mindig bátran fordulhat, s különösen az otthon elhagyása után továbbra is segít. Mivelhogy minden igyekezet ellenére a nevelőotthoni csoportokban általában 9 egymást folyamatosan váltó gyerekkel 4-5 egymást ugyancsak váltó felnőtt van, hát ez minden, csak nem az igazi család.

Nagyon fontossá vált számunkra, hogy mindig csak a gyermek szempontjait tartsuk szem előtt. A régi formák mellett mindig találunk valami újat, pl. ebben az iskolai évben sikerrel zártuk az egyik család utógondozását a gyerek intenzívnevelője segítségével.

Az egyes csoportok eltérő struktúrája mellett nagyon fontos szerepet töltenek be a szakmai konferenciák, különféle közös ünnepek.

Egyre fontosabbnak tűnt az utóbbi időben a gyermek- és ifjúsági pszichiátriával való együttműködés. Korlátozott számban felvesszünk onnan is gyerekeket, s az együttműködés egyre fontosabb a segítségnyújtás szempontjából. Ezzel együtt előfordulhat egyes gyerekek gyógyászata is.

Utószó: a LEGFONTOSABB

Romániai tartózkodásom alatt tapasztaltam nem egy fogyatékos gyermeket „tartó” árvaházban, hogy az elképesztően magas létszám ellenére (kb. 500 gyerek) több egészen, meglepően intellektuálisnak, emberinek tűnt. Miután néhány napot a csoportban töltöttem vált világossá számomra, hogy mindig ugyanazok a nevelők vannak a gyerekekkel, s szeretettel veszik körül a csöppségeket. Nem akarom a rettenetes körülményeket bagatellizálni, hiszen, mint ahogyan a híres amerikai gyermekpszichiáter Bettelheim írja: „A szeretet egyedül nem elég”, de szabadon azért hozzáfűznöm: „Szeretet nélkül nem megy”.

Fordította: Székely Ágnes

Külföldi publikációkból

A nevelőotthon a Német Szövetségi Köztársaság ifjúságvédelmi rendszerében

A törvénykezés kerete, melyben a nevelőotthoni nevelés is megjelenik, az új gyermek- és ifjúságvédelmi valamint a gondozási törvény.

Ez tulajdonképpen a „Szociális Törvénykönyv” egy része, melyben a szociális törvény különböző területeinek összefoglalása található. A Szociális Törvénykönyv többek között a képzési támogatást, munkaügyi támogatást, társadalmi biztosítást, családi pótlékot, valamint a törvényi komplexust tartalmazza:

- szociális- és fogyatékosoknak nyújtott segítség,
- gyermek- és ifjúságvédelem.

Az új gyermek- és ifjúságvédelmi törvény a nevelési problémákkal küzdő szülőknek nyújtott segítség egy formája

Az új gyermek- és ifjúságvédelmi törvény 1991 januárjától van érvényben. Elődjét „ifjúságléti törvény”-nek hívták. Ez a törvény tulajdonképpen a gyermekek jólétét volt hivatva biztosítani annak érdekében, hogy a törvényileg garantált nevelési esélyt megkapja. Ennek megfelelően abban az esetben, ha a nevelésre jogosult személy, többnyire a szülő, valamilye nyilvánvaló nevelési hibát követett el, az államnak ez a törvény beavatkozási jogot biztosított. Ebben az értelemben az elmúlt években jelentős változás következett be, amely a jelenleg érvényes gyermek- és ifjúságvédelmi törvényben csapódik le.

A gyermek- és ifjúságvédelmi törvény úgy működik, mint

- egy szociális háló államilag garantált szolgáltatása, amelyet a szülők igénybe vehetnek, amennyiben a család vagy a gyerekek miatt túlterheltek érzik magukat,
- egy segítség az önsegélyezéshez. A szülői nevelési önkénybe való beavatkozás már nem olyan egyszerű az állam miatt. Ehhez legalábbis egy gyámügyi bírósági határozatra van szükség. Minden szabályzat a szülőnek nyújtott törvényi segítségként értelmezhető, hogy nevelési feladatainak eleget tudjanak tenni. Ehhez találhatók a törvényben különböző ajánlatok, melyek mind azt a célt szolgálják, hogy a szülők újra képesek legyenek a nevelésre.

Az új ifjúságvédelmi törvény nevelési segítségnyújtási kínálatának katalógusa:

A segítségnyújtási kínálatok katalógusa a tisztán ambuláns intézkedéseken túl, a részben állandó segítségeken keresztül a gyermek kihelyezési lehetőségeinek széles palettáját is magában foglalja.

Az ambuláns segítségnyújtási formák részét képezik a „nevelési tanácsadók”, „szociálpedagógiai családsegítők”. A családoknak lehetőségük van arra, hogy a tanácsadóhelyeket felkeressék, ill. hogy a családsegítők menjenek ki a családokhoz; a napköziotthonos nevelés és a napos csoportokban történő nevelés, valamint a napos gondozás részben állandó kínálatként felvételt nyert az új törvénybe (a gyerekeket napközben, ill. az iskola után délután nevelőszülők vagy hivatásos nevelők gondozzák, majd este a gyerekek hazatérnek családjukhoz); segítségnyújtási eszközként a családon kívüli nevelést szolgálják a hetes- és teljes időre szóló gondozási formák, valamint a nevelőotthoni nevelés és egyéb gondozott lakóformák.

A családi közelség jelentősége a köznevelési segítségnyújtásban

Mint ahogy már említettük, az egész törvénykezési apparátusnak feladata, hogy a szülőknek, ill. a családoknak nevelési feladatuk tudatosításában segítségükre legyenek. A család az NSZK-ban előkelő helyen van a ranglétrán; mint mindig, a társadalom csírájaként értelmezzük. A nevelési segítségnyújtásnak pedig az a feladata, hogy a szülőket ezen feladat ellátásában segítse. Ezért a nevelőotthoni nevelést, mint az NSZK egész köznevelési segítségnyújtását időleges „családtámogató eszközként” lehet értékelni. Legfőbb feladata ezért, bizonyos idő elteltével a gyermeknek újra a vérszerinti családjába való visszavezetése.

Azokban az esetekben, amikor ez nem lehetséges, meg kell próbálni a gyermeket egy másik családban elhelyezni (nevelőszülők). Csak amennyiben az sem lehetséges, veszi át a nevelés és a társadalomba való visszavezetés szerepét a nevelőotthon. Ehhez keres a nevelőotthon a fiatalok számára specifikus gondozási formákat. Specifikus ifjúsági lakócsoporthoz, szociálpedagógiai gondozás igénybevétele a nevelőotthontól bérelt szobában és olyan önálló fiatalok utógondozása, akik már önálló lakással rendelkeznek a fiatalok és fiatal felnőttek utógondozása mind azon gondozási repertoárhoz tartozik, melyet az otthonok kínálnak fel.

Állami nevelési segítségnyújtás – az államnak olyan feladata, melyre jogigény vonatkozik

A társadalmi nevelési segítség és ezzel együtt a nevelőotthoni nevelés is részét képezi államunk szociális feladatának.

Az a fórum, melyen ilyen szolgáltatási ajánlatokat megvitatnak, az ifjúságvédelmi bizottság. Az NSZK minden tartományi kerületében, ill. minden nagyobb városában található ilyen szakmai bizottság. Továbbá minden szövetségi tartománynak kell tartományi ifjúságvédelmi bizottsággal rendelkeznie. Ezen bizottságokban tanácskozzák meg és hoznak döntést afelől, hogy az ajánlatok közül az illetékes ifjúsági hivatal melyik ajánlatot fogadja el és támogatja anyagilag.

A köznevelési segítségnyújtási intézkedéseket államunk szociális költségvetése finanszírozza, akár szövetségi tartományi vagy kommunális eszközökből. A közteherviselő, az anyagi eszközöknek a tartományi kormány, a kerületi vezetés vagy a helyi hivatalok számára történő leosztása révén fizeti az ún. gondozási díjat, amely a gyermekek és fiatalok összes gondozási költségeit magába foglalja (személyi költségek, lakás, életfenntartási költségek, egyéb kiadás). Ezáltal a gondozási feladatokat ellátó intézmények anyagilag biztos körülmények között vannak.

A nevelésre jogosult számára olyan összegű anyagi részvételt követelnek, ami akkor jönne létre, ha a gyermek továbbra is a szüleinél élne (az ún. házi megtakarítások).

A társadalmi szervezetek és az ún. „szubszidiaritási alapelv”

A nevelőotthoni nevelést alapjában véve elsősorban a társadalmi szervezetek végzik. Egyházi és egyéb jóléti szövetségek otthonokat építenek, szerelnek fel, és egyéni felelősségükre finanszírozzák a fent említett gondozási díjat. Közben érvényben van az ún. „szubszidiaritási alapelv”. Azaz, a közteherviselőket kötelezték, hogy a területen szükséges nevelési szolgáltatások megvalósítását a társadalmi szervezeteknek átengedjék, amennyiben ilyen szervezet adódnék. Amennyiben nincsen ilyen szervezet, úgy az állami költségviselőnek kell a szükséges segítséget biztosítania.

Állami kontrollfunkció a köznevelésben

A nevelőotthoni nevelést, mint az állam kötelező nevelési feladatát gyakorlatilag társadalmi szervezetek végzik, de állami szervek felügyelete alatt. A költségviselőkön kívül, akik a valóban elvégzett nevelési munkát rendszeres időközönként felülvizsgálják, és adott esetben rákérdeznek, létezik az NSZK-ban az ún. „nevelőotthoni felügyelet”. Minden tartománynak kötelessége egy nevelőotthoni felügyeleti hatóság létrehozása, amely a nevelőotthoni munkát felügyeli, s biztosítja, hogy a gyermek- és ifjúságvédelmi törvény keretein belül a gyermek jólétét.

BHP Informationen 4192.
Josef Menges
(Fordította: Székely Ágnes)

Törvényhozás előtt

A ROSSZ GYEREKEKET LELÖVIK, UGYE? In memoriam T.J.

Történetem hőse most másodízben kerül a sajtó nyilvánossága elé, másodízben főszereplője újságcikknek. Először a Zsaru című újságban olvastam róla és bűncselekményéről, de ez nem a reklám helye. Ha megérte volna, most bizonyára büszke lenne, örülne a ráirányuló figyelemnek. Életében oly sokszor kellett tapasztalnia a környezete odafigyelésének hiányát, nem érte meg e kétes dicsőséget. Meghalt egy fiatal fiú, s nem tudom, a társadalom elszámolt-e szomorú végével. Bűnös volt ez a fiú, esetleg gonosz is? Igen, az volt, sunyi, alattomos és gonosz. Rosszal fizetett azoknak, akik jók voltak hozzá, gyötörte a gyengébbeket, nem tisztelete az öregeket. Kérdés az, hogy vált ilyenné, hisz „gonosz erkölccsel senki sem születik”.

Negyedik gyermekeként született a nem sokkal ezután különváló házaspárnak. Apja már eléggé idős volt ahhoz, hogy a gyermekkel való kapcsolata eleve jónak ígérkezzen. Miután elváltak, a szülők megfélezték gyermekeiket, a fiú apjánál maradt. Az anya ezután soha többé nem törődött vele, többnyire nem is tudta, hol kereshetné, ha anyai gyöngédségre vágyik. Egy-két év alatt bebizonyosodott az is, hogy apja képtelen nevelői feladatainak eleget tenni. Egzisztenciája bizonytalan volt, de alkoholra azért mindig tudott pénzt teremteni. Állami gondozásba került, érzelmileg családtagjai közül csak bátyjához és nővéréhez őrzött meg kapcsolódást. A nevelőotthonból többször megszökött, lopásokat követett el. Úgy látszott, eredményes nevelésre legfeljebb egy szigorúbb rendű intézetben lehet remény. Beutalták ezért a kalocsai gyermekotthonba, itt végezte el az általános iskolát. Úgy tűnik, nem érezte igazán jól magát itt sem, hiszen többször megszökött, s a szökései után egy-egy újabb bűncselekménnyel gyarapította bűnlajstromát. Kiket lopott meg? Olyan embereket, akik befogadták őt, lakásukba engedték, megbíztak benne. Betört volt pártolója lakásába is, aki kezdeti nevelőotthoni éveiben pártfogásába vette, megkísérelte enyhíteni magányosságát.

Meglopta azt az idős asszonyt, aki lakásába engedte őt és társát egyik szökése alkalmával és étellel kínálta. Az ő fejéből pattant ki az a gonosz gondolat is, hogy a házban magányosan élő idős asszonyra zárják rá az ajtót, hogy ne tudja a sérelmére elkövetett lopást jelenteni.

Készült róla pszichológiai vizsgálati jelentés. Az ebből kidomborodó személyiségkép meglehetősen szomorú. A gyermek alacsony intellektusú, nincs benne kitartás, felnőttekkel szembeni készséges viselkedés csak egy álarc, s ugyanakkor ez a sok rossz tulajdonsággal megáldott fiúcska kétségbeejtően magányos. A sok rossz mellett kedvező adatokat is találhattunk az emléket őrző dossziében. Megdicsérték sport teljesítményéért, a más nevelőotthonokból érkezett vendégek fogadása során tanúsított szorgalmáért. Az emlékező dosszié ugyanakkor nem rejt adatot arról, hogy milyen nevelői munka folyt annak érdekében, hogy a gyermekből a burjánzó rossz tulajdonságokat kigyomlálják, s a kedvező vonásokat mind dominánsabbá tegye.

A szökések során gyűjtött bűnlajstrom eredményeként több alkalommal állt bíróság előtt. A bíró, kétszer is lehetőséget adott arra, hogy a megjavulás jeleit mutassa. A kétszeri próbára bocsátás végülis eredménytelen maradt, a fiú elbukott a próbán. Senki sem tudja, hogy

pártfogója mit tett a jobb eredmény érdekében, helyzete magaslatán állott-e, avagy megelégedett azzal, hogy a gyermek amúgy is intézeti növendék, ahol gondját viselik.

Az útja ezt követően javítóintézetbe vezette, befogadása előtt ismét készítettek pszichológiai vizsgálatot, mely az előzőhöz hasonlóan kimutatta gyenge jellemét, befolyásolhatóságát, azt, hogy képtelen a kitarító munkára. Ekkoriban már csak vidéken élő nővérével tartotta a távoli kapcsolatot. Úgy tűnik az intézetben beilleszkedett, többször dicsérték magatartásáért, a javulás jeleit mutatta. Talán ez volt az utolsó pillanat, amikor megkapaszkodhatott volna. Kérte, hogy az intézetben maradjon, és itt kezdje meg gimnáziumi tanulmányait esti vagy levelező tagozaton. Akit a sors üldözőbe vesz, nem könnyen ereszti el. Kevés volt a jelentkező, így nem indult be a tagozat, ahol gimnazistaként szerencsét próbálhatott volna. Elbocsátották hát az intézetből, s erősen biztatták, hogy talán egy nagyobb városban helyet kaphat az esti gimnáziumban.

A fiú elbukott. Kicsi fiúkat gyötört meg szadista módon, ezért előzetes letartóztatásba került. Szökés közben lelőtték.

Hiányzik a képből egy darab. Nem tudom milyen erővel próbált javítóintézeti elbocsátása után szilárd talajt fogni, igazán küzdött-e azért, hogy gimnáziumi tanulmányait megkezdhesse. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy rövid élete során a társadalom sem volt hozzá kegyes. Bár nem volt árva, de annál is árvább volt, hiszen szülei elhagyták, mint egy megunt csomagot Sorsában végig követhető az intő jelek sora, hogy erre a gyerekre vigyázni kell és talán egy kicsit másként, mint más gyerekre. Félresiklott élete gyermekvédelmünk sikertelenségét is példázza. Nem találtuk meg azt a nevelési módszert, vagy azt az intézmény típust, ahol a nevelés ő személyére szabottan történhetett volna. Személyiségképéből kiviláglik, hogy bűncselekményeit szökés közben követte el, az intézetben többnyire beilleszkedett, sőt dicséreteket is kivívott. Látni kellett ugyanakkor, hogy képtelen önálló lábra állni, egyéni, személyére szabott gondoskodást igényel.

Jelenleg folyamatban van a gyermekvédelem törvényi szabályozása. Oda kell figyelni arra, hogy az ilyen kallódó gyermekkel számára is megtaláljuk a személyre szóló nevelést biztosító intézmény típust. Talán az utolsó lövés nincs minden gyermek számára megírva. Hasonló kallódó életek azonban százával vannak a mai Magyarországon. Nem engedhetjük meg, hogy a példabeli fiúhoz hasonlóan kicsússzon életük. A példabeli fiú gyenge jellem volt, az évtizedig tartó intézményi nevelés azonban nem tudta őt igazán megjavítani. Nem valószínű, hogy ez kizárólag az ő hibájából történt. Rövidke életében nem állt mellette olyan ember, aki erősen megfogta volna a kezét és a jó felé vezette volna. Nem találtak számára olyan intézetet, ahol jól érezte volna magát, igazi barátokra talált volna. Amikor tanulni akart, nem volt hely számára az iskolában, s nem akadt olyan segítő kéz, aki beültette volna az iskolapadba. Mindannyiunk érdekében vigyázzunk, ne így nőjenek fel fiúk és lányok, akiknek senki és semmi támaszuk nincs e hazában, akik önnön jellemgyengeségük mellé a felnőtt társadalom következetlenségét kapták örökül. A gyermekvédelmi törvény megalkotóinak olyan színes intézményi palettát kell kialakítaniuk, melyben ezeknek a gyerekeknek egyéniesített nevelés biztosítható.

Laczkovics Mária

Külföldi publikációkból

AZ ÖRÖKBEADÁS KÜLFÖLDRE NEM MEGOLDÁS

A külföldi gyerekek örökbefogadását nagy vita övezi. „Eddigi életünk folyamán a harmadik világ országaiban éppen elég nyomort láttunk már” – áll egy levélben. „De azt hinni, hogy a (gazdag) nyugatra történő örökbeadás valamilyen megoldást jelent erre a tömeges nyomorra, az önbecsapás határát súrolja. Minden kétséget kizáróan egyes gyerekek esetében óriási túlélési esélyeket biztosít a külföldre történő örökbeadás. Senki sem akarja ezt aényt tagadni. Másrészt az esetek többségében az is nehezen tagadható, hogy a gyermek iránti vágy volt az elsődleges motiváló tényező, s csak utána a gyerekeken segíteni akarás. A kérdés azonban, amely felé a „Terre des Hommes” nevű szervezet is fordul inkább abban áll, hogy miért létezik egyáltalán ekkor nyomorúság a harmadik világ országaiban, s mit lehetne ez ellen tenni. Így a mi országunknak is (mindenek előtt) világgazdasági felelősséget kell vállalnia az elnyomódás és kizsákmányolás miatt, ami nem engedi a gyerekeket és családjaikat lélegzethez jutni. Amennyiben nem teszünk valamit annak érdekében, hogy világossá váljon közös felelősségünk a kialakult helyzetért, s ameddig ezen büntudaton nem tudunk felülemelkedni, elkerüljük annak lehetőségét, hogy ne „csak” egyes esetekben tudjunk segíteni” - fejezi be a cikk szerzője hozzászólását.

Az EGYES GYEREKEKNEK NINCSEN IDEJÜK VÁRNI című cikk is ezzel a témával foglalkozik. Egy konkrét esetet ír le, amikor egy harmadik országbeli, mélységesen alultáplált kislányt fogadtak örökbe német szülők abban a reményben, hogy legalább ennek az egy gyerekek megmenthetik az életét. Ennek az esetnek kapcsán viszont az is kiderül, hogy a harmadik világ nagyon sokgyerekes családjai (nem ritka a 18-20 gyerekes család sem) nem igazán bánkódnak, ha egy vagy két gyereküket oda kell adniuk. A történet a németek felé intézett felhívással zárul, miszerint próbáljanak meg mindent elkövetni az örökbefogadó szülők annak érdekében, hogy ezen gyerekekből normálisan fejlődő gyerekek váljanak, hiszen a gyermekkor rövid, s „a gyerekeknek nincsen idejük várni”.

Egyébként ezen örökbefogadások legális keretek között, az ifjúsági hivatal által történnek.

**Waltraut Eberhardt írása
az Eltern für Kinder című lapból.
(Fordította Székely Ágnes)**

Műhely

AZ ORSZÁGOS UTAZÓ SZAKMAI SZOLGÁLAT KEZDETI TAPASZTALATAI A MOZGÁSKORLÁTOZOTT GYERMEKEK INTEGRÁLT NEVELÉSÉNEK MEGSEGÍTÉSÉBEN

A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége égisze alatt négy éve működik a Mozgáskorlátozottak Integrációját Segítő Pedagógusok Munkaközössége, melyet az integrált nevelésben részt vevő intézmények vezetői és munkatársai hoztak létre a tapasztalatsere és a szakmai továbbfejlesztés érdekében. Az integrációs intézmények háromféle módon szerveződnek:

1. Amennyiben a mozgáskorlátozott gyermeket nem akarja a szülő speciális intézetbe adni, illetve a speciális intézet nem látja szükségesnek ellátását, vagy valami oknál fogva nem tudja felvenni a gyermeket, a szülő megpróbálja elhelyezni gyermekét az ép gyermek közösségbe. Ha felveszi az intézmény a mozgáskorlátozott gyermeket, ezután felkeresi az Integrációs Munkaközösséget.

2. Az épek intézménye a mozgáskorlátozott gyermek és a szülő jelentkezésével egyidőben keresi fel a Munkaközösséget, ahol megismerheti a mozgáskorlátozottak nevelésének és oktatásának jelenlegi feltételeit egy speciális és egy integrációs intézmény munkáján keresztül.

3. Az épek intézménye, mielőtt felvenné a mozgáskorlátozott gyermeket, megkeresi az Integrációs Munkaközösséget, és az integrációs viszony feltételeinek ismeretében az intézmény dolgozói közösen döntenek, hogy vállalják-e a gyermek nevelését, oktatását.

Természetesen ezek a szerveződési formák azokra az integrációs intézményekre érvényesek, amelyek a munkaközösség tagjai.

Az előbb említett szerveződési formákban négy fontos tényező szerepel:

- A mozgáskorlátozott és az ép gyermekek.
- A mozgáskorlátozott és az ép gyermekek szülei.
- A fogadó intézmény személyi és tárgyi feltételei.

- Az Integrációs Munkaközösség. Jelenleg a Munkaközösségnek a speciális intézményeken kívül 71 mozgáskorlátozottakat befogadó épek intézménye a tagja, ebből 26 helyen van mozgásfejlesztő szakember.

Látva az ellátási arányt, természetes, hogy a Munkaközösség tagjai megfogalmazták azt az igényt, hogy a mozgáskorlátozottak integrált nevelésének megsegítése érdekében szükség van utazó tanárookra.

Az Országos Utazó Szakmai Szolgálatot (továbbiakban: OUSZSZ) a MEOSZ által alapított BICEBÓCA Alapítvány hozta létre, hogy utazó tanáiraival segítse azon intézmények ellátását, ahol mozgáskorlátozott gyermekeket integráltan gondoznak, nevelnek, oktatnak, de nem tudnak jelenleg a speciális ellátással foglalkozó szakembert alkalmazni.

Az Utazó Szolgálat megalakulásakor az Alapítvány ösztöndíjpályázatot írt ki, és olyan szakembereket keresett, akik a legközelebb dolgoznak az igénylő intézményhez.

A petyhüdt bénulást okozó kórformák közül a DMP és a spina bifida található meg.

A tanácsadáson kezelték legnagyobb része szintén ICP-s. További adatainkból megfigyelhető, hogy a gyermekekkel már foglalkoztak-e az integrációs intézménybe kerülésük előtt is. Főként budapestiek és a Budapest környékiek vettek részt előzőleg fejlődésneurológiai, konduktív pedagógiai és gyógytorna foglalkozásokon.

A gyermekek mozgásállapota viszonylag jó, a legtöbbjük képes önálló helyváltoztatásra, az önkiszolgálásban nem kell sokat segíteni.

Sok gyereknek van társuló fogyatéka, főként látászavar. Az integrációs intézményekbe jelenleg az enyhe sérült mozgáskorlátozottak kerülnek. A tárgyi és személyi feltételek biztosításával a súlyosabban mozgássérült gyermekek is beilleszthetők lennének az épek közösségeibe.

Az OUSZSZ tevékenysége jelenleg még kísérleti jellegű, ezért messzemenő következtetéseket még nem lehet levonni.

Úgy gondoljuk, ezt a feladatot hosszú távon nem egy alapítványnak kell megoldania. Tervünk, hogy a már működő szolgálat munkájának minőségét javítsuk, és modellértékű programot készítsünk, amelyet állami feladatként szeretnénk elfogadtatni.

Ábrahámné Győrök Margit
Lénártné Csillik Enikő
Paál Éva
Újvári Erzsébet

Műhely

BARLANGRAJZ

(Egy rendező balsejtelmei tervezett filmjének várható sorsáról)

Nagy halom magnókazetta és vaskos kötetnyi leírt interjúszöveg fölött ülök borús hangulatban, magammal is vitatkozva, kételkedve. Hogyan lehet ebből a nagyadag tömény életből filmet csinálni? Olyan dokumentum-játékfilm, amely őszintén, személyekre való tekintet nélkül kíván szólni egy szerencsétlen sorsú állami gondozott fiú életéről és tragédiájáról. Az elején még nagyon reálisnak látszott az elképzelésem, hogy csak beszélnem kell mindenkivel, aki közrejátszott a fiú sorsának alakításában, s az összegyűlt gazdag anyagból nem lesz gond elkészíteni a filmet. De hamar csalódnom kellett. A történet szereplőinek túlnyomó többsége már nincs a régi helyén, az eredeti beosztásában, s ha felkutathatók és elérhetőek is, kevés kivétellel nem hajlandók nyilatkozni, de a megmaradottak közül is csak kevesen vállalják, hogy a kamera előtt megismételjék véleményüket. Jó részük megtagadja a szereplést, semmilyen formában nem akar közreműködni, mások az információikat csak nevük említése nélkül engedik felhasználni, többen még így sem, de olyan is akad, aki telefonon megfenyeget, hogyha neve elhangzik a filmben, rajtam kíméletlenül megtorolja.

Sokszor felteszem magamnak a kérdést: lehet-e ilyen körülmények között őszinte filmet készíteni, kiderülhet-e így az igazság? És nem tudok egyértelműen válaszolni.

Hányatott előéletű filmem története csaknem négy évvel ezelőtt kezdődött azon a napon, amikor megdöbbentő levelet kaptam állami gondozott gyerekekről szóló filmem egyik szereplőjétől, Gyuritól:

„T. Rendező Úr!

Nagyon nagy kéréssel fordulok Önhöz. Nem nagyon ismerem magát, de nagyon szeretném, ha válaszolna levelemre. Hogy honnan ismerem? 1981-82-ben, vagy előbb forgatta a Tessék engem elrabolni című filmjét a Bicskei leányintézetben. Én is ott voltam, mint statiszta. – Mi van Godó, már megint szökésben vagy? Ezt kérdeztem, mire Ő: – Te hülye, engem kiengedtek!...És utána berohantam az első kapu alá. Most már biztosan emlékszik rám? De ne haragudjon, hogy ennyi idő után most írok!

Nagy bajban vagyok! 88. július 12-én hátba szúrtak egy késsel, melytől mozgássérült lettem egy életre! Csak tolokocsin tudok mozogni (kisebb távon). Nagyobb távot csak TRABANT HYCOMATTAL tudnék megtenni, de még sajnos nincs, lehet, hogy nem is tudok szerezni, mert nincs is rá pénzem. Nagyon szeretnék egy kocsit. Az a kérésem volna, ha lehetséges, és egy mód van rá, szerezzen nekem egy Szponzort (segítőt). Ha lehet. Sajnos így mozgássérültként nagyon egyhangú az életem.

De ha lenne egy TRABANT HYCOMATOM, lehetséges, hogy másképp zajlana az életem!?

Legyen szíves és válaszoljon nekem minél hamarabb. A lehető legjobbat, ha lehet! Előre is köszönöm szépen,

Kiss György Lajos”

– Szegény gyerek, eddig se volt könnyű az élete – sóhajt a feleségem, mikor leteszi a levelet. – Pici korától állami gondozásban, most meg ez a tragédia...

Ő is ismerte, hiszen munkatársam volt a filmben, ő foglalkozott a nevelőotthonokból kiválogatott gyerekszereplőkkel. A gyerekek már alszanak, s mi éjfél utánig beszélgetünk Gyuriról. Felidézzük emlékeinket erről a kedves kerek fejű, mókás arcú, örökké izgó-mozgó tizenéves kis srácról, akinek világoskék szeme mindig huncutul csillogott a dioptriás üveg mögül, és percenként szalad füléig a szája.

– Emlékszel Hajnalkára is?

– A nővérére? Hogyne! Ott Bicskén, a forgatásnál találkoztak egymással, mert a kislány meg épp abban az intézetben volt állami gondozásban.

– Hogy örültek egymásnak! Hajnalka két-három évvel volt idősebb, naponta többször odajött Gyurihoz, gondoskodott róla, mint egy kis mama, meghatóan ragaszkodtak egymáshoz. A stáb talán egy kicsivel jobban kényeztette őket, mint többieket...

– De nem sokáig tartott ez a boldogság, mert Gyuri egyik napról a másikra eltűnt. Mi is történt vele? - erőltetem a memóriámat. – Beteg lett?

– Valami vírusfertőzés. Előbb a betegszobában feküdt, a nővére ott is állandóan mellette volt, aztán fel kellett küldeni az intézetébe. Nem is jöhetett vissza.

– És a nővérét se láttuk többé... Szegény Gyuri, nem született szerencsés csillagzat alatt...

– Mit válaszolsz a levelére?

– A borítékra két címet írt, az otthonit és a mozgássérültek intézetét, mert valószínűleg ott van még. Bemegyek hozzá, megmondom neki, hogy a lehetőségeim szerint mindent megteszek, türelmet kérek, s amint tudok mondani valamit, újra jelentkezem.

– Mit tervezel?

– Rendező vagyok, mit tervezhetnék? Csakis egy filmet. Vele, róla, a szerencsétlen életéről. Szeretném nemcsak láthatóvá, de átélhetővé is tenni a tragédiáját, hogy felkeltsem az emberek együttérzését, s arra készítsem őket, hogy segítsenek! A film végső kicsengéseként megfogalmazom a fiú reményét, igaz ugyan, hogy az emberi gonoszság láncolta egész életére tolókoksihoz, de ő mégis bízik az emberi jóságban, amely remélhetően segít majd elviselhetőbbé tenni az ő tönkrement életét.

– És ha nem sikerül? Ha nem lesz közadakozás?

– Akkor majd a televízió mélyebbre nyúl a zsebébe, s annyit fizet a főszerepért, hogy Gyuri vehessen magának egy használt Hycomatot. Ezért nem dokumentumfilmet csinálok, hanem dokumentum-játékfilmet, hogy Gyuri ne csak riportalany legyen, hanem főszereplő, aki színészi feladatot fog megoldani, hiszen a vele készített mélyinterjú alapján előre megírt szerepet kell majd eljátszania.

– Csak sikerüljön.

A mozgássérültek intézetében már nem találom Gyurit. Hazaengedték, pontosabban: hazaküldték. Nevelőtanárnője készségesen tájékoztat mindenről.

– Mennyi időt töltött itt?

– Három hónapot. Ez alatt az idő alatt igyekeztünk valamilyen munkára betanítani Őt. Egy mozgássérült számára nagyon fontos, hogy megtalálja azt a hasznos tevékenységet, amelyet erőltetés nélkül képes elvégezni. Vele hiába próbálkoztunk, nem sikerült.

– Az ügyesség hiánya, vagy az állapota miatt?

– Az utóbbi miatt. Minden munkavégzéshez fel kell venni a megfelelő testhelyzetet, és abban huzamosabb ideig meg kell tudni maradni. Erre ő, illetve a gerince képtelen volt. Pedig nagyon igyekezett, nagyon akart, úgy ült a tolókoksiával a munkaasztalhoz, hogy a két

könyökére támaszkodva tehermentesítse a gerincét, de hiába. Rövid idő alatt annyira megfájdult a háta, hogy le kellett fektetni, és jó ideig tartott, amíg ismét képes feltülni. Türelmesen próbálkoztunk, más-más munkát adtunk neki, tekerceselést, huzalvég-tisztítást, egyebeket, de mindegyikkel kudarcot vallottunk. Végül felhagytunk a kísérletezéssel, nem gyötörtük tovább. Közöltük vele, hogy egyelőre szüneteltetjük a betanítást, hazamehet, s ha majd megerősödik a háta, újra folytatjuk.

– Hogyan fogadta ezt?
– Nem jól esett neki. Úgy fogta fel, s ezt meg is mondta, hogy mi kirúgtuk innen.
– Olyan jól érezte itt magát? Vagy ő még nem akarta feladni?
– Ez is, az is. Az itteni körülmények kedvezőbbek az ő számára, és mozogni is szabadabban tud itt, mint a szülei második emeleti szűkös szoba-konyhájában, ahol negyedmagával él.

– A szüleivel és a nővérével?
– Apjával, anyjával és az öccsével. És nemcsak a lakás szűkös, hanem az anyagi lehetőségek is.

– Ez mennyit jelent havonta?
– Háromezer-négyszáz forint rokkantsági járadékot.
– És a szülők jövedelme?
– Mindkettő nyugdíjas, körülbelül ugyanennyit kapnak. Az öccse még állami gondozott, szakmát tanul.

– A sérülése életveszélyt jelentett?
– Majdnem belehalt, csak a gyors műtéti beavatkozás mentette meg az életét.
– A kés csigolyát roncsolt?
– És teljes szélességben kettévágta a gerincvelőt. Ennek az egyik következménye, hogy képtelen vizelet- és széklettartásra, kezdetben pelenkázni kellett, mint a kisbabákat. És ez még a kisebbik baj, hiszen kellő gyakorlattal ezt meg lehet oldani. Az a nagyobb tragédia, hogy a sérülés a hatodik háti csigolyától lefelé teljes érzékkiesést okozott. Tehát mellől lefelé...

- Nem érez semmit?
- Ha tüvel szurkálják, azt sem.
- Inger sem?
- Azt sem.
- Ez azt jelenti, hogy nemi életre képtelen?
- Sajnos.

Gyurinak írok néhány sort, s elkezdem a házalást a tervemmel. Először a főosztályvezetőmre vadászom, akivel pár nap múlva a szerencsés véletlen hoz össze az utcán. Mellészegődöm, s a televízió két háza közötti rövidtávon igyekszem „eladni” neki az ötletemet.

– Ezt a filmet maga az élet kínálja fel tálcán, bűn volna elszalasztani! Azzal indul, hogy egy kerekfejű, szemüveges, mókás kisfiú egy vidám jelenetben mond néhány incselkedő mondatot abban a gyerekfilmben, aztán elrohan. Snitt! Ugyanez a fiú tíz évvel később, most már a valóságban, reménytelenül gubbaszt egy tolókosiban! Mit történt? A barátja féltékenységből a hátába vágta a kést, megölni nem tudta, de egész életére nyomorékká tette. Levelet ír a rendezőnek, hogy segítse őt egy Hycomathoz jutni. És a rendező el megy hozzá, s megígéri neki, hogy dokumentumfilmet készít róla, amellyel megszerzi neki azt az annyira áhított kocsit. Sorra járja a műsorkészítő műhelyeket, mindenhol azonos fogadtatás: pénz nincs, írjon szinopszist, talán jövőre... Szponzorokat keres, vállalatoknál kilincsel, míg végre főnöke jóvoltából, ez te volnál természetesen, végre hozzá kezdhet a munkához. A film

elkészül, a televízió bemutatja, és megmozdul az ország: a fiú megkapja álmai kocsiját, egy használt Hycomatot, és a benzinkutasok akciója még az üzemanyagról is gondoskodik. A gyerek ragyog, a rendező boldog, s a kritikák megírják róla, hogy csinált már jobb filmet is...

Elhallgatok, reménykedve fürkészem főnököm arcát, aki egy ideig szótlán ballag mellettem, majd megfontoltan bólint.

– Ez valóban jó ötlet...

– Ugye?! - csapok rá mohón.

– De, amint mondád, mindenhol azonos a fogadtatás: pénz nincs, írd szinopszist, talán jövőre...

Visszahullok a földre.

– Azt mondd?

– Azt. A jövő még homályos, de a jelen már biztos: az idén semmire sincs lehetőség. Mindenesetre írd egy szinopszist. Aztán majd meglátjuk. Hátha...

Múlnak a hetek, a hónapok, eredménytelenül. Mindenkinek ajánlgatom a témát, és mindenkinek tetszik, de pénzt nem ad rá senki.

Közben átíratom kazettára a régi gyerekfilmből Gyuri jelenetét, s a Kék fényből azt a beszélgetést, melyben a fiú tolókkocsijában ülve beszél az ellene elkövetett gyilkossági kísérletről.

– Ha nem esik neheze, idézzük fel azt a júliusi napot - kéri tőle a riporter.

Gyurinak láthatóan neheze esik, de belekezd:

– Hát ... július 12-én volt... A barátnőinek lakásán voltam, amikor felkeresett minket a barátom, és ő azzal az ürüggyel jött, hogy szeretne velem beszélni, fontosat, négy szemközt. És akkor mondta ő, hogy vett egy kést, de hát lényegében lopta... félig lopta, félig vette, és mutatta, hogy ... szóval, hogy az anyját le akarja szúrni. Akkor mondtam neki, hogy jól van, tedd el, semmi közöm hozzá... És akkor azt mondta, hogy... szóval az ágyon feküdtem hason, odaadtam neki a kést, és akkor mondta, hogy a Géza üzente, hogy ... és belém szúrta a kést. Azután az történt, hogy ő elment, bejött a barátnőm a lakásba, mondtam, hogy belém szúrta a kést, csináljon valamit. Ő átment a szomszédba, átjött a szomszéd, elszorította a sebet, ők meg elmentek telefonálni a mentőknek, 5 perc múlva ki is jöttek... Úgy tudom, hogy nem fogok lábra állni, mert a gerincvelőt teljesen elvágta a kés, és hogy így kell maradnom... szóval, így maradok... Az az igazság, hogy régebb óta mondta, hogy le fog szúrni, de nem vettem komolyan, mert mégiscsak a barátom, nem fogja megtenni. Meg hát úgy gondoltam, hülyeség az egész...

Ismét teltek a hónapok, a hetek, mikor váratlanul felcsillant a remény. Megtudtam, hogy az egyik műsorkészítő osztály vezetőjét érdekli ez a műfaj, s úgy hírlík, még pénze is van hozzá. Rögtön rajtaütöttem. Elmeséltem a történetet, s nagy meggyőző erővel bizonygattam, hogy ez az a film, amire ő vágyik, mert ebben ötvöződnek össze a legtermészetesebb módon a két műfaj, a játékfilm és a dokumentumfilm elemei.

– Igen... igen – bólogatott egyetértően. – Épp jókor jelentkezted, mert te vagy a második, aki dokumentum-játékfilmet akar csinálni. Írd le két flekken az elképzeléseidet, és talán már a jövő héten meg tudom mondani neked, hogy mi a helyzet. Úgy néz ki, hogy valószínűleg már ősszel el tudod kezdeni, ha átmenő produkcióként is, de elkezdheted a forgatást.

Ez olyan szép volt, hogy nem is lehetett igaz! De akkor még hittem benne. Boldogan adtam le a szinopszist, és indultam Gyurihoz, hogy megosszam vele a jó hírt.

A terézvárosi öreg bérház második emeletén a 17. számú lakásnál férfialsók, ingek, zoknik száradnak a napon a gang fölött kifeszített spárgákra teregetve, a konyhaajtó félig nyitva,

belül a fal mellett, lépésnyire a küszöbötől megviselt arcú hatvan táji asszony üdögél egy sámlin, magába merülve.

– Jó napot kívánok. Kiss György

Lajost keresem.

Fáradtam rám emeli a tekintetét.

– Nincs itthon a fiam. Majd csak hat után... Milyen ügyben?

– Írt nekem egy levelet...

– A Szetától tetszett jönni? - vág közbe megélenkülve.

– Kitől?

– A Szegényeket Támogató Alaptól, vagy valamelyik újságtól?

– Nem, nem onnan. Én vagyok az a rendező, akinek a filmjében szerepelt ő annak idején.

– Ja igen... – emelkedik fel a sámliról. – Tessék beljebb. Mindjárt jön ő is, tessék...

A kopottas konyhából beljebb terel az öreg bútorzatú udvari szobába, s leültet egy használható fotelbe.

– Gyuri hol van most?

– Lement egy kicsit az utcára, segít a barátjának. A Karcsi itt lakik a házban, és újságot árul. Ilyenkor le szokott menni segíteni neki. Hogy mégis emberek között legyen, ne csak mindig itt, a négy fal között.

– Gyuri hogyan tudja elviselni ezt az állapotot?

– Még most se... – elcsuklik a hangja –, most se tud belenyugodni...

– Az a fiú, aki meg akarta ölni, a barátja volt?

– Az intézetben barátkoztak össze. Jobban mondva, az a gyerek akaszkodott rá, mert Pesten teljesen járatlan volt, a fiam vitte mindenhová. Hányszor jött fel ide is, amikor Gyuri kimenős volt!... Aztán ez lett a vége...

– Gyuri hogyan került intézetbe?

– Az a lakás nagyon kicsi volt és vizes, és én akkor jöttem ki a kórházból a másik gyerekekkel.

– Őt hogy hívják?

– Attila Zsolt.

– Van egy nővére is, aki Bicskén...

– Igen, az a Hajni volt.

– Hányan vannak testvérek?

– Hatan. Három fiú, három lány.

– Egy házasságból?

– Dehogyan! Nekem ez a harmadik férjem. Az első házasságból három, a másodikból egy, az négy, és ebből ez a kettő.

– Gyuri mikor került intézetbe?

– Hetvenben született... Attila hetvenkettőben... Hetvenhárom március, akkor került intézetbe.

– Alig háromévesen...

– A lakás egészségtelen volt, penészes. Olyan kis ablaka volt, hogy csak a felhőket lehetett látni. Mert lent volt a pincében. Tizenhárom lépcsőt kellett lefelé menni az udvarból...

– Attila érkezik, s a vendég láttán kissé meglepődve áll meg az ajtóban. Anyja örömmel üdvözl:

– Szia, hát megjöttél?... Ez a kisebbik fiam.

A kölcsönös bemutatkozás után csakhamar az a borzalmas nap kerül szóba.

– Úgy volt, hogy másnap, július 13-án mennek sátorozni a Balatonra, a Családsegítő Központ vitte volna el őket 10 napra. Én mondtam is ne ki, hogy Gyurikám, ne menjél a Mariékhoz. Maradj itthon, mondom, itthon alusztok a Marival, és akkor holnap mentek nyaralni. De ő csak elment... – Mélyet sóhajt. – Az volt egy idegölő!... Várjuk, hogy jön haza, azt mondta, 4 órára itthon lesz, és ... – Elcsuklik a hangja. – Háromnegyed 3-kor már jött egy rendőr... két rendőrnő, ide hozzánk, meg a barátnőjének a kishúga, és az mondta, hogy mi történt... – sírósan suttogja – Nem hittem el... Mondtam, ez nem létezik, hiszen reggel még itthon volt... Néha nagyon elkeseredik, hogy nem érdemes így élni, egyszer már le is akart ugrani innen. Szerencsére nem sikerült, észrevettem...

Nehéz csend van a szobában. Attila bejön a konyhából, leül, ő is hallgat. Végül én töröm meg a csendet, amikor felállók.

- Megyek, megkeresem.
- Odakísérem – áll fel Attila is.
- Köszönöm, megtalálom azt az újságost. Hol is?
- Pontosan a Savoy előtt.

A Savoy előtt pontosan három fiatal újságos található: kettő kis asztalról, a harmadik meg a fal tövében leterített sátorlapról árulja az újságokat, de Gyuri sehol sincs. Továbbmegyek, elkanyarodva a Nyugati felé, hátha Gyuri már hazaindult, arra, de ott sem látom őt.

Visszaballagok a Savoy elé, s a bár bejárata melletti standnál megpillantom a fiút, ott ül a kocsiában. Gyuri csak akkor vesz észre, amikor megállok előtte. Nem szólok, csak rámosolygok. Ő még nem ismert meg, s bizonytalanul mosolyog vissza rám.

- Azt hittem, már hazamentél. Fejével a büfé felé int
- Csak ide mentem be, a vécére.
- Rögtön megismertelek. Az arcod, a nézésed szinte semmit se változott tíz év óta.
- Mióta?
- Viszont én alaposan megváltozhattam, ha te még most sem ismeresz rám.
- Dehogynem ismerem meg... csak még nem tudom pontosan...

Idézem a régi szövegét a filmből:

- „Mi az Godó? Megint szökésben vagy? – „Hülye, engem kiengedtek.”

A fiú kapcsol, s felragyogó arccal velem együtt folytatja:

- „Kiengedtek, persze hogy kiengedtek! És aztán hová, hová?”

Gyuri hangosan nevet

– És utána berohantam az első kapu alá. – A barátjához fordul. – Karcsi, itt a rendező úr! Hát eljött? Mégiscsak eljött! – Hirtelen elkomolyodva fordul vissza felém. – Akkor még rohanni is tudtam...

– Amikor megkaptam a leveledet, azt válaszoltam, hogy amint tudok valamit mondani neked, jelentkezem.

- És most tud mondani valamit? Valami jót?
- Remélem. Szeretsz itt újságost árulni?
- Igen, így legalább kint vagyok az utcán. És érezhetem, hogy valamire még használható vagyok. Eleinte zavart, hogy annyian megbámulnak, olyan sajnálkozva, de már megszoktam.
- Némi aprópénzt is hoz a konyhára?
- Nem sokat, de a napi italomra futja. Ital nélkül nem tudnám elviselni ezt... hogy így vagyok...

- Sokat gondolkoztam, hogy mivel tudnálak segíteni téged...
- Mivel?

– Azzal, hogy nyilvánosságra hozom a történetedet. Egy olyan filmmel, amely őszintén és nyíltan, szégyenkezés és szépítgetés nélkül beszél az életről, a helyzetéről. Ha sikerül megrendítenünk az embereket, megnyernünk az együttérzésüket, akkor a tiéd a kocsi. Benne vagy egy ilyen filmben?

– Benne! – lelkesedik a fiú – Persze, hogy benne!

– A forgatás nagyon fárasztó, kemény munka. Mered vállalni?

– Merem! Mikor kezdjük?

– Az még egy kicsit odább van. De lehet, hogy rövidesen megtudom, mikor kezdhettek el a forgatást. Akkor eljövök hozzád, és mindent megbeszélünk.

Gyuri hirtelen előrehajol, elkapja a kezemet, a hangja megrepeg:

– Ha tudná, hogy hány helyre, ki mindenkinek írtam! Egy fiókra való, és sehol semmi! Egyedül csak maga akar segíteni!

Nagyot sóhajtok:

– Csak sikerüljön...

Gaál Albert

(Folytatása következik)

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

EMLÉKSZEL MÉG, MILYEN VOLT TINÉDZSERNEK LENNI?

(A szülők szerepe a megelőzésben)

EMLÉKSZEL MÉG, MI MINDENT AKARTÁL KIPRÓBÁLNI?

Tinédzsernek lenni annyit jelent, mint mindent kipróbálni. A kísérletezés jelentheti új gondolatok, kitalálását, új kapcsolatok kiépítését, a legújabb divatirányzat követését, sőt, azt is, hogy az ember egyszerűen megpróbálja jobban csinálni a dolgait.

A kísérletezés legtöbbször szélesíti a látóhatárt: sokat ígérő jövőt sejtet és a soha véget nem érő személyes fejlődés lehetőségét villanja föl. Néha azonban a mindent kipróbálás problémákba torkollik. És ez az a pont, ahol a szülő emlékei saját tinédzserlétéről segítenek felismerni a különbséget a „jó” kísérletezések és azon próbálkozások között, melyek zsákutcába futnak.

A tapasztalat a legértékesebb dolog, amit egy új kihívás esetén hasznosítani tudunk.

Számodra a kihívást most a serdülő jogainak bővülése jelenti, és tudnod kell, hogy egy csomó ide illő tapasztalt rendelkezésedre áll.

„Mire gondolsz?” – kérdezhetsz vissza – „Még sosem volt serdülőkorú gyermekem.”

Tényleg nem volt.

De Te magad már voltál egyszer serdülő. Meg van az az előnyöd, hogy vissza tudsz erre gondolni, mielőtt tanácsot adsz, vagy korlátozáshoz folyamodsz.

Az az életszakasz, melyen most gyermeked átmegy, nem különbözik lényegesen attól, melyen Te magad is átmentél valaha. A számodra akkoriban bevált tanácsok felidézése a serdülő értő társává tehetnek azokban a rendszerint bonyolult és állandó meglepetésekkel terhes napokban, melyek elé mindketten néztek.

Lényeges, hogy ne arra gondolj, ami rosszra fordulhat, hanem arra, hogy mi válhat jobbá akkor, ha a szeretett fiatal, akivel olyan sokat törődsz, megkapja mindazt a segítséget, figyelmet, támogatást, ami Te megkaptál, vagy legalábbis szeretted volna megkapni.

UGYE EMLÉKSZEL AZOKRA A KÉRDÉSEKRE, MELYEK AKKORIBAN FÖLMERÜLTEK BENNED?

A serdülő tele van kérdésekkel. Sajnos, ezeket azonban nem mindig teszi föl. Magatartása általában nem hűvös közömbösségből ered. A fiatalember sokszor olyan helyzetekbe és cselekedetekbe sodródik, melyekben bizonytalannak érzi ugyan magát, de túlzottan összezavarodott ahhoz, hogy ezeket elkerülje.

Fontos ilyenkor a kommunikáció útját nyitva hagyni. Ha családod fiatal tagja megszokta, hogy olyan helyzetekről kérdezzen, melyek számára áttekinthetetlenek, és ha biztonságosnak érzi, hogy a legkülönbözőbb témákat, gondolatokat megvitassa Veled, akkor könnyebben felszínre hoz olyan „különleges” témákat is, mint hogy pl. hogyan viszonyuljon a szexhez, alkohol- és droghasználathoz. És itt kap a Te saját tapasztalatod és széles látóköröd nagy szerepet.

Jegyezd meg: más dolog, bátorító kérdéseket föltenni, és más megfelelő válaszokat találni, vagy fontos információt nyújtani. Legyen napra kész tudásod arról, milyen hatások érik serdülő gyerekedet.

Néhány területen (különösen a szex és drogok terén) lehet, hogy nem elég pusztán emlékeidre támaszkodnod. Alkohol és drog tekintetében például sok minden megváltozott. Új veszedelmekkel kell szembenéznünk, és ezeket új módon kell kezelnünk.

A mai szülők egy része a dohányzás, az alkohol-, a marihuána- és hallucinogénfogyasztás terén saját élménnyel rendelkezik. Nekik valószínűleg könnyebb ezekről a hangulatváltoztató anyagokról beszélgetniük, mivel saját tapasztalataikra támaszkodhatnak, illetve azokéira, akik más szereket is kipróbáltak. Nem okozhat nagy nehézséget arról az állapotról sem beszélgetni, amikor kezd „bejönni a hatás”, noha a kiváltó ok és az örömszerzés módja egészen új lehet a szülő számára. A tinédzser alkohol- és droghasználata az anyyira vágyott magabiztosság és hűvös nyugalom érzését biztosítja számára.

- Ne felejtse el, hogy gyereked nagyon is törődik azzal, mit mondasz, vagy teszel, még akkor is, ha ezen időnként nem túlzottan látszik.

- Igyekezzen a gyerekedhez nyíltan és őszintén beszélni, ahelyett, hogy róla beszélne.

- Mutass felelősségteljes, az egészséget szem előtt tartó viselkedést saját alkohol- és droghasználatod során.

- Beszéljétek meg a TV műsoraiban, hirdetésekben, zenei darabokban, hírekben, vagy társaságokban felbukkanó témákat, segíts a gyerekeknek ezeket értékeim. Segítsd saját értékrendszered alapján elkülöníteni az értelmes, reális, fontos dolgokat.

- Bíztsd a tinédzsert arra, hogy hangot adjon gondolatainak, nézeteinek. Saját értékrendszerünk tisztázásának egyik útja ugyanis a másokkal zajló eszmecsere.

- Ne felejtse el: 100 százalékos megoldás nem létezik.

EMLÉKSZEL MÉG? TE IS ÖNÁLLÓAN AKARTAD CSINÁLNI.

Emlékezz csak vissza, milyen önbizalmat és önállóságérzést adott, ha magad csináltál végig valamit! A serdülőnek szüksége van a legélelénkebb élményeket nyújtó, közvetlen megelégedéssel szolgáló személyes felfedezésekre.

Ezt kijelenteni ugyan könnyű, de átélni nem. Elég megterhelő végignézned, amint az anyyira szeretett fiatalember hibás útra téved, noha saját tapasztalatodból tudod, hogy a hibákból lehet leginkább tanulni. Amit pedig egyszer elsajátítottál, az a fejedben marad, és egy életen keresztül alakítja nézeteidet, szabályozza magatartásodat. Ezért szoktasd magad a gondolathoz, hogy inkább légy hallgató, mintsem tanácsadó. Légy kéznél, amikor a serdülő beszélni akar arról, amit elrontott, és arról, hogy hogyan hozza rendbe legközelebb.

Szóval, hogyan lehetsz egyszerre közel és távol? Íme, néhány gondolat ehhez:

- Minél több dolgot csináljatok együtt, végy részt a tinédzser életében.

- Bátorítsd a függetlenségre, és arra, hogy nyugodtan álljon a nem túl nehéz, de nem is túl könnyű kihívások elébe.

- Sarkalld arra, hogy aktív szervezője, ne csak passzív nézője legyen.

- Kerüld az aktív beavatkozást, még akkor, ha úgy véled, Te már mindent tudsz az illető dologról, amit csak lehet.

- Segítsd abban, hogy a jó és a rossz tapasztalatból egyaránt tanuljon.

EMLÉKSZEL, MENNYÉRE TÖREKEDTÉL ARRA, HOGY EGY CSOPORT BEFOGADJON?

Ahogy a serdülő élettere a külvilág felé kitágul, hirtelen megszorodnak az őt ért hatások és bővülnek választási lehetőségei. Az önállóság igénye és a személyiség függetlenségének vágya a szülővel való ellenszegüléshez és meggondolatlan döntésekhez vezethet.

Ha a helyében lennél, valószínűleg Téged is szorongatnának azok a problémák, melyeket gyermeked csak úgy tud szembenézni, hogy alkoholt és más drogokat használ.

Ahogy a serdülő egyre inkább tudtadra adja, hogy élete barátaival és kortársaival zajlik, úgy érezheted: teljesen kicsúszik a kezeid alól. Az az érzés azonban, hogy elveszíted őt, abból a természetes változástól ered, mely a gyermek felnőtté válásával jár együtt. Miközben ez a nehéz időszak zajlik, a szülő egyszersmind elégedetten veheti tudomásul, hogy akiről eddig gondoskodott, most képessé vált önálló életvezetésre.

A tizenéves életkor a szülőtől is rugalmas átalakulást igényel. A húszas évekhez közeledve az átalakulás szükségessége méginkább előtérbe kerül. Védő személyből útmutatóvá kell válnod. Az a cél, hogy támogasd mindazokat az élményeket és tapasztalatokat, melyek a fiatal önbizalmát, hatóképességét növelik, és számára igényt mutatnak. A serdülőnek el kell jutnia oda, hogy saját készségeire és ítéleteire támaszkodva rendezze be életét.

Ha visszagondolsz a Te tizenéves életedre, biztosan emlékszel, hogy egy új probléma, vagy lehetőség milyen bejósolhatatlanul, a lehető legrosszabb időben jelentkezett.

Emlékezz vissza, min mentél keresztül azokban a nehéz időkben, és ha sikerült az akadályokon átküzdve magad új készségeket tanulnod, mennyire megerősödött az önmagádba vetett hited.

- Emlékezz csak vissza, milyen jó volt egy dolgot önmagad öröméért létrehozni.
- Gondold át, hogy a dolgok megvitatása mennyiben segített Neked azokat tágabb perspektívából látni.
- Emlékezz vissza, hogy új kapcsolataid mennyi erőt adtak és mennyire segítettek megérteni a régebbieket

Az életben sok probléma (az alkohollal illetve egyéb drogokkal kapcsolatos is) elkerülhető lenne, ha az egyén bizonyos készségeket elsajátítana. És ebben tud a szülő segíteni, ahogyan Te is tetted, vagy remélhetőleg megpróbáltad. Emlékszel még?

EMLÉKSZEL MÉG, MENNYÉRE VÁGYÓDTÁL ARRA, HOGY BIZTOS LEHES EGY SZERETŐ SZEMÉLYBEN?

Vagy ahogy a dal mondja: „a szeretetben a legnehezebb az elengedni-tudás...”

Nem egyszerű feladat szülőként tudomásul vened, hogy új érdeklődési körök, tapasztalatok, ismerősök mögött a háttérbe szorultál. Nem túl vidám dolog az sem, hogy miközben még jó néhány terved lenne, hatásod a serdülőre egyre csökken.

Ha ismét visszagondolsz saját tinédzserkorodra, valóban úgy látod, hogy a szülő szerepe veszt fontosságából? Nem lehet, hogy csak másféle fontosságot nyer, mint korábban? Hiszen az ismeretek, a tudás múltban felgyülemlett tartalékai alkotják a jelen erőforrásait és a jövő perspektíváit. Egyszer, régen, még a Te véleményed volt az egyetlen, amely számított. Ma már ez csak egy a sok között. De még mindig jelentős.

Gyermekeddel való kapcsolatod alapjában nem változik meg akkor sem, amikor betölti a tizenharmadik évét. A kapcsolat külső jegei azonban változnak. A serdülő egyszerre csak eltávolít magától és kiteszi a „behajtani tilos” táblát. Nem érdekes, mindezidáig milyen jó volt a kapcsolat köztetek, új ismeretségei szinte megkínázzák tőle, hogy Téged a régmódiság szimbólumának, esetleg „ellenségnek” tekintsen.

Ez a bizalom ideje: hidd el, gyermeked még mindig szeret Téged, és örömet akar Neked szerezni önállóan meghozott döntéseivel.

A Te dolgod ebben az időszakban az, hogy mindezek tudatában légy. Véleményedet beszélj meg vele, ha erre szüksége van, állj rendelkezésére, ragaszkodj értékrendszeredhez, de számíts rá, hogy gyermeked megkérdőjelezi azt. Légy szilárd, de ne légy hajlíthatatlan, követelj, de ne légy ellenséges.

Ez az időszak arra is alkalmas, hogy nyíltan beszélj más szülőkkel tapasztalataitokról, a problémák kezelésének sikerességéről, kudarcáról.

Gondolj csak vissza, milyen terhet jelenthetnél néha Te is szüleid számára, amikor egyre többet és többet vártál tőlük, miközben egyre kevesebbet adott magadból. Sokan később csodálkoztunk is türelmükön és kitartó támogatásukon.

EMLÉKSZEL, MILYEN KEMÉNY DIÓ VOLTÁL NÉHA SZÜLEID SZÁMÁRA?

Az idő olyan gyorsan telt akkoriban és számodra annyira fontos volt mielőbb saját utadra találnod. A legtöbb tinédzserhez hasonlóan, lehet, hogy Te is arra készítettél szüleidet, hogy sokkal keményebben büntessenek, mint amennyire ezt ők akarták. Vagy pedig elérted azt, hogy mindenbe beletörődve így gondolkodjanak: „Nem értem, de mit tehetek. Hiszen gyerek...!” Legtöbbször visszaemlékszünk ugyanakkor arra is, mennyire szükségünk volt szüleinek részvételére életünkbe. Még ha nyíltan nem is vallottuk be soha, ők jelentették számunkra a szilárd értékrendszert, és a törődést. Pusztán azzal, hogy magunk mögött tudtuk őket, segítettek az új élményekben rejlő pozitív lehetőségeket fölfedezni.

Idézd vissza mindezeket, és fogadd el, hogy most rajtad a sor, hogy hordozd a terheket, elviseld az ellenszegülést, a duzzogást, mely mögött szeretetet rejtőzik, ami miatt végül is érdemes végigcsinálni az egészet.

Életed legnagyobb jutalmával biztató küzdelméhez álljon itt néhány megjegyzés:

- Tudnod kell, hogy a legtöbb tinédzser elégedett szüleivel való kapcsolatával.
- Hidd el, hogy a serdülő még mindig családtagjairól és szüleiről vesz példát. Kortársai csak a második helyen állnak.
- Szeretnélek emlékeztetni, hogy a legtöbb szülő bizton érzi, hogy akkor is képes hatással lenni gyermekére, amikor az már levált a családról, és akkor is tudja őt ellenőrizni, amikor már kinőtt a tizenéves korból.
- Tisztában kell lenned azzal, hogy a szülő alkohol- és drogfogyasztása nagy hatással van gyermeke droghasználatára.

Ezeket a bátorító tényeket évtizedeken keresztül összegyűlt megfigyelésekből szűrtük le, melyek az AADAX (Alberta Állam Alkohol és Drog Bizottsága) tett szülőkkel és tinédzserekkel a serdülő függetlenségéről és kapcsolatairól folytatott beszélgetések során.

VEDS ESZEDBE: A SEGÍTSÉG KÉZNÉL VAN!

Manapság a fiatalok – újjakkal tetézve – ugyanazokkal a problémákkal és kihívásokkal kerülnek szembe, mint korábban Te. Több vita zajlik, de szerencsére több segítség is van kéznél, hogy túljussunk problémáinkon. Bár Te és gyermeked néha úgy érezhetitek, hogy a helyzet kulcsa nincs a kezetekben: soha ne gondoljátok, hogy egyedül vagytok.

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

Fehér Kereszt gyermekvédő alapítvány

Intézményünk a Heim Pál Kórház Mentálhigiéniai Osztályán működő alapítványt az 1885-ben létrehozott Fehér Kereszt szervezet jogutódjaként jegyezték be a Fővárosi Bíróságon. Eredeti célját megőrizve az egészségügyben kidolgozott és meghonosodott szakmai értékeket és módszereket kívánjuk gyermekvédelmi célok szolgálatába állítani.

Egyik alapvető feladatunknak tekintjük a családok gyermekmegtartó erejének támogatását. A gyermekek saját szülei melletti életközösségének megőrzése és a nevelőcsaládok pszichés egyensúlyának segítése egyaránt szerepel terveink között.

Gyermek ideggondozói profilunkat bővítettük ily módon a gyermekvédelem irányába. Ambulanciánkat egyre több állami gondozott gyereket nevelő család kereste fel pszichés tünetekkel, komoly kapcsolati válságokkal, igen gyakran a gondozási tevékenység befejezésének kezdeményezésével. Ezek prevenciójára dolgoztuk ki eddig programjainkat.

Nevelőcsaládokkal végzett szakmai konzultációk anyagából és a külföldi szakirodalomra támaszkodva dolgoztuk ki nevelőszülőségre felkészítő tanfolyamunk tematikáját.

Átmeneti nevelőszülőségre vállalkozó családokból szervezett készenléti csoportunk ez év januárjától működik. Krízishelyzetben lévő szülők gyermekeinek ideiglenes befogadását vállaljuk kizárólag azokban az esetekben, amikor viszonylag rövid ideig (2-3 héttől max. 1 év) tartó külső támasszal megelőzhető az állami gondozás vagy a nevelőotthoni elhelyezés. A hozzátartozók kezdeményezésére hatósági intézkedés nélkül vállaljuk 0-12 éves gyermekek befogadó családokba közvetítését, pl. betegség, baleset, külföldi tartózkodás, stb. alatt.

Szolgáltatásunk szociális helyzettől független.

Segítő családjaink csak meghatározott időre fogadják a gyermeket saját otthonukba, és biztosítják, hogy vérszerinti hozzátartozóival folyamatosan kapcsolatot tarthasson. A két család együttműködését a Heim Pál Kórház Mentálhigiéniai Centrumának szakemberei segítik.

Munkacsoportunkhoz tartozó segítő családok modellértékű vállalkozása primer prevenciók célokat valósít meg, mivel – a gyermek pszichés és szomatikus tüneteinek kialakulása előtt, annak megelőzésére nyújt közvetlen segítséget a nevelésben és gondozásban átmenetileg akadályozott családoknak.

- a vérszerinti szülő gyermekmegtartó erejét segíti azokban az esetekben, ahol egyértelműen ideiglenes okok miatt nem képes a szülő gyermeke ellátására.

Ezekben a családokban megelőzhető és kihagyható a hatósági intézkedés és a nevelőotthoni elhelyezés. Így az eredeti családba visszavezető út kidolgozása lehet mindkét család közös célja.

- közvetett prevenciók eredmények tekinthető, hogy a nevelőszülők felkészítésére tervezett saját tematikánk hatékonyságát a gyakorlatban is kipróbálhatjuk.

- programunk tapasztalatai az új Családvédelmi Törvény kidolgozását is segíthetik. A törvénytervezetek minden eddigi változatában megfogalmazódott az igény készenléti, helyettesítő családok alkalmazására. Definiálását és működésének jogi és szervezeti szabályozását könnyíthetne, ha a gyakorlatban már létezne legalább egy ilyen csoport. Eddigi eredményeinket elsősorban annak köszönhetjük, hogy sikerült megtalálnunk azokat a

családokat, akik a segítő foglalkozásnak ezt a módját élethivatásuknak tekintik. Elvi és gyakorlati támogatóinktól is függ, hogy munkánkat milyen feltételek mellett és meddig folytathatjuk:

Címünk: 1077 Bp., Rottenbiller u. 26.
Telefonügyelet: 138-2888
dr. Révész Piroska

Hírmozaik

Nemzetközi Addiktológiai Konferencia

A Harmónia Szakosított Szociális Otthon – az előzetes tervek szerint – 1993. május 14-15-én Nemzetközi Addiktológiai Konferenciát szervez Balatonlellén. A téma iránt érdeklődők egészségügyi-, szociális alapellátás, valamint szociálpolitikai szekciókban kapcsolódhatnak be – hallgatóként és előadóként – a konferencia munkájába. A szervezők március végére ígérik, hogy az érdeklődőknek, jelentkezőknek végleges programot küldenek. A konferencia védnöki tisztét Surján László népjóléti miniszter és Kötörő Miklós, Bács-Kiskun megye közgyűlésének elnöke vállalta.

A Gyermekek Tanulmányok Alapítványa Ösztöndíjasainak Bemutatkozása

A Gyermekek Magyarországi Fóruma, a Gyermekek Tanulmányok Alapítványa és az Új Magyar Gyermekek Tanulmányi Társaság az 1913. március 16-17-18-án megrendezett Gyermekek Tanulmányi Kongresszus 80. évfordulójára emlékezve, a gyermekek tanulmányozás új lendületvételének elősegítése érdekében megrendezték a Gyermekek Tanulmányi Kongresszust a Városmajori Gimnáziumban 1993. március 18-án. A kongresszus résztvevői a Gyermekek Magyarországi Fóruma és az Új Magyar Gyermekek Tanulmányi Társaság jelentkező tagjai, a Gyermekek Tanulmányok Alapítványa kuratóriumának tagjai, az alapítvány ösztöndíjasai és mentorai, a referátumot tartó ösztöndíjasok tanárai, illetve közvetlen munkatársai, a Gyermeki Jogok Magyar Nemzeti Bizottságának tagjai voltak.

Családsegítők II. Országos Konferenciája

A Magyar Családsegítők Országos Kamarája 1993. március 4/6. között Siófokon tartotta második országos konferenciáját. A jelenlévők a szociális munka, a családsegítés aktuális problémáit, eredményeit, munkamódszereit öt szekcióban tekintették át. A konferencia utolsó napján pedig kerekasztal-beszélgetést rendeztek a parlamenti pártok képviselőinek részvételével.

Dán-magyar kapcsolatok

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzat és a Jugend-product Kft., a dán-magyar kapcsolatok kelet-magyarországi továbbfejlesztése érdekében kétnapos konferenciát tartott 1993. március 16-án Nyíregyházán. Az angol nyelven, tolmács segítségével tartott előadások keretében bemutatták az AOF és az EDU-CAT szervezetét, ismertették a Közép- és Kelet-Európa megsegítésére irányuló alapítványok, ezen belül a mezőgazdasági programok és a PHARE program kínálatát. A kongresszus résztvevőinek lehetősége volt külön humán, és gazdasági szférában konzultációkon részt venni.

Társadalmi szervezetek, alapítványok életéből

Ide mindenki önszántából jön, mert változtatni akar az életén

Sokat, egyre többet hallunk a társadalmi átalakulás közepette rosszul járó embertársainkról, az állami szociális gondoskodás zavarairól és mindezek nyomán éledő civil társadalmi kezdeményezésekről. Keveset tudunk viszont hétköznapijairól, keserveikről és örömeikről. Budapesten a XI. kerületben, Kelenföldön, a fekete 7-es autóbusz végállomásánál, a Bornemissza térről nyíló Major utcában működik a Soros Alapítvány által támogatott Fiatalok Önszolgáltató Egyesülete. Az egy emeletes családi ház - ma már az egyesület tulajdona - kapuja felett ezt tudatja a szerény tábla, ám hamarosan kiderül, a tartalom megváltozott. A változás okáról, következményeiről, az egyesület klubjáról, átmeneti szállásáról, s kezdetről és a jövőről beszélgetünk az egyesület elnökével és mindenesével, Kürti Erzsébet pedagógussal és fő segítőjével, dr. Bársony János jogásszal.

A beszélgetés előtt Tóth László szociális munkás – aki a sokkal jobban jövedelmezőbb faipari technikus munkáját cserélte fel, erre a szerinte még emberibb hivatással – megmutatja a házat. Az emeleten kettő, a földszinten egy hálósoba, összesen 14 fekhellyel, fürdőszoba és konyha fent is, lent is, klubszoba és étkező csak az alsó szinten. A gondnok –teológiát végzett, de fel nem szentelt pap – elfoglal lakásként további egy szobát, és végül tenyérnyi iroda, ahol mindenkit meghallgatnak és segítenek. A házhoz udvar tartozik, jó időben pingpongozás és más vidámságok színhelye. A falak frissen festve, az ajtó fehérre mázolva. Este lévén 15-20 fiatal férfi, egy-két nő a klubszobában tévét néz, vagy félrehúzódva bizalmasan beszélget. Az emberek, akár az egész ház, ápoltak, rendezettek, a légkör meghitt, családias.

– Akkor látná őket, mikor először megjelennek itt, utóbb gyakran még mi sem ismerünk rájuk – jegyzi meg Tóth László.

Kik ezek az emberek és hogyan kerülnek ide?

Kürti E.: Fiatalemberek, akiket mai életük miatt szégyell a hozzátartozójuk, ha egyáltalán van. Olyan 20-25 éves fiatalok, akik többségében 18 éves korukig állami gondozottak voltak, majd 2-3 év börtön következett, ugyanis az állami nevelés megszűnése után nem volt más választásuk, mint az utca, a Keleti vagy a Nyugati pályaudvar, az aluljáró, végül valamilyen bűncselekmény. Ide mindenki önszántából jön, mert változtatni akar az életén. A címet egymásnak adják vagy egymást behozzák. Tudunk azonban olyanokról viszont, akik nem jutnak el az elhatározásig. De mit lehetne tenni azokkal, akik valamilyen bűvőhelyen, mondjuk feltörve egy lakást, csapatostul szipóznak és egyikük- másikuk már esetleg életveszélyes helyzetben van? Mentőt hiába hívunk, nem viszik sehova, az anonim drogtelefonok csak nappal élnek, akkor s legfeljebb tanácsot adnak, és a rendőrség sem intézkedik. Itt minden csak akkor működik, ha tragédia történik, a baj egy bizonyos szintje alatt, ember, ne remélj segítséget. Azt is nagy nehezen derítettük ki, hogy budapesti rendőrségnek van megelőzési meg ifjúságvédelmi részlege, de hogy mit csinálnak, arról fogalmunk sincs, mert hiába kérünk segítséget. Pontosabban sajnós a rendőrök – legalábbis akikkel találkoztunk – csak azt tudják elképzelni, hogy falhoz tett kézzel és szétterpesztett lábbal faggatják őket. Megint itt tartunk! Ma ismét értetlen rendőrökkel találkozunk, és nekünk nagyon fájó, hogy éppen az ifjúságvédő címet viselő rendőrökkel, akiknek egy része

nem képesek felfogni; nálunk névtelenség van és bizonyos védettség, mert enélkül nem tudunk segíteni. Ha bennünk sem bízhatnak ezek az emberek, akkor elfutnak tőlünk is, és végképp a bűnözés következik, ez pedig nem lehet a rendőrség érdeke. Kérem szépen! Mi tizennyolcszor megkíséreljük, hogy segítsünk valakin, és huszadszor is nyitva áll előttük az ajtónk. Ezt egyszerűen nem lehet másképpen.

A rendőrségnek, pedig a bűnmegelőzésre, az abban résztvevőkkel való együttműködésre kötelező szabályzata van. Talán érdemes volna az önkormányzati testületek segítségével beszámoltatni a rendőrség vezetőit, hogy milyen nehézségeik vannak. De, ha már itt tartunk: milyen rendőrséget, milyen rendőri együttműködést szeretnének?

Kürti E.: Először is szeretnék egy állandó rendőrt, kölcsönös bizalommal segítenék egymást. Afféle „mi rendőrünk” kellene, akit a segítettjeink el tudnának fogadni, aki megértené – és ezt a felettesei jóváhagynák –, hogy a rendőrségi beidegződések és normák itt nem uralkodhatnak el. Egyszerűen végig kellene gondolniuk, hogy micsoda haszon származhat ebből, közbiztonságnak és szerencsétlen sorsú embernek egyaránt. Ha megértenék, hogy a bűnözők elfogásán kívül van a rendőrségnek iszonyúan fontos feladata: itt történetesen az, hogy ezek az ideszorult emberek azt élhetnék meg, hogy a hatóság, a sajnos annyira rettegett és gyűlölt rendőr, teljes polgárként, emberként kezeli őket. Eddig nem találtunk ilyent, pedig nagyon kellene rendőrségi partner.

dr. Bársony János: Nagy szükség volna egy beavatkozó teamre, az ilyen kallódó, kábító anyagokkal élő csoportok kezelésére. El tudnám képzelni, hogy rendőr és pap is részt venne ebben a szociális munkás mellett. Visszatérve az eredeti kérdésre, a házuk, napjainkban családtalan és hajléktalan fiatal felnőtt férfiakat fogad be és próbáljuk segíteni sorsuk jobbra fordulását. Most már öt éve nem az eredeti célt szolgáljuk, a családjuktól menekülő környékbeli fiatalok felkarolását, de erről Kürti Erzsébet beszéljen inkább.

Kürti E.: A 80-as évek elején a XI. kerületi nevelési tanácsadóban dolgoztam családgondozó pedagógusként, előtte magyar és történelem szakos tanárként tanítottam. Akkoriban a nevelési tanácsadóba az anyuka hozta a gyermeket tanulási problémákkal vagy pl. mert éjszaka bepisilt. Nem akarom azt mondani, hogy ez e volna fontos, én mégsem voltam valahogy megelégedve a munkámmal. Ekkor a gyámhatóság szokatlan ügyfelet utalt hozzánk: egy 13 éves, súlyos testi sértés bűncselekményét elkövetett cigányfiút, a Csoki-t. Mikor először bejött, mindenki megijedt, és is. Megjelent ugyanis egy koránál testileg fejlettebb, teljesen kopasz, fülbevalós fiú, a csizmáján sarkantyú, a nadrágszáron temérdek biztosítótű, trikóján pedig halálfej rémisztett. Ilyen gyerek eddig nem volt a tanácsadóban. Bizalmatlan volt, de azért elmondta, hogy az anyja súlyos beteg, az apja alkoholista. Olyasmit találtam mondani neki, hogy benned sok érzés van! Gúnyosan elmosolyodott, megjegyezte, hogy neki ilyen még soha senki nem mondott. Aztán elmesélte, hogy egy 18 tagú bandához tartozik, egyiküknek sincs rendes családja.

Elhatároztam, hogy az egész csapatot behívom a tanácsadóba. Mindenki rossz szemmel nézte a dolgot; félelmet keltettek, nem erre való a tanácsadó, mondták. Egyedül a férjem segített, zsíros kenyeret készítettünk nekik, próbáltunk beszélgetni a bajokról. Egyikük egyszer részegen jött be: oka volt rá, sürgős segítséget akart, állami gondozásba szeretett volna jutni, mielőtt a részeges apját otthon megöli. Botrány lett, főnököm a segítségkérőt megszegényítette, a csoport elriadt. Addigra már más bajok is lettek, a kerületi tanácselnök, a pártbizottság munkatársai örültek neveztek, lehetetlenné váltam. Egyéni tragédia is ért, legfőbb támaszom, a férjem meghalt. Tökéletes válságban voltam, 1986-ot írtunk. Váratlanul segítség jött: egy barátunk ösztönzésére Soros alapítványi pénzt pályáztam meg. 30 ezer Ft-ot kaptam, éppen karácsony előtt. A csapatot akkor más másfél éve nem láttam. Értesítettem a

„bandavezért”, aki összeszedte a többieket és egy csodálatos karácsonyi ünnepet csináltunk. Termet béreltem, fenyőfát állítottunk, mindenki személyes ajándékot kapott. A gyanakvás is újjáéledt körülöttem, hiába hívtam a hivatalok embereit, jöjjenek, nézzék meg, mit csinálunk. Nem értek rá. Nem úgy Sorosék. Szakértőket küldtek, akik munkákat nagyra értékelik. A Soros rendszerint 2 éven át támogat, minket már hetedik éve pártfogolnak.

Idővel aztán az akkori Szociális és Egészségügyi Minisztérium adott pénzt, meg a főváros (egyébként ők most is adnak), így tudtuk megvenni ezt a házat. Más segítség is jön: a festést a Vízművek dolgozói csinálták teljesen ingyen, sok bútort kaptunk a Skálától és időnként a kerületi piacfelügyelőség is megjelenik egy teherautónyi zöldségrakománnyal.

Van-e valamilyen feltétele annak, hogy a jelentkezőt befogadják?

dr. Bársony János: Bizonyos házirendet be kell tartani. Tartsa tisztán a környezetét, becsülje meg a másik embert, az újonnan érkezőt segítse, amiben tudja, mondjuk munkahelykeresésben. Ezért cserébe családias együttléthez jut. Mindenkivel hosszú, személyes beszélgetéseket folytatunk, abban próbáljuk segíteni, hogy megtalálja a szerencsétlen helyzetének okát, még ha az éppen ő maga is. Úgy tekintjük, mint aki éppen rossz passzban van, nem elsősorban a hibáját keressük, hanem a kiutat, valami pozitív dolgot, amibe kapaszkodni lehet. Mindenkinek van ilyen pontja, szakma, család vagy valamilyen hobby.

Őszinték az emberek ezeken a feltáró beszélgetéseken?

dr. Bársony János: Senkitől sem kérünk igazolványt, akár álnéven is bekerülhet valaki. Minket nem érdekel, hogy valaki éppen börtönből jön, itt mindenki tiszta lappal kezd. És nem ellenőrizzük a történeteiket, ugyanis nincs rá szükség, mert önként jönnek, és mi segíteni akarunk, nincs értelme hazudni. A megoldás csak rá, az együttműködésére épülhet, a hazugság egyszerűen tarthatatlan.

Miután valaki felvettünk, szóban megállapodunk. A mi gondoskodásunk átmeneti, munkahelyhez és stabil elhelyezéshez adunk támogatást. Azzal kezdjük, hogy felöltöztetjük – kapunk ruhát sok helyről, a legtöbbet a máltaiaktól – és fodrászt és biztosítunk. Munkahelyet találni, ma már versenyképesnek kell lenni, fiatalok, tetterős benyomást kell kelteni. Ha valaki rettenetesen félszeg vagy netán depressziós, elkísérjük a munkanézőbe, egyébként mindenki maga jár a dolog után. Reggel 8 óra körül a ház bezár, és délután 4 órakor lehet visszajönni. Addig mindenki dolgozik vagy keresi a helyét. Ezt már ellenőrizzük, és számon kérjük. Ha elveszték a személyes iratok, a Menhely Alapítványhoz küldjük őket, ott az iratok pótlásának intézésére berendezkedtek.

Néha persze akad olyan, aki látszólag működik együtt a segítőjével, de egy igazi csavargó számára ez nem jó hely. A rendes többség egyszerűen kinézi innen az élösködő hajlamot.

Valóban, most, hogy erről beszélgetünk, arra döbbenek rá, hogy az itt élő emberek valójában idegenek voltak egymás számára néhány héttel ezelőtt, most, pedig mint régi barátok vagy családtagok élnek együtt.

dr. Bársony János: Ez a célunk, éppen ez a szolgálatunk lényege. Az egyes ember, mint Pista, Laci vagy Karcsi fontos ember nekünk. Azzal adunk nekik önbizalmat, hogy érzik, nekik is van esélyük a normális életre.

Hogyan kerültek ezek az emberek ilyen szélsőséges élethelyzetbe?

Kürti Erzsébet: Emberi kapcsolataik úgy alakultak – és, hogy ebben ki a hibás vagy csak szerencséje kinek nem volt, reménytelen kutatni –, hogy kivételesen erős embernek kellett lenniük, hogy kibírják. De nagy eredményeink vannak. Gyönyörű történeteket tudunk bemutatni, visszajáró barátainkról, akik házassági tanúnak kérnek fel bennünket, vagy gyermekeiket mutatják büszkén.

dr. Bársony János: A ház életéről még annyit, hogy itt csak férfiak alhatnak éjszaka. Ez nem valami bigott felfogásból ered, hanem élettapasztalatból. Egy ilyen közösségben a nő állandó jelenléte feszültségforrás lehet. Továbbá a nők közül lényegesen kevesebb hajléktalan kerül ki, egy nő esetleg, maga elfoglal egy ötágyas szobát. Szerencsére a nők számára van Budapesten egy külön otthon, ahova küldhetjük őket. A klubidőben, tehát délután 4-től alvásig természetesen velünk vannak ők is. Embereink többsége szorgalmasan járka munka után, és végül rendszerint talál is. Néhányan közülük az aluljárók környékén leállnak koldulni, ezt nem szeretjük. Pénzhez egyébként nehezen jutnak, ugyanis mi készpénzt senkinek nem adunk, segílyt pedig azért nem nagyon kapnak, mert nincs állandó lakásuk.

Milyen a kapcsolatuk a bírósággal és börtönökkel?

dr. Bársony János: Velük jól együtt tudunk dolgozni. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával szerződésünk van: küldenek hozzánk talajtalan szabadultakat, cserébe segítik a börtönbe került tagjainkkal a kapcsolattartást. Ha büntetőeljárás indul egy hozzánk tartozóval szemben, a bíróságok igénylik és elfogadják a jellemzésünket. Ha mi arról vagyunk meggyőződve, hogy emberünk csak megbotlott és nem kell félni a visszaeséstől, kiállunk mellette, és az ítéletben ezt méltányolni szokták. Ha szükséges, ügyvédet is fogadunk a hatásosabb védelemre.

Mi történik, ha valamelyikük nem képes elgyőzni a szenvedélybetegségét?

Alkohol és kábítószer nem jöhet szóba a házban, bódult embert nem fogadunk be. Néha kínban vagyunk, és nagyon félünk, mert más intézményről sem tudunk, így az utcára küldeni valakit rettenetes érzés, de nekünk a többiekkel kell védenünk, mindenekelőtt az ilyenkor elmaradhatatlan agresszív megnyilvánulásuktól. Aki már köztünk él, annak igen erős a motivációja, hogy ne igyon, mert a hozzánk tartozás számukra hatalmas érték és ezt elveszíthetik. Előfordul, hogy valaki mégis megteszi, de ilyenkor inkább csöndben van, meghúzza magát. Ez ügyben sem vagyunk ostobán merevek, tudunk megértők lenni, egy gyász vagy szerelmi bánat szerintünk elfogadható indok, de hangsúlyozom, ezek kivételes események. Most már orvosi segítséget is tudunk adni, munkatársunk, Sebestyén Szilvia pszichiáter személyében.

Emberektől, emberek életéről van szó és ezért a mutatószámokat firtatni talán visszataszító dolog, mégis szeretném megkérdezni: hány emberen segítenek évente?

dr. Bársony János: Az 1991-es év adatait tudjuk összegezve: a nappali klubban naponta átlagosan 57 ember tartózkodott, szállást pedig 400 valahány embernek adtunk. A hozzánk került emberek 60%-ának a sorsát véglegesen megoldottuk. A másik hányadból is nagyon sokan, néhány hónap elteltével ismét megjelentek és újfent próbát tettünk közösen. A 14 ágy manapság is majdnem mindig foglalt, a klubban pedig olykor 90 ember is tolong egyszerre.

Ekkora tömegben hogyan tartanak rendet, nem fordul-e elő lopás például?

dr. Bársony János: Valóban adódik néha nehéz helyzet. Kisebb lopás is előfordul természetesen, nem is tudjuk kivédeni. Mindenkinek vigyázni kell a holmijára legalább a tulajdonos gondosságával, erre felhívjuk a figyelmüket. Elmagyarázzuk, hogy ez nem a szentek háza és, hogy másfelől óriási dolog a nyitottság meg a névtelenség, de ez sajnos azzal jár, hogy akadhat, aki visszaél vele. Ezzel együtt is kevés az ilyen rendkívüli eseményünk. A tömeg pedig bármekkora, az ismerkedő, a feltáró – de, mint említettük már, névtelenséget megengedő – beszélgetésen mindenkinek át kell esnie. Azt, aki először jön be hozzánk, a régiek észreveszik, és az irodába irányítják.

Milyen anyagi hozzájárulásra kötelesek a befogadottak?

Kürti Erzsébet: Semmilyenre. Ezt néha a szemünkre is vetik. Helyesebben munkát mindenkitől elfogadunk, de önmagáért és a többiekért. Vagyis akinek van szakmája, a ház

körül felújítási munkákban részt vesz, takarítanak, közösen vásárolnak be, és közösen főznek reggelit és vacsorát.

Az egyesület háza családi otthonok sorában található. Vannak-e konfliktusok a szomszédokkal?

Kürti Erzsébet: Voltak. Mikor megvettük a házat, a környékbeliiek megrémültek, tiltakoztak, aláírásokat gyűjtöttek. Ma már ismerik az életünket, megbékéltek, van, aki bejár hozzánk és úgy adunk-kérünk kölcsönt, apróságokat, mint bárhol a szomszédok.

Mi a helyzet az egyesület eredeti céljával, funkciójával? Ma már talán nincsenek csellengő, csapatokba verődő és így deviálódó lakótelepi kamaszgyermek, akinek jó lenne Kürti Erzsébet szeretete?

Kürti Erzsébet: Lehet, hogy vannak, sőt egészen biztos, de ez a probléma, vagyis a huszonévesek hajléktalansága és munkanélkülisége most sokkal erősebb és azt a másikat egyszerűen kiszorította. Most is vannak bandákba verődött gyermekek és alighanem nagy baj lesz az elhanyagolásukkal. Valakinek ezzel is foglalkoznia kellene, én, illetve mi most nem tehetjük. Ezek a fiatal emberek elesettebb helyzetben vannak; míg a lakótelepi gyermekeknek még van valamilyen családjuk, ezeknek itt, az égvilágon senkijük és semmijük nincs!

Mit jelent a működésükben az egyesületi forma?

Kürti Erzsébet: Az egyesület tagjai azok a pártfogoltjaink, akik vállalják, hogy nem csupán saját sorsukkal törődnek. Ők részfeladatokat hajtanak végre, foglalkoznak a társaikkal, segítenek a munkahelykeresésben, elviszik egymás sportolni és hasonlók. Aki nem egyesületi tag, az klubtag, nekik elég még s saját bajuk.

Külső emberek valaha voltak egyesületi tagjaink, de valahogy kikoptak mellőlünk mára, így aztán az önszervező, önszervező jelleg tökéletesen megvalósul. Ez így talán egyszerűbb, de azért az igazi az volna, ha a társadalom mind több tagja felismerné: szerencsésebb sorsúként valamilyen segítséget adni a hátrányba jutottak nem csupán emberi kötelesség, hanem elemi érdek is, hisz a mindent elvesztő ember könnyen veszélyessé válhat.

Németh Zsolt

Műhely

KAPOCS A PETŐFI CSARNOKBAN AHOGY EGY IFJÚSÁGSEGÍTŐ SZERVEZET ELINDULT

A Petőfi Csarnok alapítása óta következetesen, a tizenéves fiatalok számára a választható szabadidős lehetőséget jelentette és jelenti ma is, a kezdetektől számunkra szervez színvonalas programokat. A napjainkban folyamatosan változó létviszonyok közepette sem került el intézmény figyelmét, hogy célközönsége, a programokat látogató tizenéves fiatalok léthelyzete az utóbbi időkben erőteljesen romlott. A Petőfi Csarnok mindebben semmiképpen nem akart csupán külső szemlélő, közömbös maradni. Szerepet kívánt vállalni és szervezeti választ keresett az intézményt látogató tinédzser közönsége fokozódó problémáinak megelőzése érdekében. Elhatározása révén március közepén létrejött a Kapocs Ifjúsági Önségítő Szolgálat.

Alapító gondolatok

a Kapocs Ifjúsági Önségítő Szolgálat kialakításához (Budapest, 1992. március)

A Petőfi Csarnoknak évente félmillió – többségében tizenéves – látogatója van. A fiatalok (bár a házba látszólag az éppen aktuális program vonzására jönnek) igen gyakran olyan visszatérő látogatók, akik a számukra vonzó műsor mellett az itt Várható találkozásokot is keresik. Sokuknak többé-kevésbé összeszokott társasága is van, az itt eltölthető idő pedig társas helyzetté válik számukra. Ezen a körön belül egy szűkebb réteg a házon kívül is keresi azok társaságát (igaz, hogy eltérő rendszerességgel), akikkel a rendezvények alkalmával találkozik.

Ennek alapján joggal állíthatjuk, hogy az intézmény látogatóinak kialakult egy általunk nem ismert sűrűségű társas rendszere, amelyben az információk cserélődnek és az idetartozók egymás számára referenciaszemélyé válnak.

A Petőfi Csarnokban megforduló fiatalok élethelyzetet az utóbbi évek során mind több valós fenyegetést, egyre gyakrabban egzisztenciális bizonytalanságot, sokuk esetében az elemi létfeltételek hiányát is hordozza. Eltartott státusú fiatalok szülei válnak munkanélkülivé, az általános iskolából kikerülő, gyakran még tanköteles korú gyerekek nem tanulnak tovább, miközben munkát - ha keresnek is - nem találnak. Megtanulták már a szakképesítést szerettek közül sokan, hogy képzettségük a munkaerőpiacon nem kelendő vagy egyenesen értéktelennek számít. Nem állítjuk, hogy ezek a tényezők egyenesen az alkoholizálás és a kábítószer-fogyasztás felé sodorják a fiatalokat, de szerepük letagadhatatlan az ifjúkori alkoholizmus és drogfüggőség kialakulásában. Ugyanígy a fiatalkorúak bűnözéséért sem kizárólag a fenti veszélyeztető tényezők okolhatók, de hatnak a fiatalkorú bűnözés terjedésére.

Ha ezek a deviancia-változók egyáltalán nem fordulnának elő az intézmény látogatói körében és „csupán” a közmegejtésben enyhébben kezelt neurotikus eredetű panaszok, a társtalanság, a munkateljesítménye és az örömszerzésre-örömtételésre való képtelenség járna a fiatalok fenyegetettségének nyomában, ez is felszólító erejű feladathelyzetet jelent egy olyan intézmény számára, mint a Petőfi Csarnok. De hangsúlyozzuk: itt sokkal súlyosabb gondokról van szó az évi 500.000 látogató nem elhanyagolható részénél. Az irántuk viselt felelősség

felismerése vezetett arra az elhatározásra, hogy az intézményen, illetve a Hoci-Nesze Gyermekek és Ifjúsági Alapítványon belül, létrejőjön a Kapocs Ifjúsági Önszolgálat.

A Kapocs Ifjúsági Önszolgálat

1. Aktív megismerő tevékenységgel képet kíván alkotni az intézménybe járók képzettségéről-képzetlenségéről, elhelyezkedési gondjaikból adódó veszélyforrásokról.

2. Ezek ismeretében fel kívánja kutatni a fiatalok számára elérhető munkalehetőségeket, a gazdasági és társadalmi folyamatok figyelemmel kísérése, elemzése alapján pályáorientációs tevékenységet végez a fiatalok körében, illetőleg olyan képzési formákat szervez, amelyek eredményeképpen a fiatalok esélyei növelhetők a munkaerőpiacon.

3. Szervezi a fiatalok mentálhigiénés gondozását, a rászorulóknak körében igyekszik elősegíteni problémáik felismerését, továbbá egyengeti útjukat a gondozásra-segítésre alkalmas szakemberekig. (A Petőfi Csarnok adta lehetőséggel természetes módon kapcsolható össze a fiatalok eképpen megjelenő érdekei.)

4. A Kapocs Ifjúsági Önszolgálat tevékenységének megkezdésétől igényli a fiatalok aktív együttműködését, és feladatai során ennek kialakulását ösztönzi, építeni kíván rá. E felfogás alapján úgy alapozza meg az ifjúság gondozó programokat, hogy azokban a fiatalokat ne „kívülről” segítse. Az Önszolgálat tevékenysége, illetőleg a kölcsönös segítségadás révén arra törekszik, hogy az intézmény ifjú látogatói a civil társadalom önszervezésre képes tagjai lehessenek.

5. A Kapocs Ifjúsági Önszolgálat tevékenységeinek hiteles dokumentálásával és megismertetésével követhető modellt kíván nyújtani mindazoknak az intézményeknek és szervezeteknek, amelyeket jelentős számban látogatnak fiatalok. Kutatja és munkájában hasznosítani kész az etéren másutt meglevő hazai és külföldi tapasztalatokat.

1992-ről röviden

1992 végéig a szervezet indításának első időszakára mindvégig a működtetés feltételei voltak és lehetővé vált a tartalmi működés feltételeinek fokozatos kialakítása.

Lezárult a tavasz végén indított problémafeltáró kutatás, amely a Kapocs tevékenységének alapját, háttérét hivatott megteremteni.

Elindultak a Kapocs Ifjúsági Önszolgálat első foglalkozásai.

Elkezdődött az ifjúsági foglalkoztatási problémák megelőzése, illetőleg enyhítésére indított feladatok közül a munkavállaláshoz szükséges információk gyűjtése, továbbá a Kapocs Diákállalkozási Csoport szervezése és kialakítása.

Önismereti tábor és önkéntesek rövid felkészítő képzése zajlott a nyári hónapokban.

Tavasszal tanácskozást is kezdeményeztünk a fiatalok segítésére vállalkozó szervezetek számára, amely sajnós mérsékelt sikerrel zárult.

Drogmegelőzési programot is szerveztünk két alkalommal a Drogmegelőzési Tárcaközi Bizottsággal együtt fiatalok és szakemberek számára norvég vendégek tapasztalatainak felhasználásával.

Együttműködtünk a Budapest Önkormányzatok Középiskolai Szövetségével a fiatalok nyári munkavállalási feltételeinek javítása érdekében az információszerző és -szolgáltató feladatokban.

Közreműködtünk a Petőfi Csarnok információs tevékenységének megalapozásában, az információgyűjtő, -rögzítő, -rendszerző és -szolgáltató tevékenység kialakításában.

A Kapocs külön feladatban működött közre a Liget SE-vel egy rekreációs program (és pályázat) előkészítésében, amely sajnos rajtunk kívülálló okok miatt leállt.

Tehetséginformaticai állomás szerepet vállaltuk el egy országos rendszer tagjaként a kiemelkedő képességű fiatalok támogatási lehetőségeinek bővítése érdekében. Kapocs tartalmi tevékenységét általában, létrejötté óta a konkrét segítségre törekvés, az egyéni, személyes tanácsadás jellemezte.

Folyamatosan vált és válik ismertté a Kapocs a célközönsége és az ifjúságot hivatásszerűen segítő szervezetek és szakemberek között. Mindezt újságcikk, a szervezet igényesen elkészített arculata és propagandatevékenysége is segítette.

Kapocs Ifjúsági Önsegítő Kör

1. A Kapocs Ifjúsági Önsegítő Szolgálat gyakorlatilag két irányból építkezik: egyrészt önkéntes fiatalok szervezett és felkészített csoportjából, másrészt a Kapocs ifjúságsegítőket is támogató segítő, szolgáltató feladatokból.

A Kapocs – benne az Önsegítő Kör – létrejötté, működése egy folyamat, amelynek sikere azon múlik, hogy mennyire sikerül kiegyensúlyozott, zavartalan támogató környezetet teremteni számára. A Kapocs tétje, hogy mennyire sikerül kiegyensúlyozott, zavartalan támogató környezetet teremteni számára. A Kapocs tétje, hogy mennyire válik személyessé, kerülők biztonságérzetét, illetőleg mennyiben alakítható ki az önkéntes feladatvállalókban (a siker elfogadására, konfliktusok elviselésére képes) konkrét feladattudat.

A Kapocs Önsegítő Körének működésétől végző soron aligha várható, hogy az egy előre részletesen megtervezett tematika szerint fog alakulni; a csoport, a Kapocs történéseit döntően a résztvevők saját élményei, élethelyzete, elhallgatásai fogják alakítani. A csoport eseményei, problémái mindig konkrét, a Kapocsban adandó választ igényelnek, a következtetések, az ifjúság makro-folyamataival való összehasonlítás ugyanakkor a kísérő kutatás révén érhetőek el.

2. Miközben a Kapocs szervezeti feltételei tovább tisztultak és a segítő-szolgáltató feladatok számára előkészítő lépések történtek, a Kapocscsoport eseményei sajátosan, mindezekről függetlenül alakulnak. Egészen biztos, hogy önsegítő Körként a kapocs szervezeti működésének, ha úgy tetszik, tevékenységének csupán egy részét lesznek képesek „lefedni”. A szervezet feladataiba ugyanakkor más módon bekapcsolódhatnak, de a szervezeti tevékenység meghatározó eleme a Kapocs potenciális önsegítő csoportja.

A Kapocs indulása pillanatától kezdve egy „intézményesített személyes kapcsolat” volt a vele kapcsolatba lépők számára. Az a hely, pontosabban alkalom, amikor valaki személyes lehetett. Személyes, amikor figyelnek rá, meghallgatják, amikor elmondhatja (végre) félelmeit, sérelmeit, amikor tervezhet, álmodhat „következmények”, nélkül. És jöttek is spontán, amikor megtudták, hogy van ilyen. És jöttek kíváncsian, hogy mi is ez, mi készül a Kapocs név alatt, aztán gyakran ez is csupán belépő volt a rég áhított személyes szférák felé. Mert a kezdetektől a Kapocs nem volt abban válogató, hogy kiket fogad, kik jöhetnek beszélgetni; mindenki, akinek volt, van, lesz igénye személyes ügyei végigbeszélésére, nyugodtan választhatja a Kapocsot.

Változó hullámokban, sokan jelentek meg a Kapocs környéken, tettek fel kérdést és igyekeztek összemérni a kapott választ saját maguk feltételezéseivel. Ez idő tájt még a kialakulatlan Kapocs nagyon sokféle lehetett, ahány felfogás csak van az embereket segítő és összekötő tevékenységekről. Persze ez a szinte „bármilyen” nem egy koncepciótlan szervezet következményeiként jelent meg, hanem éppen ellenkezőleg. Mindebben az volt a

„koncepció”, hogy minden potenciális résztvevőnek legyen oka, joga, módja az őt szolgáló lehetőségeket alakítani, hogy nélküle vele ne történjen semmi. Persze az se másodlagos, hogy a Kapocs gyakorlatilag szívességi szervezet, eszközei, lehetőségei és pénze is adományokból tevődik össze, és minden adományozó alakítja is egy kicsit az egészet.

Az elején, amikor igen sokan kíváncsiak voltak a Kapocsra, azt lehetett érezni, hogy valami varázsszert, „pirulát” kerestek, amiről még nem tudtak, és amely majd orvosolja a minduntalan keletkező problémáikat. Amikor pedig megtudták, ilyen „pirula” nincs és nem is lesz, amikor olyat hallottak, hogy ők is kellenek ahhoz, hogy a dolog jó legyen, és a Kapocs tevékenységet együtt alakítjuk, akkor óvatosak, szkeptikusak, bizonytalanok lettek. Ilyenkor az akadályokról beszéltek, hogy mitől több mint kétséges az egész, hogy mitől ígér kudarcot. A tapasztaltabbja – a Petőfi Csarnokból is voltak partnerek – korábbi példákat is emlegetett, hogy azok is abbamaradtak, hogy a Csarnokban ilyen dolgok igazából nem működnek.

Erdemes arra külön is kitérni, hogy miket gondoltak első találkozáskor a Kapocsról. Volt, aki elismerve azt, hogy a fiataloknak vannak, lehetnek problémái, azt gondolta, alkalmas és célzott tanfolyamok kellenek (például délelőtt), amelyek mintegy kiképeznék a fiatalokat a problémáikból. Mások szerint egyszerűen el kell menni a koncertekre, rock klubokba, és a közönség – potenciális célközönség – között forgolódva kell hatni, „terjeszteni” a Kapocs-dolgokat. Találkoztam még profi szakemberek jól szervezett szolgáltatásának gondolatával, akiket úgymond közel hozva a veszélyeztetett fiatalokhoz, komoly hatást lehetne elérni. Jellegzetes felfogás volt a segélyakciós gondolat, amely szerint fontos időszakokban gyűjtést kellene szervezni pl. tankönyvekből, téli ruhákból, amely igazi segítség lenne. És akciók kellenek a veszélyeztető szerek meggátlására pl. dohányzás, alkohol, drog stb. Nem egy megközelítésben a „gyors lépések kényszere” munkált, hogy a bajok sürgetők, hogy a feladat minél több fiatalot kell, hogy érintsen, hogy lemaradunk valamiről...

A beszélgetések – szerencsére a legtöbbször – nem maradtak azonnal abba, és sok esetben már az első alkalommal előjött mindaz a szükséglet és várakozás, amire a Kapocs alakult. Hiszen a beszélgetések arról tudósítottak minduntalan, hogy a problémáikkal az emberek nagyon egyedül vannak, talán bele is vannak szorulva, és nem látszanak ki belőle. Úgy találták többen, hogy a helyzetük talán most már mindig ilyen (olyan) marad, egyszerűen megváltoztathatatlan, és ők tulajdonképpen szerencsétlenek, bár egészen jól tartják magukat. A Kapocsban viszont meghallgatták, megértették őket, és mint egy harmadik, egy külső szem, megmutatták, hogy problémáikkal együtt éppen akkor milyenek is látszanak, hogy is néznek ki. Alkalmi, egyszer-egyszer látogatók esetén a Kapocs nem több, nem is lehet több ennél a harmadik, külső szem adta lehetőségnél.

Miközben ezek az ismerkedő, egymást próbálgató személyes találkozások váltakozó intenzitással folyamatosan történtek és történnek ma is, megjelentek azok is, akikhez a Kapocsnak talán több köze lesz. Megjelentek a nyári felkészítő kurzusra, a problémafeltáró kutatás révén, telefonon, személyesen. A jellemzőjük talán, hogy semmilyen közvetlenül tapasztalt esemény – még ha ez kedvezőtlen is – nem riasztotta el őket. Ők is szerették volna megtudni, hogy mi is az a Kapocs. Csakhogy az érdeklődésük mögött ott bujkált egy erőteljesebb – nem feltétlenül tudatos – többlet-kíváncsiság, fokozottabb keresés, szükségük volt valamire. Amikor ősszel a Kapocs Ifjúsági Önségítő Kör elindult, tulajdonképpen elsőként azt vállalta, hogy éppen ennek a többletnek az együttes feltárására és hasznosítására biztosít szervezett terepet. Minthogy ez nem egyszerű és nem egyszeri feladat, egy jó időre a Kapocs derékhadával az önismereti jellegű csoportfeladatoknál megálltunk.

3. És ezt követően már csupán tervekről, elképzelésekről beszélhetünk, a Kapocs Önségítő Kör mintegy 20 főnyi gárdájával még az elején tartunk. Az biztosnak látszik mindenesetre,

hogyan a Kapocs életében – talán az Önszolgató Kör első szakaszaként – egy sajátélmény jellegű, önismereti csoportmunka megmarad. Ehhez, mint a segítők tevékenység alapjához, kapcsolódnak majd azok a további felkészítések, amelyekre a Kapocs segítők tevékenysége épülhet.

Egy idő után ugyanakkor a csoport tevékenysége szétválhat, és azok, akikben a másokon segítők attitűdje erősebb, akik ugyanakkor stabilabb személyiségük révén vállalni is tudják a további felkészítést, külön csoportokba kerülnek, ahol szervezett felkészítést kapnak önként vállalt feladataikra. Mindezeket követően – reményeink szerint – részvételükkel a felnőtté váló korosztályok problémáinak megelőzését szolgáló ifjúságszolgató tevékenység alakulhat ki, szervezhető meg. (Meg kell jegyezni, hogy a Kapocson belül ifjúságszolgató feladatokat végezni felkészítés nélkül nem lehet.)

Nem volt még szó mindezekig magukról a korosztályi problémákról, illetőleg az azokat sokszorosára fokozó társadalmi problémákról. Nem beszéltünk mindazokról, amelyek létrejöttét vagy kiszélesedését meg kellene előzni, amelyekkel szemben a Kapocs szerepet vállal. Vagyis a felnőtté válás mindenkit próbára tevő – tulajdonképpen természetes – problémáiról és azokhoz kapcsolódó, mindazokat gyakran eltorzító, elnyomó vagy irracionálisán kielező, felerősítő többletproblémákról, mint például a munkanélküliség, egzisztenciális gondok, drog, alkohol, AIDS, fiatalkori bűnözés stb.

Azt hiszem, mindenkinek van valamiféle képe azokról az úgynevezett ifjúkori problémákról, az előbbieknél talán jóval konkrétabbokról is. Személyes ismeretek, saját benyomások, tapasztalatok révén valószínű, hogy el is tudjuk képzelni azokat. Természetesen ilyenkor azokat a problémákat tudjuk felidézni, amelyekről valamilyen forrásból tudunk, ami számunkra nyilvánvaló. Úgy gondoljuk, hogy mindez vélemény megalkotásához elégséges, de a fiatalok problémáira válaszolni készülő szervezet esetében kevés, ennél jóval több kell. Kontroll alá kell vetnünk saját tapasztalatainkat, és meg kell fogalmazni egymás számára mindazokat a dolgokat, amik ebben a kérdésben evidensek, és amik alapján a feladatainkat végezhetjük. Ugyanis – megítélésünk szerint – csupán ott érthetjük félre egymást, téveszthetjük el a szükséges eszközöket, ahol-amit evidensnek tartunk.

Önkéntes fiatalok megelőző tevékenységére építő ifjúságszolgató szervezet működése szükségszerűen korlátozott. Nem válthatja le, nem helyettesítheti az adott problémákkal foglalkozni kötelező, szakmai szervezeteket, intézményeket. Akkor se, ha azok nem eléggé töltik be szerepüket. Az általa betöltött szerep ugyanakkor sokszorosán függ a fiatalkori problémákkal hivatásszerűen foglalkozó szakmai szervezetek fogadókészségétől, vagyis attól függ, hogy ezen szervezetek felismerik-e azt, hogy ifjúságszolgató feladatokat végző fiatalok révén jóval közelebb juthatnak a problémákhoz, illetőleg segítségükkel hamarabb ismerhetők fel, található meg a krízissel, megoldatlan problémával küzdő fiatalok.

Szabó András

Külföldi publikációkból

Kikerülve és elhagyatva?

Az 1989. március 31-én zárult évben 6070 fiatal került ki a gondozásból Nagy-Britanniában, betöltve a 18. évet. További 5000 16 és 17 éves korában hagyta el a gondozást. Nem ismert, hogy mennyi hagyta el vonakodva, mennyinek volt családi támogatása, és hányan nem voltak készek az önálló felnőtt életre, és hányan kaptak további támogatást a szociális osztályoktól. Mindegyik gondozásból kikerülő gyermeknek nyugtalan gyermekkor volt, tanulásuk megszakadt, és fennáll a további társadalmi és érzelmi nehézségek kockázata. Ennek ellenére megkívánják tőlük, hogy önállóan éljenek olyan életkorban, amikor kortársaik nagy része még élvezzi az otthoni biztonságot és ellátást.

Az Országos Gyermekfejlődési Vizsgálat adatai feltárják, hogy a fiataloknak csupán 16 százaléka él otthonról távol 18 éves korban, és ezeknek csak 0,5 százaléka hagyta el otthonát negatív okok miatt, például, túlsúlyosság vagy sűrűlódások. A családi otthon elhagyásakor az átlagéletkor 21,9 év a férfiaknál, 20 esztendő a nőknél. Kritikusan kell megvizsgálni a függetlenség koncepcióját ennél a korcsoportnál. A legtöbb fiatalember számára az otthon elhagyása nem egyetlen pillanat, hanem folyamat, fokozatos és visszafordítható. Nagyrészüket számára elérhetetlen a teljes pénzügyi függetlenség, és a teljes függetlenség a szülők személyiségétől nem várt és nem vágyott cél. A gondozást elhagyók függetlensége inkább a szociális osztályok szervezeti igényeit tükrözi, mint a fiatalok fejlődési igényeit. Az önállósulás egyre fiatalabb korban történik.

Nagyon jelentős a kutatási érdeklődés a gondozásból kikerülő fiatalok tapasztalatai iránt. Néhány vizsgálat csak leíró, és nem lép fel a reprezentatív felmérés igényével, de összefoglalva őket, nagy földrajzi területet ölelnek fel, és némelyikbe nagyszámú válaszadó szerepel. Stein és Carey szisztematikusan feljegyezte a gondozásból kikerült fiatalok tapasztalatait két és fél éven keresztül; eredményeik megerősítik a korábbi megállapításokat, és jelentős ismeretanyagot adnak, amely lehetővé teszi, hogy meglehetősen bizonyossággal írjuk le azokat a problémákat, amelyek köré a gondozásból kikerülő fiatalok kerülnek. A fiatalok személyes vallomása életükről a gondozás alatti, elevenen illusztrálja a kutatás következtetéseit.

Munkanélküliség és alacsony tanulási eredmények

A mintavételben szereplők több mint 80 százaléka volt munkanélküli a kutatás végső szakaszában. A korábbi vizsgálatok megállapításai nem voltak ilyen sötétek; de a legújabb vizsgálatok, valamint a gondozásból való kikerülés és a kutatás között eltelt egyre hosszabb időszak után egyre nagyobb a valószínűsége annak, hogy a gondozásból kikerültek hosszú távú munkanélküliséggel néznek szembe. Szem előtt tartva a fiatalok jelenlegi magas munkanélküliségi szintjét, valamint a munkáltatók által igényelt magasabb képzettségi szint következményeit, előre jelezhető, hogy a gondozásból kikerülőknél nehézségeik lesznek a munkahelyekért folytatott versenyben, mivel tanulmányaikat sokan abbahagyták. A gondozást hitelt érdemlően „tanulást veszélyeztetőnek” tartják. Egy 135 gondozásból kikerülőt felölelő

vizsgálat szerint 75 százalékuknak nincs végzettsége, míg az iskolát elhagyók esetében ez átlagosan 11 százalék a vizsgált önkormányzatnál.

Hajléktalanság

A gondozásban részesült fiatalok túl nagy számban képviseltek az egyedülálló hajléktalanok között. A Centerpont Soho legutóbbi vizsgálatai azt mutatják, hogy fennáll a kapcsolat a hajléktalanság és az állami gondozásból való kikerülés között. 1987-ben az éjjeli szállásokon meghúzódó fiatalok 23 százaléka gyermekotthonokban élt, de egy 1989-ben megismételt vizsgálat ezt a számot már 41 százalékra jelezte. Azok a fiatalok is, akik nem voltak hajléktalanok ténylegesen, távol voltak az állandó elhelyezéstől. Stein és Carey úgy találta, hogy „fiatalok életének legszembetűnőbb jellemzője a vizsgálat során az volt, hogy rengeteget költöztek egyik címről a másikra”. A lakásügyi osztályoktól kapott válaszok a hajléktalan fiatalokra vonatkozóan nagyon sötét képet mutatnak: a válaszoló hatóságok csupán fele sorolta a gondozásból kikerülő, családi támogatás nélküli fiatalokat a prioritást kapott igénylők közé. Továbbá van bizonyíték arra (bár módszertani szempontból kritizálható), hogy a londoni koldusok és hímnemű prostituáltak nagy százaléka volt állami gondozásban.

A magányosság és gyakorlati túlélés

A költözések nagy része az egyedülállók szállásának magányossága következménye volt. A vizsgálat első évének végén mindegyik fiatal el akarta hagyni az egyedülállók szállását, a kielégítő fizikai színvonal ellenére. A magányosság és elszigeteltség még hangsúlyozottabbá vált a munkanélküliek számára, akik nem tudtak sehova se menni. Az ellentét a magányos élet és a közösségi élet között, főleg azoknál, akik korábban a bennlakásos ellátásban részesültek, ahol egyedüllétre vagy magánéletre alig volt lehetőség, több volt, mint amit néhány fiatal el tudott viselni. Egy fiatal nő ezt írta: „Nehéznek találtam, hogy magam éljek. Mivel állami gondozásban nőttem fel, sok emberrel együtt egy háztartásban, anélkül, hogy valaha is magam lettem volna, nagyon nehéz volt a saját erőmből élni, és megtanulni szeretni a saját társaságomat.” Egy másik így írta le tapasztalatait „Amikor beköltöztem a lakásomba, ritkán mentem el otthonról. Gyengélkedni kezdtem és depresszióssá váltam... Meg is halhattam volna, és nem tudta volna senki és nem is érdekelt volna senkit”

A pszichológiai túlélésért folytatott küzdelem összekapcsolódott a mindennapi élet gyakorlati nehézségeivel. A bennlakásos ellátás következményeinek kutatása igyekezett hangsúlyozni nagyon sok fiatal tanult tehetetlenségét, akiknek életét az intézményi szervezet kényszerítő ereje irányította. 1986-ban a közösségi otthonok vizsgálata arra a következtetésre jutott, hogy sok nagyobb gyermeknek nem volt lehetősége a főzésre, ruhavásárlásra, háztartásvezetésre, a magány élvezésére vagy a pénz beosztására. Minden tanulmány hangsúlyozza, hogy a pénzbeosztás gondot jelent, amelyet nyilvánvalóan kiemel a munkanélküliség és a szegénység nagy incidenciája.

Felismerve a gondozás elhagyására való felkészítés fontosságát, számos önkormányzat nyitott önálló képzési egységeket, amelyek hangsúlyozzák a gyakorlati ismeretek megszerzését. Az ilyen elhelyezés rövid ideig tart, és az igénybevétel feltétele bizonyos érettségi szint elérése. Bár növelhetik a fiatalok gyakorlati kompetenciáját, kritizálják őket az elhelyezés mobilitásának folytatása miatt, ami általában az ellátás nem szívesen látott jellemzője, a leginkább rászorulókat kizárása miatt. Fontos, hogy az önálló képzés koncepcióját

ne különítsék el a szokásos gondozástól, és ne hagyják figyelmen kívül a gondozásból való kikerülés érdekében a felkészítés pszicho-szociális tényezőit. (Pl.: az identitás növekvő érzékelése és a kapcsolatteremtés és - fenntartás képességének erősítése.)

Faji problémák

A gondozásból kikerülőkre váró számos hátrány mellett, a fiatal feketék a rasszizmus következtében sokkal ellenségesebb környezettel néznek szembe. Néhány tanulmány erőteljesen érvelt amellett, hogy külön figyelmet fordítsanak a gondozásból kikerülő fekete fiatalok igényeire. A megkérdezett fekete fiatalok úgy írták le a gondozásra vonatkozó tapasztalataikat, mint ami létrehozta azokat a problémákat, amelyekkel később meg kell birkóznuk. „A gondozás gyakran legjobb esetben figyelmen kívül hagyta színüket és kultúrájukat, és később nehéz számukra, hogy olyan dolgokat pótoljanak, amelyeket természetes módon megtanultak volna, ha otthon élnek.” Az ilyen hiányokat nehezen pótolja a gondozás elhagyására való felkészítés. Kevés a speciális törődés a gondozást elhagyó feketék számára. A 33 londoni borough (kb. kerület) közül csak hatban volt speciális szolgáltatás, és ezek is nagyon szerények voltak. A legtöbb tanulmány egyetért abban, hogy a gondozásból való kikerülés problémája elválaszthatatlan magától a gondozástól. A fiatalok gondozásból a felnőtté válásba történő átmenetének minősége függ a gondozás során szerzett tapasztalatainak minőségétől.

A gondozás irányítás kutatásának jelentősége

A fiatalok panaszkodnak, hogy senki sem magyarázta meg nekik a gondozásba vétel okait vagy az elhelyezés gyakori változtatását. Sértődöttek, mert kizárták őket a kulcsfontosságú döntésekből, amelyek jövőjüket érintik, és a családi kapcsolatok elsorvadását megengedték. Ebben a vonatkozásban a fiatalok véleménye megerősíti a kutatások megállapításait a gyakran elhanyagolt kapcsolatokat a gondozásban lévő gyermek és családjuk között. Ezek a tények irányítják a szociális munkások figyelmét arra, hogy beavatkozás a fiatalok életébe kezdettől fogva teljes mértékben vegye figyelembe a fiatalok igényét támogatás iránt, a gondozásból való kikerülés utáni korban.

A gyermek és fiatalok részvételének támogatása a jövőjüket illető döntésekben lehetővé teszi számukra, hogy kialakítsák az identitás érzését, amely az egyén élettörténete változásainak ismeretén alapszik, a jelentős egyéniséggel bíró felnőtteket, akikkel életünk során kapcsolatba kerültek, és az események mögött meghúzódó okok ismeretét. A gondozási tapasztalataikra visszatekintő fiatalok kritikusak voltak háttérükre vonatkozó tudatlanságuk miatt, ami bizonytalanságot okozott náluk, annak erős érzete nélkül, hogy kik ők és miért vannak ott, ahol vannak. A fiatalok, akik kikerültek a gondozásból és visszanéztek ottani tapasztalataikra, a szociális munkástól a következőket akarják hallani, illetve a következő tevékenységet igénylik tőlük: a döntéshozatalban való részvétel támogatása; a nyilvántartások megismerésének lehetővé tétele, hogy a fiatalok megismerjék múltjukat, a tanulási eredmények támogatása, az elhelyezés változásának csökkentése és megfelelő felkészítése a gondozásból való kikerülésre.

A kutatás jelentősége a gondozás utáni időre való felkészítésre vonatkozóan

A gondozásból kikerülő fiatalok elsődleges igénye az elhelyezési alternatívák széles köre, amely enged nekik némi választást, és egyéni körülményeknek megfelelően vannak olyanok, akik közösen akarnak szállást, vannak, akik függetlenek akarnak lenni. Vannak, akiknek speciális igényeik lesznek, és további segítségre jogosultak az NHS /National Health Service (Országos Egészségügyi Szolgálat) és az 1990-es Közösségi ellátási törvény értelmében.

A megfelelő lakás, munkahely és jövedelem alapvető igénye mellett, a kutatók és gondozásból kikerült fiatalok a következő javításokat indítványozták, melyeket a Wanger Bizottság is meghatározott a bennlakásos ellátásra vonatkozóan:

- a gondozásból való kikerülés kevésbé kötelező kora. Hasonlóan a szüleikkel élő fiatalokhoz, az otthon elhagyásának idejét az egyén készsége vagy a jobb alternatívák léte határozza meg. Franciaországban több mint 18 000 gondozásban részesült fiatal még támogatott elhelyezést kapott 18 éves kora után, 1986-ban, ez sokkal több, mint Nagy-Britanniában;

- lehetőségek a fiatalok számára a visszatérésre a gondozásba, további időszakokra. A visszatérés óhaját a felnőtté válás folyamata részének tekintsék, és ne személyes kudarc jelének;

- támogató szolgáltatások a közösségben, például a gondozás utáni támogató csoportok, amelyeket általában egy idősebb fiatal ember vezet, aki már kikerült a gondozásból, valamint lehetőségek arra, hogy beugorjanak a központba a szociális jogokra vonatkozó tanácsért vagy csak a társaságért;

- utógondozási koordinátor kinevezése a szociális osztályokon a szociális munkások képzésére és tájékoztatására, a gondozásból való kikerülés politikája kialakítására és az erőforrások kifejlesztésére a közösségben, például hozzájutás a lakásválasztáshoz vagy támogató csoportokhoz.

A jog

Angliában és Walesben az 1989-es gyermektörvény, főleg a 24. része, törekszik a problémák megoldására, amelyeket a kutatás tárt fel, az önkormányzatok hatalmának és kötelességeinek erősítésével, segítve nem csupán a gondozásban élő fiatalokat, hanem azokat is, akik otthonról távol élnek. A 24. (1) rész előírja a helyi hatóságok számára, hogy tanácsot adjanak, segítsék és támogassák a fiatalokat, elősegítve jólétüket a gondozásból való kikerülés után. Ez a feladat magában foglalja a fiatalok felkészítését a gondozás elhagyására, és legfontosabb szempontként segítséget ad a jólét megőrzéséhez a gondozásból való kikerülés időpontjában. Amint a fiatalok kikerültek a gondozásból, és ennek következtében nehéz időket élnek át, és nincs senki, hogy tanácsot adjon nekik és segítse őket, amikor ezt igénylik, az önkormányzat kötelessége tanácsot adni nekik és segíteni őket 21 éves korukig. Ilyen körülmények között joga van anyagi támogatás nyújtására is. Kivételes esetekben ez a támogatás készpénz is lehet. Tehát, amikor a gondozásból kikerülve – otthon és támogatás nélkül – megjelennek lakóterületük szociális osztályán, az önkormányzatnak mérlegelni kell jogosultságukat a segítségre. Lehet, hogy tanácsra és védelemre van szükség, lehet, hogy támogatásra. A fiataloknak nem kell folyamodniuk ahhoz az önkormányzathoz, amely korábban ellátta őket. A korábban más önkormányzatok támogatását élvező fiatal más területre költözés esetén, az első önkormányzatnak kell értesíteni a fiatal lakhelye szerinti új önkormányzatot.

A helyi önkormányzatoknak feladatuk tájékoztatást kiadni a nyújtott szolgáltatásokról, és lépéseket tenni annak biztosítására, hogy az érintettek tudomást szerezzenek ezekről a szolgáltatásokról. Ez a tájékoztatási kötelezettség az utógondozási szolgáltatásokra is kiterjed.

A 24.(8). rész ismételten leszögezi a korábbi törvénynek azokat a felhatalmazásait, amelyek lehetővé teszik az önkormányzatok számára a fiatalok oktatási vagy képzési támogatását, és lehetővé teszi a támogatás folytatását, amíg a fiatal befejezi tanulmányait, még ha idősebb is 21 évesnél. További jogi részletek megtalálhatók az Egészségügyi Minisztérium végrehajtási utasításában és más összefoglalókban.

Skóciában az 1968-as Szociális Munkatörvény 24-26. részében szerepel az utógondozás. A 24. rész a gyermektörvény 24(8). részéhez hasonló jogokat ad az önkormányzatnak a gondozásból kikerülő fiatalok oktatása és képzése támogatására. A 26. rész korlátozott kötelezettséget ró az önkormányzatra a gondozásból kikerült fiatalok tanáccsal segítségére és támogatására. Ezeket a részeket megvizsgálja a skót gyermekellátási törvény felülvizsgáló bizottsága, amely pozitív javaslatokat tesz a törvény megerősítésére.

A fiataloknak nyújtott segélyek csökkentése

Az új törvény nagyon nehéz körülmények között működik a gondozásból kikerült fiatalok számára. A jövedelemtámogatások és más segélyek csökkentése a fiatalok számára arra irányul, hogy ösztönözzék a családokat, nagyobb felelősséggel törődjenek fiatal felnőtt utódaikkal. Ugyanakkor azok, akiknek szülői kötelezettségük van a gondozásban lévő fiatalokkal szemben, vagyis az önkormányzatok, pénzügyi nehézségekkel és a korlátozott erőforrások iránt versengő igényekkel néznek szembe. Ezért az utógondozási költségvetés nagysága az önkormányzatok fiatalokkal szembeni kötelezettségeinek kielégítésére valószínűleg nem elegendő, és ez a probléma már nyilvánvaló volt a régi törvény értelmében kutatók számára is.

A kormány által hangsúlyozott családi és szülői köteleesség és az államtól való függés helytelenítése paradoxonná válik, amikor a gondozásban lévő gyermek „szülője” az állam. Ennek a paradoxonnak a megoldása alapvető fontosságú a gondozásból kikerülő fiatalok számára, vagy pedig ők is egyre inkább olyan szegénységbe és elnyomott környezetbe kerülnek majd, mint amilyentől szüleik szenvedtek, olyan körülmények közé, amelyek hozzájárultak saját gondozásba kerülésükhöz.

Péter M. Smith

Műhely

KINEK ÍGÉRET, KINEK DÉLIBÁB A PETŐFI CSARNOK LÁTOGATÓI NEMZEDÉKÜKRŐL ÉS ÖNMAGUKRÓL

A Diósi Szociológiai Kutató és Tanácsadó Iroda 1992. július-augusztus során szociológiai felvételt készített a Petőfi Csarnok programjainak látogatói körében. A munkát az intézményben az 1992 márciusában létrejött Kapocs Ifjúsági Önszolgálat megbízásából azzal a céllal végezte, hogy szondaértékű problémafeltárást készítsen arról, hogy:

1. milyennek látják a megkérdezettek saját korosztályuk helyzetét, rövidtávú kilátásait, milyen akadályait érzékelik a felnőtté válás programjának korosztályuk körében.

2. Hogyan jellemzik generációs társaikkal való kapcsolatrendszerüket, mennyire elégedettek ezekkel a kapcsolatokkal; vannak-e ismereteik a korosztályukhoz tartozók számára segítség nélkül megoldhatatlannak tűnő gondokról, ill. arról, hogy hol keresnek segítséget ilyen helyzetekben, keresték-e már őket ilyenkor támogatásért.

3. Vannak-e saját tapasztalataik önállóan megoldhatatlannak ítélt helyzetektől, milyen természetű gondokat láttak ilyenek, hol-kinél kerestek segítséget, mit is vártak attól, akihez támaszért fordultak.

4. Alkalmi látogatók-e a Petőfi Csarnokban, vagy visszatérők, akiknek esetleg az idejárók egy részéhez valamilyen kötődésük, ill. a programokhoz fűződő preferenciáik vannak.

5. A közönség ismeretében indokoltnak tartják-e a Kapocs létrejöttét, milyenek ítélik saját alkalmasságukat a Kapocs munkájában való aktív részvételre, ennek érdekében feladjaik-e a kérdőíves interjú által garantált inkognitójukat.

Kérdőbiztosaink az előzetes tervek megfelelően 400 látogatóval készítették el a 29 kérdésből, személyi adatokból és kiegészítő kérdésekből álló standard interjút. A terepmunka során a kérdezésre kiválasztott látogatók kedvezően reagáltak az interjúkérésre, jó légkörű beszélgetések során, szívesen válaszoltak a kérdésekre. Megszakított interjúról senki sem számolt be, válaszmegtagadás viszonylag ritkán fordult elő, az is csak néhány kérdésnél.

A Kapocs munkájához nevét és címét 62 személy adta meg az önkéntes kiválasztódást szolgáló, három kérdésből álló szelektáló blokk után. Ezzel az alkalmasság önbesorolását, a segítőkészséget és végül az inkognitóról való lemondása hajlandóságot firtatták. Így szűrőnként eléggé erősnek tarthatjuk ahhoz, hogy a 16 százaléknyi vállalkozóról elmondhassuk, ők a „mindenre elszántak”. Pontosabban: az interjú időpontjában annak tartották magukat.

Feltételezhető, hogy a tényleges részvételre felkészítő együttlétek, majd a Kapocshoz forduló gondjaival való találkozás további szelekciót eredményeznek. Ha ennek nyomán a leginkább tűrőképes és a legterhelhetőbb jelentkezők válnak a Kapocs első körének tagjaivá, akkor munkánk már információ túl eredménnyel is járt.

A Petőfi Csarnok dolgozói – az első kérdezési nap gyorsan feloldható zavarát leszámítva – jóindulatúan kezelték kérdezőink ottlétét, és nem nehezítették feladatuk elvégzését. Elképzeléseink szerint néhányuk részt vehetett volna a kérdezésben, de végül ezzel a lehetőséggel egyikük sem kívánt élni.

Nemek szerint:	%
férfiak	55
nők	45
Életkor szerint:	
14 éves korig	4
15–16 éves	24
17–18 éves	29
19–20 éves	18
21–22 éves	14
23–24 éves	7
25–26 éves	2
27–28 éves	1
29 éves, vagy idősebb	1
Iskolai végzettség szerint:	
befejezetlen általános iskola	2
8 általános szakiskola,	46
szakmunkásképző középiskola	14
főiskola, egyetem	34
főiskola, egyetem	4
Gazdasági aktivitás szerint:	%
aktív	23
inaktív (munkanélküli, GYES, GYED)	12
eltartott (tanuló, háztartásbeli)	65
Családi állapot szerint:	
nőtlen, hajadon	95
házas, élettársával él	4
elvált	1

Tapasztalataink ismertetésekor 400 személy válaszaira támaszkodhatunk, akiknek összetétele a fontosabb szociodemográfiai változók szerint így alakult:

A 47 inaktív személy közül 33 százalék olyan munkanélküli, akinek volt már munkája, 65 százalék munkanélküli, amióta nem tanuló, 2 százalék GYES-GYED miatt nem dolgozott a felvétel idején.

A 263 eltartott belső arányai így alakultak:

általános iskolás	5%
szakiskolás, szakmunkástanuló	21%
középiskolás	46%
egyetemi, főiskolai hallgató	25%
háztartásbeli	1%
válaszhiány	2%

A kutatás szervezési feladatait Kőműves Ágnes végezte, a gépi adatfeldolgozást Nagy Kálmán készítette SPSS programmal. Nekik és a munkámat segítő valamennyi közreműködőnek ezúton mondok köszönetet. Külön köszönet illeti az Ezredforduló Alapítványt, amely támogatásával e kutatást lehetővé tette.

Tablókép és esélylatolgatás

A megkérdezettek saját generációjuk helyzetéről kialakított nézeteit konkrét élethelyzetekhez, az ifjúkor programjához, kötődő tennivalókhöz kapcsolva, és általánosabb közelítéssel egyaránt igyekeztünk megismerni.

Az általánosságban mozgó kérdések a standard interjú indításán, a beszélgetés pályára tételén kívül viszonylag kevés értelmezhető eredményt hoztak. Többségük (88 százalék) úgy látta, hogy az utóbbi évek eseményei befolyásolják a fiatalok helyzetét. Nem ilyen dominanciával, de még mindig erős véleményegyezéssel (54 százalék) azt mondták, hogy a fiatalok helyzete Magyarországon nem jobb, és nem is rosszabb, mint másoké. A két meghatározó vélemény között elsősorban az álláspontok homogenitásában van eltérés.

Az első esetben a kérdezettek különböző csoportjai 1-2 százalékos eltéréssel hasonlóan vélekednek. A nemek, életkor és gazdasági aktivitás szerinti rétegzettség ezt az álláspontot nem differenciálja.

Más a helyzet a fiatalok és mások helyzetének összevetésével. A helyzetazonosságot tételező álláspont nemek szerint kissé eltér, a férfiak 51, a nők 58 százaléka vélekedik így. Az életkor mentén haladva ennél kisebb eltéréseket találunk, a gazdasági aktivitás inkább megosztja az álláspontokat.

Az eltartottak morális véleménye 58 százalékot jelent, az állásban levők közül 49 százalék gondolkozik így, míg a praktikus munkanélküliekből álló inaktív csoport csupán 41 százalékban véli, hogy a fiatalok helyzete Magyarországon olyan, mint másoké.

Akadályozza a felnőtté válást (%, N=változó)			Gond-e a fiatalok körében (%, N=400)				
			közepes		súlyos		
			a fiatalok				
			egy része	majdnem mindenki	egy része	majdnem mindenki	
N%	%	számára		számára			
1.	397	50	nem lehet lakáshoz jutni	2	5	21	71
2.	394	60	az elhelyezkedésnek akadályai vannak	7	9	32	50
3.	382	52	lakással, munkával is bizonytalan a megélhetés	12	18	31	33
4.	392	50	önhibájukon kívül munkanélkülivé válhatnak	10	11	34	41
5.	389	40	konfliktusos a szüleikkel, felnőtt családtagjaikkal való kapcsolatuk	15	23	41	17
6.	369	40	korlátozott a továbbtanulás lehetősége	19	17	35	20
7.	348	34	túl sok alkoholt fogyasztanak	23	16	32	15
8.	368	33	kábítószeresnek	24	10	40	16
9.	360	24	korlátozott az iskolában tanultak használhatósága	19	25	21	21
10.	305	23	nem tudnak partnert találni	33	15	20	6
11.	273	21	nehezen találnak barátokat	29	15	16	5
12.	338	20	a családjukon kívüli felnőttekkel konfliktusos a kapcsolatuk	36	25	15	8
13.	341	19	nem ismerik jól a párkapcsolatban szükséges magatartást	34	20	19	8
14.	333	14	nem ismerik jól a párkapcsolatban fontos szexuális viselkedésmódot	31	17	21	10
15.	347	12	nem egészségesek, sokféle betegség fordul elő a fiatalok körében	37	19	18	9
16.	367	9	hiányos az edzettségük, nem bírják a fizikai terhelést	34	19	19	10

A konkrétumok szintjén már nem találtunk ilyen homogén álláspontokat. 16 olyan jelenségről kértük ki a véleményüket, amelyekről sokan úgy vélik, hogy gyakori előfordulásuk gond a fiatalok számára.

Elsőként azt kértük, hogy mérleeljék, milyen súlyú problémának tartják ezeket, és nézetük szerint milyen körben érintik a fiatalokat. Ezt követően annak az öt problémának a kiválasztását kértük, amelyekről úgy gondolják, hogy a felnőtté válásnak, az önálló életkezdésnek a legnagyobb akadályai saját korosztályukban. Majd az így kiválasztott öt jelenségek körét aszerint kellett megítélniük, hogy mikorra várják az érdemi javulást a fiatalok számára legsúlyosabb problémákban.

A 16 problémát aszerint rendeztük sorba, hogy akik bármilyen szintű és bármilyen mértékű gondnak tartották ezeket, mennyire tekintik a felnőtté válás akadályának az adott problémát. Rendezett sorunk bal oldalán ezt az adatot, jobb oldalán a probléma súlyát, kiterjedtségét jelöltük. Így párhuzamosan figyelemmel követhetők a kétféle megítélési mód válaszai. A kettős szempontot azért tartom fontosnak, mert ez képezi az alapját annak a kiválasztásnak, amellyel a 16 problémából a legfontosabbnak ítélt nyolcat a további értelmezés számára elkülönítem. Ugyanis értelmetlennek tartom a kevésbé súlyos, vagy a kevésbé elterjedt gondok kapcsán megismert válaszok további vizsgálatát, hiszen elterelné a figyelmet a valóban gondnak tartott jelenségek megítéléséről.

A kérdőívben mérlegelésre „felkínált” skála az elemi létfeltételekről, a testi-lelki-interperszonális komfortig igen széles körét tartalmazta a fiatalok életét befolyásoló mozzanatoknak. A rendezett sort kettéválasztó kettős vonal azt jelzi, hogy a megkérdezettek igen szigorúak ítéleteikben. A felsorolt gondok súlyosságát és kiterjedését, ill. a felnőtté válást akadályozó voltát konzisztens módon mérlegették és mindkét szempont szerint hasonlóan koncentrálnak a súlyosnak tartott problémák.

Az 1-4. helyre a lakással-munkával kapcsolatos gondokat sorolták. A megkérdezetteknek több mint kétharmada az ifjúság súlyos problémájának tartja ezeket és a „problémaérzékenyek” legalább 50 százaléka a felnőtté válás komoly akadályaként is említi mindegyiket.

Az 5-8. helyre került gondokat a 400 fiatal 50-60 százaléka közötti arányban tekintette súlyosnak, de jellegzetesen inkább a fiatalok egy része számára. A vezető helyeken talált problémákat súlyosnak tartó válaszadók fordítva ítélték: a súlyos gondokról többen állították, hogy majdnem minden fiatal számára jelentős problémának tekintik ezeket. A sor második negyedében a szülőkkel – felnőtt családtagokkal – való konfliktusok, a továbbtanulás nehézségei és az alkohol-, ill. kábítószer-fogyasztás szerepelnek. Akik ezeket – bármilyen szinten – gondnak tartották, legalább egyharmados arányban a felnőtté válás akadályának is tekintik. A két szempont itt is konzisztens válaszadásra utaló arányokat eredményez.

A 9-16. helyre szorultak a gyakorlatban alkalmazható tanulnivalókkal, a különböző karakterű társkapcsolati helyzetekkel és a testi egészséggel-terhelhetőséggel összefüggő gondok.

Minden olyan válasznál, amelyben valamit a felnőtté válás jelentős akadályaként jelöltek meg, azt is kérdeztük, hogy lesz-e érdemi javulás, és mikorra várja ezt a válaszadó. Így ismét egy korábbi válasz tartalma szabályozta, hogy mit kérdezzünk a fiatalok egésze számára gondnak tételezett jelenségekről.

A válaszokat aszerint rendeztük sorba, hogy a kérdezettek milyen arányban várják saját generációjuk számára az érdemi javulást. Ahol kétféle problémáról is azonos arányban vélekedtek így, ott előrébb soroltuk azt, amelyikről több fiatalt kellett kérdeznünk. Így a rendezett sor egyben azt is mutatja, milyen jelenségekre tekintenek optimistábban, ill. borúlátóan az iménti lista első felében szereplő nyolc, legsúlyosabbnak ítélt problémakörben.

A legsúlyosabbnak ítélt gondok között egyetlen olyat sem találtunk, amelyről a kérdezettek domináns válasz szerint úgy gondolkoznak, hogy generációjuk számára érdemi

javulást várnak. A gondok sorozatának élén talált legsúlyosabb problémák közül háromban a következő generáció számára várnak jelentős arányban érdemi javulást, és egy olyan problémánál – a korlátozott továbbtanulásnál –, amelyet az előbbi sor 6. helyére tettek.

A fiatalokat sújtó gondok közül borúlátóbbak a lakáshoz jutás, a felnőtt családtagokkal való kapcsolat, a drog és az alkohol esetében. Ezeknél 50 százalék alatt marad azok aránya, akik legalább a következő generáció számára érdemi javulásról mernek gondolkozni.

A szülővel – felnőtt családtagokkal – való konfliktus kis híján programja ennek a nemzedéknek, hiszen életkorukból adódóan a szülőkről-családjukról történő leválás gondjaival kell szembenézniük. Az önálló életkezdés akadályairól adott válaszaik tükrében nem meglepő, hogy ezt a leválást az amúgy is jellemző megrázkódtatásokon felül, tartósan konfliktusosnak látják.

A lakásszerzés akadályait hosszútávon is megmaradónak véli a kérdezettek jelentős része. A munkanélküliséggel, továbbtanulási gondokkal, megélhetési bizonytalansággal szembenező generációhoz tartozók – ha csak egy kissé is tájékozottak az ingatlanpiaci jelenségek körében –, akkor joggal tekintenek sötétén lakásszerzési esélyeikre.

Ilyen háttéren az lenne a meglepő, ha érdemi javulást várnának a kábítószer-, ill. az alkoholfogyasztás kapcsán. Az ezeket súlyosan ítélő – aránylag szűk körű – válaszadói csoport nem sok esélyt lát érdemi javulásra e téren. Sőt, kifejezetten sötétén vélekednek ezekről a gondokról.

Lesz-e érdemi javulás a te korosztályod, vagy a következő generáció számára? (% , N=változó)				
N	érdemi javulás lesz		számukra sem lesz	válaszhiány, nem t.
	saját generáció számára	következő		
197	17	51	27	5
198	15	54	25	8
199	15	57	20	8
	lehetősége			
235	13	52	29	5
	elhelyezkedési akadályok			
157	12	25	54	9
	konfliktusos kapcsolat a szülővel, felnőtt családtagokkal			
284	10	46	38	6
	nem lehet lakáshoz jutni			
120	8	30	54	8
	kábítószerfogyasztás			
118	8	28	56	8
	alkoholizálás			

A sor 1-4. tagja, az „optimistábban” megítélt problémák esetében a férfiak 4-15 százalékkal magasabb arányban látják esélyesnek saját generációjuk kilátásait, mint a nők. Az 5-8. helyen sorolt – kevés jóval kecsegtető – problémákban egységesebb a megkérdezettek véleménye, ill. elenyésző, 1-4 százalékos a különbség, mindenütt a férfiaknál magasabb arányokkal.

	javulást vár a saját generációja számára		
	ffi	nő	össze- sen
munkanélkülivé válhatnak	24	9	17
bizonytalan a megélhetés	17	12	15
korlátozott a továbbtanulás lehetősége	20	8	15
az elhelyezkedésnek akadályai vannak	15	11	13

Érdeemes átfutni a saját generáció számára érdemi javulást tételezők arányait a két nem esetében elkülönítve is.

Az állásszerzést megalapozó továbbtanulásban és az állás megtartásának esélyeiben érzékelt gondok enyhülését saját generációjuk számára szinte kilátástalannak tartják az e témáról kérdezett nők. Mondhatjuk, hogy vélekedéseikben férfidominanciájú társadalmunk képét vetítik saját jövőjükbe.

A fiatalok problémáiról, azok súlyáról-elterjedtségéről és a javulás kilátásairól megismert válaszokat együtt szemlélve a pesties szólás jut eszembe: helyzet van. Felvételünk szondaértékű, ezért nem is vállalkozom látszat árnyalatok felmutatására. Az így áttekintett kép is figyelmeztető erejű.

Nézzük – ebben a „helyzettel megáldott” környezetben –, tételeznek-e ifjúsági érdekképviselőket, segítő szervezeteket A fiatalok érdekeit hitelesen képviselő szervezetek létezéséről 42 százalék állította, hogy tud, 51 százalék szerint nincsenek ilyenek. 6 százalék nem tudott, 1 százalék nem akart válaszolni. Amikor a 169 válaszadót arról faggattuk, hogy milyen hiteles érdekképviselői szervezetre gondol, akkor 74 fiatal nem tudott megnevezni egyetlen, létezőnek tételezett szervezetet sem. A válaszokat két szempont szerint is kódoltuk. A politikai szervezeteket együtt kezelve, amikor is a többi szervezetet tipizáltuk, majd a politikaiakat szétválasztva és a nem pártkarakterűeket együtt kódoltuk. Így részletes áttekintést adhatunk arról, mely szervezetekről gondolják, hogy hiteles ifjúsági érdekképviselő hordozói. Nézzük először a nem politikai szervezetek említési arányait:

A hitelesnek tételezett, nem politikai szervezetek említése
(%, N=169)

	%
budapesti diákszervezetek	8
iskolai, vagy helyi diák- és gyermek képviseletek támogató-segítő szervezetek, szolgálatok	2
cserkészek-úttörők	2
országos diákszervezetek	1
egyéb, besorolhatatlan válaszok	5
politikai szervezetek együtt	35
nem tud válaszolni	43

Azt látjuk, hogy a viszonylag kevés válaszból a politikai szervezetekre több jut, mint a kifejezetten diák-, vagy gyermekszervezetekre. Emiatt vált fontossá a politikai szervezetek elkülönített áttekintése.

A hitelesnek tételezett politikai szervezetek
(%, N=169)

	%
FIDESZ	34
SZDSZ	1
parlamenten kívüli politikai szervezet	–
nem politikai szervezetek együtt	22
nem tud válaszolni	43

Adataink arra mutatnak, hogy sem a kormánykoalíció, sem az ellenzék FIDESZ-en túli pártjait nem tekintik az ifjúsági érdekek hiteles hordozóinak. Egyetlen szervezetben vélik felfedezni a fiatalok képviseletét, ez pedig a FIDESZ. A nem politikai társulásokról nem felejtjük el, hogy a BÖKSZ már egy ideje a Petőfi Csarnokban működteti irodáját, és a Kapocs is hónapokkal a kérdés előtt alakult. Ezek jelenléte a házban viszonylag keveseknek tűnt fel, ami még a mi szonda-értékű felvételünk esetében is diagnosztikus értékű. Nagyon könnyű úgy járnunk a Petőfi Csarnokban, hogy még az ott elérhető ifjúsági szervezet, ill. szolgálat se váljék hiteles képződményként ismertté a házban megfordulók többsége számára.

Persze ez nem csak a szervezeteken múlik, hiszen a fiatalok gondoljaikkal-problémáikkal inkább „civil” személyekhez fordulnak, mint valamely szervezet képviselőihez. Ezért is tartom fontosnak a Kapocs abbéli törekvését, hogy tevékenységét – a kortársak bevonásával –

a kölcsönösségre építse. Az induló helyzet jellemzéséhez mindenesetre hozzátartozik az a szervezeti vákuum, melyet a megkérdezettek válaszaik érzékeltettek.

A hiteles ifjúsági érdekképviseleti szervezetek létét tagadással fogadó 203 személytől megkérdeztük, szerintük 1-2 éven belül lesznek-e ilyenek. Igen magas (22 százalék) volt a „nem tudom” válasszal a kérdés elől kitérők aránya. Határozott tagadással reagált 33 százalék, és csak 45 százalékban tétéleztek ezeknek a hiteles érdekképviseleti szervezeteknek a kialakulását a következő évekre. Azt kell mondanunk, hogy tendenciaszerűen az imént leírt szervezeti vákuumot vetítik a közeljövőbe.

A 203 személy elég jelentős sokaság ahhoz, hogy életkori csoportok szerint is áttekintsük az optimista válaszok megoszlását.

Lesznek hiteles ifjúsági érdekképviseletek, életkor szerint (% , N=203)	%
16 éves korig	34
17–18 éves	52
19–20 éves	53
21–22 éves	44
23–24 éves	41
24 évesnél idősebb	27

A továbbtanulás-elhelyezkedés kérdésével szembekerülők optimizmusát helyzetük által diktált reménykedésnek tekintem. Az ő számukra lenne legfontosabb a hiteles érdekképviselet. A fiatalabbak feltehetően kevésbé érzik ennek szükségességét, az idősebbek pedig valószínűleg kiábrándító tapasztalataik mentén képzelik el a közeli éveket.

A nehéz helyzetbe került fiatalokat segítő-támogató szervezetek létevel, ismeretével összefüggő kérdéseink hasonló eredményhez vezettek. A 400 kérdezett válaszaik így alakultak:

	%
vannak	71
nincsenek	25
nem tudom	2
válaszhiány	2

Az ifjúsági célú szolgálatok létezését tétélező többségi vélemény mögött masszív tájékozatlanság húzódik meg. Amikor az interjú a „Melyik szervezetre gondolsz?” kérdéssel folytatódott – és erre az előző kérdések alapján már mindenki számíthatott! –, elsőprő

többségben (69 százalék) „nem tudom” volt a válasz. Nem válaszolt 3 százalék, és csupán 28 százalék tudta megmondani, miféle segítő-támogató szervezetet ismer.

A 79 valódi tudással rendelkező személy válaszai markánsan a drogambulancia és más – kábítószeres fiatalokat segítő – szervezet köré rendeződtek. Ilyen szolgálatot 27 válaszban említettek, 15 alkalommal tanácsadó-szolgáltató irodákat-szolgálatokat (köztük négy említéssel a Kapocs is előfordult). Végül, összesen 37 említéssel, tipizálhatatlan változatait sorolták fel az ifjúsági és diákjóléti, telefonügyeletes, médiákhoz kapcsolódó szervezeteknek, mindegyiküket 1-4 közötti említéssel. Csak példaképp emelem ki, hogy az AIDS telefonról a DROPOUT-on át a Diákjóléti Bizottsáig tartó skálán szóródnak a ritkán megnevezett képződmények. A negatív információ is tájékoztat, ezért tartom megemlítendőnek, hogy egyetlen fiatal sem említett egyházi szervezésű, vagy támogatású segítő szolgálatot, pedig szinte minden magára valamit is adó egyház működtet-finanszíroz ilyen szervezetet. De ezek kiesnek a kérdezettek látóköréből, mint ahogy többségük számára teljességgel ismeretlenek a létező szolgálatok-irodák, segítő-támogató szervezetek.

A létezésüket cáfoló 100 fiatal közül 21 százalék nem tudott – nem akart állást foglalni abban, hogy 1-2 éven belül lesznek-e ilyen szervezetek. Nem várja ezek létrejöttét 23 százalék, míg 56 százalék úgy véli: 1-2 éven belül kialakulnak ezek a szolgálatok.

Az eddigieket úgy kell összegezmem, hogy a megkérdezettek a fiatalságot nehéz helyzetben lévőnek tartják, amelyben hiányoznak a hiteles érdekképviselő szervezeti és a bajba jutottakat segítő szolgálatok.

A saját korosztály meghatározása, életkor szerint (% , N=400)

Életkor (év)	A saját korosztály életkor átlagai						
	14 év alatt	15–16 év	17–18 év	19–20 év	21–25 év	26–30 év	30 év felett
14 évig	33	47					
15–16 év		45	41				
17–18 év			58	30			
19–20 év				50	33		
21–22 év				21	76		
23–24 év					86		
25–26 év					80		
27–28 év						80	

1. tábla

A szomszéd rétje

A saját korosztályon belül megismert nehéz helyzetekről, önállóan megoldhatatlannak látott gondokról elmondott ismeretek megértéséhez elengedhetetlennek tartom két alapkérdés tisztázását. Elsőként a „saját korosztály” jelentését, abban az értelemben, ahogyan ez a megkérdezettek ítéleteiben tükröződik. Ezt követően pedig a korosztályukhoz tartozókkal kiépített kapcsolatok létét, ill. kiterjedtségét. Ha erre nem fordítunk figyelmet, akkor

bizonytalanok maradunk annak eldöntésében, hogy kinek a KÖRÉBŐL SZÁRMAZNAK A NEHÉZ HELYZETEK MEGOLDÁSÁ-ról szerzett tapasztalataik. Van-e egyáltalán olyan kapcsolati rendszere a megkérdezetteknek, amelyben a segítség nélkül megoldhatatlan gondok esetében a támaszkeresés, ennek eredményessége megfigyelhető. Esetleg követhető modellé is válik, de mindenképpen informatív erejű.

A megkérdezettek számára nem jelentett nehézséget annak eldöntése, hogy milyen idősök azok, akiket korosztályukhoz tartozónak tartanak. Mindössze négy személy akadt, aki nem tudott, nem akart erre válaszolni. A válaszmegoszlást a kérdezettek életkorával egybevetve áttekinthető, hogy merre „igazodnak” a felvételünk során kiválasztott fiatalok különböző korú csoportjai. Nem teljes táblázatot közlünk, hanem az egyes életkori csoportok jellegzetesen sűrűsödő válaszait, mert így plasztikusan kiugranak az igazodási pontok.

A 400 személy közül 348-an tekintik a saját, vagy a közvetlenül azt megelőző, ill. követő életkori csoportot saját generációjuknak. Ez az összes válasz 87 százaléka, ami feljogosít arra, hogy a táblázatban csak a domináns-szubdomináns válaszokat tüntessük fel.

A cezúrával ott osztottuk ketté átlós elrendezésű adatainkat, ahol az életkorban előre haladva véget ér a megkérdezettek „felfelé igazodása”. Húszéves korig a néhány évvel idősebbeket is jelentős arányban korosztályi társaiknak tekintik. Ez feltételezhetően magával hozza azt, hogy a viselkedésmódban, a konfliktuskezelésben átvesznek követhetőnek tartott modelleket. De később azt is látni fogjuk, hogy a korosztály közeli személyeknek a nehéz helyzetekben mekkora szerepet tulajdonítanak akkor, amikor támaszt, segítséget keresnek gondjaik megoldásához.

Vannak-e saját korosztályodban olyanok, ... (% , N=400)	igen
akiket barátainak tekintesz	97
akiket névről ismersz és találkozásaitokat tervezitek, megbeszélitek	96
akiket névről ismersz, de csak véletlenül szoktatok elegyedni	95
akiket látásból, arcról ismersz, de nem szoktatok beszédbe elegyedni	95
akiktől nehéz helyzetben szívesen krész tanácsot	85
akikkel akár úgy is beszélgethetsz, hogy nem ismered őket névről	83
akikkel nincsenek titkaid egymás előtt	70

A 20-21 évesek körében – kizárólag itt! – a fiatalabb évjáratúakat is generációjukhoz sorolja a kérdezettek ötödrésze. Feltehetően ezért, mert a „20 éves már sosem lehetsz” élménye, a felnőtté válás kényszere alóli kibújás ebben a korosztályban még jelentős késztetés. Ezzel az idősebbeknél már nem találkoztunk, valószínűleg elfogadják életkori meghatározottságként az ebből adódó cselekvési kényszereket is.

A feltételes módra a korlátozott nagyságú felvétel miatt szorítkozom. Így is valószínűsíthető, hogy amikor társaik nehéz helyzetekről beszélnek, akkor életkorukhoz ennyire közeli ismerőseik gondjait idézték fel, idevágó tapasztalataikat mondták el.

A korosztályukhoz tartozókkal kialakított kapcsolataikat a kérdőíves felvétel korlátaiból adódóan nem vizsgáltuk a kapcsolat funkciója felől szemlélve. Közelítésmódunkban az ismeretségi kör felszínességétől a kölcsönös bizalomig terjedő skála egyszerűbben áttekinthető indikátoraira kellett támaszkodnunk. Így választottunk a „látásból ismerem, de

nem szoktunk beszédbe elegyedni” jellemzésüktől a „nincsenek titkaink egymás előtt” kijelentéssel leírhatóig hét, feltételezésünk szerint eltérő karakterű ismeretségi viszonyt.

Mindenkitől azt kérdeztük, hogy vannak-e a korosztályához tartozó ismerősei között ilyenek, majd aki igen választ adott, attól az adott karakterű ismeretségek hozzávetőleges számát is kérdeztük. A kapott válaszok a nyitott kérdések jellegzetes módján erősen szóródtak, ezért a tipizáláskor a kapcsolatszámot az 1-től a 200 feletti csoportig, 11 kategóriában kódoltuk.

A hét eltérő ismeretségi körről kapott válaszokat abban a sorrendben mutatjuk be, amilyen arányban a kérdezettek körében egyáltalán előfordulnak ilyen viszonyok.

A sorozat négy első tagja esetében azt mondhatjuk, hogy a megkérdezetteknek az eltérő karakterű ismeretségek mindegyikében közel azonosan magas arányban vannak embereik.

Az 5-7. helyeken azokat a kapcsolatokat találjuk, amelyben bizalomnak jelentős szerepe van a kontaktusban. Ezekből kisebb „készséggel” rendelkeznek a Petőfi Csarnok kiválasztott látogatói, bár még ezekről is jóval 50 százalék felett mondták, hogy vannak ilyen ismerőseik saját korosztályukban.

Nemek, ill. életkor szerint nem találtunk számottevő eltérést az ismeretségek legtöbb változatának meglétében. Az ismeretlen beszélgetőtársak és a titokmentes ismeretség esetében az életkor sajátos különbségekkel jár együtt, ezeket szükséges bemutatnunk. (L: 2. táblázat)

Vannak saját korosztályodban olyan ismerőseid, akikkel...,
életkor szerint (% , N=400)

Életkor	akár úgy is beszélgethetsz, hogy nem ismered őket névről	nincsenek titkaid egymás előtt
14 évig	67	87
15–16 éves	82	70
17–18 éves	79	75
19–20 éves	83	63
21–22 éves	89	68
22 évesnél idősebb	92	65

2. táblázat

Az életkor szerint növekvő, ill. csökkenő arányok azt mutatják plasztikusan, hogy a fiatalabbak óvatosabbak az „ismeretlen ismerősökkel”, és egyben sokkal bátrabbak is a „kiválasztott bizalmas” tekintetében, mint az idősebb évjáratú megkérdezettek. Úgy gondolom, egyazon jelenség két oldalát jellemzi ez az ellentétes helyzet. A fiatalabbak bizonytalanok saját én-határaik kijelölésében és azok megtartásában. Egyidejűleg félnek is kiadni magukat egy kevésbé ismert embernek, és bátrak is a meghitt jó viszony ápolásában. Az idősebbek pedig kevésbé tartanak attól, hogy illetéktelennek is megmutatják magukat, hiszen kialakultabb elképzelésük és nagyobb rutinjuk van az eddig és ne tovább mérlegelésében. Ezért tudnak bátrak lenni a kevésbé ismert személyekkel, és ugyanezért korlátozzák az önfelelt titoknélküliséget hordozó kapcsolatokat. A Kapocs működésekor e jelenség mindkét oldalával számolni kell. A fiatalabbaknál azzal, hogy egy idő után „zavarba ejtően” nyíltakká válnak, az idősebbek esetében pedig azzal, hogy inkább jelzik, sejtetik a számukra nehezen kezelhető helyzeteket.

A hét ismeretségi típus mindegyikében áttekintettük azt, hogy hozzávetőlegesen mekkora körűnek tartják az odatartozó ismerőseik számát a kérdezettek. Az erről készített táblázatban

ismét a domináns, és szubdomináns arányokat közöljük, mert ez jól jelzi a kapcsolati körök kiterjedtségét. (l.: 3. táblázat)

A hét kapcsolati kör jelentősebb arányú nagyságai (% , N=változó)

N	a kapcsolat	körülbelül hány személyt tekint idetartozónak										
		1	2-3	4-5	6-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-100	101-200	201-től
387	– akit barátjának tekint			28	28							
382	– akit névről ismer és tervezik találkozásaikat				31	27						
379	– akit névről ismer, e találkozásaik véletlenek				30	22						
378	– akit látásból ismer, de nem beszélnek egymással				15	18			15			
338	– akitől nehéz helyzetben szívesen kér tanácsot		46	25								
332	– akivel beszélgethet, bár névről nem ismeri				24	18						
279	– akivel nincsenek titkai	35	43									

3. táblázat

A kapcsolati körök magas arányban megjelölt csoportjai szinte sehol sem terjednek túl a 20 személyen. Egyetlen kivételt találtunk. A 378 megkérdezett 15 százaléka állította, hogy 51-100 között van az arcról-látásból ismert, de beszélő viszonyba be nem vont ismerősei száma. A két leggyakrabban említett csoportot – a titoknélküliektől eltekintve, ahol az eleve lehetetlen, hiszen az egyetlennél kevesebb létező ismeretség nem is lehetséges – minden más esetben alulról követi a harmadik helyen emlegetett nagyságrend.

Adataink azt jelzik, hogy korántsem igaz az oly gyakran említett sommás megállapítás, miszerint a fiatalok kritikátlanul, bárkivel barátkoznak, nem válogatják meg ismerőseiket. Emlékeztetőül fel kell idéznem, hogy a 400 megkérdezett közül 65 százalék az eltartott, akik 3, azaz három háztartásbeli személy kivételével tanulók. Őket egész iskolányi, közel azonos korú fiatal veszi körül nap-nap után, de ettől kapcsolati köreik korántsem távolnak az áttekinthetetlenségig.

Inkább hajlok arra, hogy a karakteres ismeretségi csoportokat szűknek tekintsem, bár nem tekinthetek el attól, hogy zárkózottabb emberek egy-két ismerőssel is egészen jól beérik. Éppen emiatt tartom fontosnak, hogy megkérdezetteink mennyire mutatkoztak elégedettnek ismeretségi körük nagyságával.

Az adott ismeretségi körbe tartozók számának rögzítése után azonnal kérdeztük az elégedettséget, az alábbi módon:

vannak, körülbelül

ember és → – örülnél, ha
kevesebb ilyen
ismerősöd lenne
– ez éppen elég
neked
– örülnél, ha több
ilyen ismerősöd
lenne

8-
9-
0-

Ha a kapcsolati kör nagyságához rendelnénk az elégedettség válaszait, akkor a két kapcsolati kört hét különálló, 44 cellás táblázattal kellene bemutatnunk. Ettől a „mélyütéstől” meg kell kímélni az olvasót, gondoltam, amikor ezeket a táblázatokat értelmezve áttekintettem. A megoldást az kínálta, hogy az összes válaszban is szinte azonos az elégedettség modális (legnagyobb) válaszcsoportja a modális nagyságú ismeretségi csoporthoz tartozó legmarkánsabb válaszcsoporttal. Ezért megengedhetőnek tartom a legjellegzetesebb válaszok bemutatását, hasonlóan az előző táblázathoz. A modális ismeretségi kör terjedelmének és említési gyakoriságának megjelölését mindenütt az erre vonatkozó modális elégedettség követi, de megadom az adott ismeretségi kör egészéről kapott elégedettség modusát is.

Így a 4. táblázaton ellenőrizhető lesz eljárásunk indokoltsága, amit becsületszóra senkinek sem kell elfogadnia.

A kapcsolati kör egészének nagyságával szinte azonos módon elégedettek a megkérdezettek, mint az egyes kapcsolatfajták leggyakrabban előforduló nagyságával. A legtöbbször éppen elégnek tekintették ismeretségi rendszerük általunk kért összetevőinek kiterjedését. A domináns sávban (6-10 személy) modálisan több barátot szeretnének, bár az összes válaszban kis eltéréssel az „éppen elég” a legnagyobb válaszcsoport. Olyan ismerőst, akivel tervezett módon találkoznak, az összes válaszadó, és közöttük a 6-10 emberre kiterjedő, domináns sávhoz tartozók egyaránt, jellemzően többet tartanának elfogadhatónak.

Azt mondhatjuk, hogy az ismeretségi kör olyan összetevőinél akadtunk markáns elégedetlenségre, amelyek az általunk kiválasztott szegmensek sorozatának a szorosabb kapcsolatot, az érzelmileg pozitív kötődéseket is tartalmazó elemei. A kölcsönös bizalom és az egymásra utaltság mozzanatait a titoknélküliséggel jellemezhető kapcsolatnál tartjuk a legerősebbnek, és a csak látásból ismertek esetében számolunk velük a legkevésbé. A közöttük húzható ív közepétől felfelé találunk markáns elégedetlenséget, ami azt jelenti, hogy az elkötelezett kapcsolatok egy részéből sokan többre vágnak, mint amivel pillanatnyilag rendelkeznek.

Miféle érzékenysége van a megkérdezetteknek akkor, ha ebben a generációs környezetben valakinek nehéz helyzete, külső támasz nélkül megoldhatatlannak vélt gondja van? Ezt a kérdéskört kellett körüljárnunk annak érdekében, hogy jellemezhesük, mennyire fogékonyak korosztályos társaik problémái kapcsán azok a fiatalok, akik a Kapocs látóterébe kerülhetnek.

Elégedettség a hét kapcsolati kör domináns sávjában a modális válaszcsoport kiemelésével (%, N=változó)					
N	a kapcsolat	domináns sáv és az odatarozók száma		domináns elégedettség e sávban	domináns elégedettség az összes válasz alapján
387	barát	6-10	109	örülne, ha több lenne 51%	éppen elég 49%
382	névről ismeri, tervezik a találkozósaikat	6-10	120	örülne, ha több lenne 58%	örülne, ha több lenne 53%
379	névről ismeri, véletlenül szoktak találkozni	6-10	111	éppen elég 70%	éppen elég 62%
378	látásból ismeri, de nem beszélnek egymással	11-20	69	éppen elég 58%	éppen elég 61%
338	szívesen kér tőle tanácsot	2-3	156	éppen elég 63%	éppen elég 60%
332	névről nem ismeri, de beszélget vele	6-10	80	éppen elég 53%	éppen elég 56%
279	nincsenek titkaik	2-3	121	éppen elég 77%	éppen elég 74%

4. táblázat

A megkérdezettek 87 százaléka ismer olyanokat saját korosztályából, akik korábban vagy a kérdés idején voltak nehéz helyzetben. A férfiak 85, a nők 88 százaléka ez. Az eltérés nem számottevő, mint ahogyan az életkor-csoportok 87-94 százaléka közötti válaszait sem tekintettük jelentős különbségnek.

Az ilyen helyzetektől szerzett ismeretek tipikusan néhány esethez kötődnek, ezt mutatja az 5. táblázat.

Hány nehéz helyzetbe került kortársát ismeri, nemek szerint (%, N=346)								
á	1	2-3	4-5	6-10	11-20	21-30	ennél több	összesen
férfiak	11	47	17	14	5	1	5	100
nők	8	50	22	12	4	1	3	100
Összesen	10	49	19	13	4	1	4	100

5. táblázat

Az ilyen helyzetekről informáltaknak mintegy tizedrésze tud tíznél több esetről. Az elsősorú többség válasza azon a nagyságrenden belül maradtak, amely a kapcsolati körök legtöbbszörében is a domináns sávot jelentette. Nehezen is hihetnénk, hogy az ott leírt kiterjedésű kapcsolatoknál több szálon értesültek volna társaik gondjairól. A nemek között e kérdésben sem láttunk említésre érdemes differenciát.

A megismert esetek alapján az a képünk alakult ki, hogy társaiknak mintegy fele nem tudja, hová forduljon külső támaszért. Adatsorunkból elhagyjuk a nemek szerinti megkülönböztetést, mert érdemi eltérést nem találtunk.

Tudják, hogy hova, kihez fordulhatnak (% , N=346)

megoldási lehetőségért	41
információért	42
ha kell pénzért	47
tanácsért	55

Az a kép alakult ki a megismert esetek nyomán a megkérdezettekben, hogy a megoldási lehetőségek ügyében erős tanácstalanság jellemzi generációjukat, és információt sem tudnak célzott módon szerezni. Valamivel jobb a helyzetük, ha anyagi segítségforrást kell felkutatniuk, bár ebben sem tűnnek talpraesettnek. Végül a tanácskérésben lépi túl a szerintük eligazodni képesek aránya az ismert esetek felét. A kép elemei közötti eltérést első látásra csak a feszültségelhárító „Milyen kár, hogy a libák megdöglöttek, pedig van még néhány jó tanácsom” olcsó viccponé felidézésével szemléltethetjük. Komolyra fordítva a szót, azt kell észrevennünk, hogy a kortársaikat összetett kapcsolatrendszer révén elég jól ismerők fele úgy látja, hogy a segítségre szoruló magukra maradnak, nem tudják, kinél kereshetnek támaszt, eligazodási pontokat.

Abban a körben, akik szerint a nehéz helyzetekben lévők tudják, hol kell támaszt keresniük, azt is áttekintettük, hogy tapasztalataik szerint mennyire remélik a segítséget egyes személyektől, ill. szervezetektől a rászorulóknak. A mindkét lehetőséget megemlítő előfordulását is figyelembe véve az alábbi arányokat kaptuk:

	N	személytől	szervezettől	mindkét forrásból	nem tudja	személy/szervezet aránya
információért	146	58	9	32	1	2,19:1
megoldási lehetőségért	142	70	7	22	1	3,17:1
ha kell, pénzért	162	73	5	19	3	3,83:1
tanácsért	190	79	3	17	1	4,80:1

6. táblázat

A várt támasz jellegétől függetlenül elsősorban személyeket keresnek a segítségre szorulóknak. Apró kerekítésekkel élve a válaszadók tapasztalatai szerint kétszer annyian remélnék információt személyektől, mint szervezetektől, háromszor gyakrabban várják tőlük a megoldási lehetőségeket, négyszer esélyesebbnek tartják pénzszüke esetén a személyes szálakat, és tanácsért ötször annyian keresnek meg személyeket, mint szervezeteket.

A kérdezettek látóterébe alig kerülő ifjúsági szolgálatok - segítő szervezetek (ezt már korábban bemutattuk) eltörpülnek a fiatalok generációs környezetében előforduló gondok esetében megkeresett támaszok között is. Valami halvány remény miatt az információkeresők még csak-csak bizalommal szinte kizárólag személyekhez fordulnak. Legalábbis ez a kép él kortársaik támaszkereső lépéseiről a megkérdezettekben.

Közvetlenebb tapasztalattal is sokan rendelkeznek generációjuk gondjairól, hiszen sokukat kereste már segítségért korosztályuk egyik-másik tagja. Az ilyen helyzetek előfordulását

áttekintő 7. táblázatban aszerint rendeztük el a várt támasz típusait, hogy milyen gyakorisággal fordultak elő a megkérdezettek körében ezek az esetek.

	öntsék a szívéket	megoldási lehetőséget ajánljon	tanácsot kérjen	információt kérjenek	pénzzel támogassa őket
férfiak	65	59	58	60	46
nők	72	67	64	58	45
Összesen	68	63	61	59	45

A három leggyakoribb segítségadási mód esetében a nők – tendenciaszerűen – kevéssel több ilyen tapasztalatról számoltak be, míg a tárgyyszerűbb információkérés, ill. a pénzbeli segítségkérés eseteiben szinte azonos arányokat kaptunk. A kis különbségek itt is óvatos fogalmazásra intenek, de talán annyit feltételezhetünk, hogy az érzelmi odafordulás jeleit nyilvánvalóbban hordozó segítések esetében a nőket gyakrabban megtalálják kortársaik. A 7-8 százalékos eltérések alig haladják meg a felvétel hibahatárát, ezért indokolt a feltételes mód.

Az öt segítségnyújtási mód közül legtöbbször a megkönnyebbülést, ígérő meghallgatást igényelték, ezt közel azonos gyakorisággal különféle verbális támogatási formák követték, végül a legritkábban kérték a megkérdezettektől az anyagi segítséget.

A csökkenő arányok ellenére is azt kell mondanunk, hogy a megkérdezettek erős 50 százaléka került olyan helyzetbe, amelyben saját kompetenciáját is mérlegre tehetette a generációjához tartozók támaszigénye kapcsán.

Milyen – visszajelzés értékű – tapasztalatokat szereztek, amikor különbözőféle segítséget kellett (kellett volna) nyújtaniuk? Ennek eldöntéséhez a támpontokat az adja, hogy mennyire voltak képesek segíteni, más kívülálló segítséget ajánlani, ill. kitérni a támaszt kereső kérései elől. A válaszok néhány százalékos eltérései a férfiak és a nők megkülönböztetését ez esetben érdektelenné teszik. A 8. táblázatot nem az előfordulás gyakorisága szerint szerkesztettük, hanem a saját kompetenciára utaló válaszok arányát figyelembe véve.

	N	többnyire		valamiért kitért a kérdés elől	nem tudott, nem akart válaszolni
		tudott segíteni	máshoz küldte		
- meghallgatásra kértek	272	95	2	2	1
- tanácsot kértek	242	88	8	2	2
- információt kértek	236	77	18	1	4
- megoldási lehetőséget kértek	251	71	21	6	2
- pénzt kértek	181	61	26	11	2

Kortársaik megkeresései közül olyankor érezték magukat igazán hatékonyak, amikor a támaszt keresőknek magas hőfokú érzelmi odafordulásra volt szüksége. Amint a nehéz helyzetbe került társuk konkrétabb, tárgyyszerűbb támaszt várt, mind gyakrabban kellett tapasztalniuk, hogy erre bizony alkalmatlanok. Vagy félkészültségük, vagy saját

informáltságuk, vagy pénztárcájuk szabta meg a segítségnyújtás határait. Esetleg a szándékaik is, de erről nincsenek adataink, és feltételezéseket nem szívesen fogalmaznák meg.

Mindenesetre úgy csökken a saját kompetenciájuk, ahogy a kért segítség a könnyen szálló szavaktól a felelősséget mindinkább igénylő támaszváltózatok felé tartott. Ezzel párhuzamosan mind gyakrabban ajánlottak más maguk helyett és bevallottan is előkerültek a háritó-kitérő reakciók. Talán ezek utalnak a segítő szándék hiányára, de itt is óvatos lennék, mert a zavarba ejtő kérdések elől is gyakran szoktunk kitérni, még a segítő szándék mellett is. Annyi biztosnak tűnik, hogy a megkeresettek döntő többsége hajlandó volt a jó szóra, és ezt korántsem szabad kevésnek tartanunk. Már csak azért sem, mert láttuk, ezt is igen sokszor igénylik a megkérdezettektől, és lássuk be, nem terem minden bokorban.

Diósi Pál
(folytatása következik)

Könyvespolc

KAUKÁZUSI KRÉTAKÖR NEVELŐKÖZÖSSÉG - EDUCOM PÁLYÁZAT 1990.

A kötet a Nevelőközösség – EDUCOM és az „Alapítvány az örökbefogadó és nevelőszülőkért” közös kiadása és a Nevelőközösség – EDUCOM pályázat jeligés anyagainak felhasználásával készült. A tíz fejezetre osztott könyv, tíz jeligés anyagot dolgoz fel. A fejezetcímeknek a beküldött pályázatok jeligéit választották a kötet összeállítói. Az egyik ilyen jelige – amely a könyvben fejezetcím – a Kaukázusi krétakör a 187 oldalas tanulmány címodalára is felkerült Kaukázusi krétakör. E szimbólumot, azt hiszem, sokan ismerik. A nevelőanya és a vérszerinti anya két oldalról húzza a gyermeket, aki egy krétakörben áll. A bírácnak azt kell eldönteniük, kinek ítéljék a gyermeket. Nos, ahelyett, hogy a történet pontos, ki tudja hányadik leírásába, s a tanulságok elemzésébe belemerülnénk, szomorúan kell megállapítanunk, hogy hazánkban sok-sok krétakör van, sok-sok gyerekkel, de a „ki legyen a nevelőszülő” - civódásnak számos esetben nyoma sincs. Jó esetben a gyermek csak „anyai” - nevelőszülői kezet tud szorítani, néha még azt sem.

Apám szülei korán meghaltak. Kilencévesen teljesen árva lett, s néhány esztendeig állami gondozásba vették a húszas években. Sohasem felejttem el a szomorú-feszült arcát amikor – gyerekként – elvitt egy Üllői út környéki szakmunkásképző intézetbe, ahol régen árvaház volt, s megmutatta azt a szobát, ahol sokadmagával lakott. Persze gyerekként fel sem fogtam, mit is jelent a szülők hiánya, ez számomra elképzelhetetlen szituáció volt.

Talán éppen ezért minden tiszteletem azoké az embereké, akik vállalkoznak a nevelőszülői szerepre. Magam is ismerek olyan családot, ahol egykeként vagy az édes testvérekkel a befogadott gyermek él boldogan.

Hadd kíváncsozzon ide egy idézet a könyvből:

„1987 áprilisától dolgoztam a Gyermekek- és Ifjúságvédő Intézet pedagógus munkatársaként. (...) Egyszer egyik gyermekemmel a bemutatkozáskor kezet fogtam. Jól szorítsd meg, mondtam neki. A másik fiú, akit már régebb óta ismertem, így szólt: Jól fogd meg, mert ez az egyetlen segítő kéz, amit megfoghatsz.”

A könyv konkrét esetek, küzdelmek, sorsok sokaságát idézi. Azonban nemcsak emberi problémákról, a nevelőszülők áldozatvállalásáról, nevelési buktatókról, hanem a gyermek és ifjúságvédelem időnként katasztrofális állapotáról is olvashatunk. A jobb híján tűzoltómunkára kényszerülő szak- és apparátusemberek soha nem szűnő lelkiismeret-furdalásáról, vagy a sziszifuszi munkában kiégett „illetékesek” már-már közömbös viselkedéséről is hírt kapunk.

Egyébként a könyvet nyugodt szívvel ajánlom minden olyan felnőttnek, pedagógusnak, aki gyermeket nevel, netán erre vállalkozni akar. Ugyancsak nem lenne haszontalan a Kaukázusi krétakör fejezeteivel megismerkednünk az államigazgatási, önkormányzati tisztségviselőknek. Azoknak, akik úgymond intézkedési, jogalkalmazási (és jogalkotási) döntési helyzetben vannak.

Párbeszéd Kiadó Budapest. 1992.

SZENES ANDREA: IGEN-ÉLMÉNYEK ÉS TÖPRENGÉSEK
CARL ROGERS SZEMÉLYKÖZPONTÚ PSZICHOLÓGIÁJÁRÓL.

Magam sem tudom jobban az olvasó kíváncsiságát felkelteni a kliensközpontú terápia iránt, mint ahogy a szerző Szenes Andrea bevezetőjében teszi: „Mi a fene ez a személyközpontú megközelítés?”

Nos én kezdhethném néhány közmondással, ilyenekkel, mint például: Segíts magadon, az Isten is megsegít, vagy mindenki a saját szerencsésjének kovácsa. Magyarul Carl Rogers azt az ősi bölcsességet ismerte fel, hogy az egyén önmaga szinte kimeríthetetlen erőforrásokkal rendelkezik. Amennyiben sikerül ráébreszteni az embert, hogy ne tátott szájjal várja a sült galambot, akkor az illető egyénisége, viselkedése, reagálása a környezet változásaira pozitívan változhat. Az egyén önmegvalósító képessége jelentős motiváló erővé válhat a terápiában. Persze ehhez a terapeuta aktív, belső, együttérző gondolatai és verbális cselekvése szükséges. Rogers így fogalmazza: „Az empátia önmagában gyógyító erő. A terápia egyik legfontosabb aspektusa, mert felszabadít és megerősít, s a legrémültebb klienst is visszahozza az emberiségbe. Ha egy embert megértene, akkor az az ember tartozik valahová.”

Persze ez nem csak azt jelenti, hogy a páciens elkezd beszélni a díványon, a terapeuta meg mindenre bólogat. Itt többről van szó. Ahhoz, hogy be tudjunk lépni a másik világába, először is el kell érnünk, hogy a páciens kitárulkozzon előttünk, magához engedjen bennünket. Ez már magában sem egyszerű dolog. Ezt követően mintegy be kell lépni a másik ember privát perceptuális világába, együtt kell érezni, élni a másik szorongásaival, érzelmi kitöréseivel. Ez persze törvényszerűen azzal jár, hogy félre kell tennünk saját énjünket, előítéleteinket, azonban bármikor képesnek kell lennünk visszalépni saját énjünkbe.

Carl Rogers a személyközpontú terápia apostola 1968-ban alapította az Egyesült Államokban a Személy Tanulmányozásának Központját (angol rövidítése CSP), amely már húsz éve szinte mozgalomként létezik. A világ számos országából származó szakemberek ezreit képezte ki a személyközpontú megközelítés módszertanára. Ezen ismereteket elsajátító szakemberek aztán rendszeresen találkoznak, kapcsolatban maradnak egymással. Időnként fórumokat szerveznek, amelyeken a konzultáció lehetősége mellett, 8-10 fős csoportokban, a szakmai kapcsolatok fejlesztésén túl a személyes kontaktusok elmélyítésére is lehetőség van.

Rogers szerint a személyes tapasztalat a legfőbb tekintély. Ő maga így fogalmaz: „Mások értékelése számomra nem irányadó. Mások ítélete, bár meg kell hallgatni és el kell fogadni annak, ami, nekem nem lehet mértékadó.”

Carl Rogers mozgalma a pszichológiai iskolákra nagy hatással volt, melyet tanítványai új tapasztalatokkal kiegészítve állandóan fejlesztenek. Részlet a könyv epilógusából: „Azt mondták, hogy Isten meghalt és lehet, hogy így van. Én azt hiszem azonban, hogy az az Isten, aki meghalt, az a ketrechben lévő Isten, az állatkerti Isten. (...) De a vad Isten, az az Isten, akit intellektusunk és akaratumk nem tudott foglyul ejteni – akit nem lehet domesztikálni –, azaz ugyanolyan élő és szabad, mint valaha. (...) Mindenünket követelheti, amink csak van. Teljes, félelmetes, erőszakos változást kérhet. A pszichológia igazi mélysége a vad Isten kutatása.”

Kiadta a Relaxa Magyar Német Innovációs Kft. Budapest. 1991.

KÖNZEY RÉKA ÉS NAGY ANDREA: ZÖLDKÖZNAPI KALAUZ.

A felelőtlen, a holnappal nem törődő emberre szoktak mondani, hogy csak úgy él bele a világba. Nos, környezetvédelmi szempontból a magyar lakosság túlnyomó része sok esetben ilyen felelőtlen állampolgár. Vajon hányan tudják, hogy hazánkban az elmúlt száz évben 53 állat- és hozzávetőleg 40 növényfaj tűnt el? No nem azért, mert valamilyen kriminális ok miatt illegalitásban vonultak, hanem azért, mert a civilizáció terjeszkedése elpusztította életterületüket. Szennyezettek lettek földjeink, a felhőkből savas eső esik, felüdülés helyett pusztítást hozva a növényzetre.

A fogyassz, vedd meg és dobd el jelszava – legyen az folpack csomagolás, vagy rövid életű fogyasztási cikk – egyre nagyobb szeméthegeket eredményeznek, amelyeknek a modern – a majdnem az örökkévalóságnak szánt – Keopsz piramisai ott meredeznek a nagyvárosok határaitban. E sajátos emlékművek mini változatai pedig elhagyott telkeken az üdülőövezetek bekötőútjainak árokpartjain, néhány fa és bokor diszkrét takarásában lapulnak. Vajon tudja-e mindenki – amiről egyébként még ma is szűkszavúan, szégyenlősen nyilatkozik a hatalom –, hogy 3000 településünkön olyan nagy a víz nitráttartalma, hogy az ottani lakosság zacskókban kapja az ivóvizet?

Egyre több méreggel vesszük körül magunkat. Persze nem úgy, hogy a gyógyszertárak három kereszttel megjelölt szekrényeiből vásárolunk néhány dekányit rendszeresen. A fogyasztói társadalom „áldásai” gondoskodnak erről módszeresen. Például a kvarcórákban, sétálómagnókban, fényképezőgépekben használatos elemek kadmiumot, ólmot, higanyt, nikkelt tartalmaznak. Kinek jutna eszébe ezeket a kimerült kis gombokat és rudakat visszavinni valamelyik nagyobb fotósboltba? Inkább megy a szemétkébe, onnan meg a talajba, onnan pedig, igaz csak néhány év múlva, a szervezetünkbe. Hát szóval van mit tanulnunk, nekünk felnőtteknek is. Ha másért nem azért, hogy környezetbarát életmódra nevelhessük a felnövő generációt.

A Zöldköznapi Kalauz hasznos olvasmány. Tele van rengeteg hasznos tanáccsal, ötlettel és olyan adattal, amelyen az ember elgondolkodik. Elgondolkodik, mint szülő, mint pedagógus, akiken a jövő generációjának nevelése múlik. Legalább ők éljenek másképpen. Persze a környezetbarát mozgalmak a fejlett iparral rendelkező országokban jóval nagyobb hagyományokkal, és szakirodalommal rendelkeznek, mint nálunk. Erre utal a könyv néhány olyan gondolata, intelme, amelynek elfogadása nagyon könnyű lesz népes tömegek számára. Például a sörösdobozokat összefogó műanyagkarikák lebomlási ideje 400 év. Kidobás előtt vágjuk őket kis darabokra... A lakás klímaberendezésének filterét rendszeresen tisztítani szükséges, s vigyázzunk arra, hogy a készülék freontartalma ne hogy szivárogyon valahol. Ne vásároljunk szárítógépet, ott a kert, a nap és a szél. A légkondicionált gépkocsi tíz százalékkal több üzemanyagot fogyaszt, mellest szintén jelen van a freon, amely ugyebár ózonlyuk, bőrrák stb. Végezetül egy idézet a könyvből: Hazánkban a halálokok egynegyede vezethető vissza a környezetszennyezésre. Szakértői becslések szerint évente a nemzeti jövedelem egytizedének megfelelő értékű az a kár, amit a környezetszennyezés okozta megbetegedések, az ivóvíz és a levegő elszennyeződése, az erdőpusztulás, a mezőgazdasági károk, az épületek és a gépek korróziója jelent. Mit tehetek én? – kérdezed talán karodat széttárva. A könyv erre választ ad.

Kiadta a Föld Napja Alapítvány. Budapest 1992.

JOHN HOLT: ISKOLAI KUDARCOK.

Nevelésügyben, helytől, időtől és korosztálytól függetlenül mindenkinek lehetnek kudarcai. Az Iskolai kudarok című könyv szerzője – mint az az írásból kiderül – az élet azon területét választotta, ahol nem laikus szülők, hanem erre képzett emberi egyedek, azaz pedagógusok birkóznak a gondjaikra bízott csemetékkel.

Idézet a bevezetőből: „Annak ellenére, hogy nap mint nap gyerekek milliói és felnőttek ezrei vannak belekényszerítve tanár-diák kapcsolatba, nagyon keveset tudunk kettejük interakciójáról és arról, hogy milyen hatást gyakorolnak egymásra. Természetesen rengeteg anyag áll rendelkezésünkre a tanuláselméletről és az általános oktatási gyakorlatról, de ezek egyike sem szól arról, hogy valójában mi is történik akkor, amikor az osztályban a tanár kérdést tesz fel a gyerekeknek.

Mit hall meg a gyerek, amikor felhívják? Mit érez tulajdonképpen? Mit gondol? Mik az elképzelései és kívánságai? Mivel próbálkozik? Milyen szokásokat alakít ki? Igazából milyen hatással van a tanárookra? Valójában mit gondol és érez és csinál a tanár, amikor a válaszra vár?”

Ki az okos diák az iskolában? Sokan tudjuk, nem vagy nem csak azok, akik ötösökkel tarkított bizonyítványt visznek haza év végén. A 15-20 éves érettségi találkozóknál mindenki számára jó alkalmat adnak arra, hogy elmeditáljon az iskolarendszer és az oktatási szisztémák mire valóságáról. Akkor, amikor az ember egyik szinte mindenből kitűnő osztálytársnőjét „szürke” bérelszámolóként, közepes eredménnyel végzett padtársát pedig sikeres vállalkozóként látja viszont. Abban a legtöbb pedagógus egyetért, a gyerekek okosak, ügyesek, de ezt sokszor nagy rafináltan titkolják. Amennyiben élnek e jórészt velük született képességgel, sok esetben ezt a tanár ellen használják. A gyerek a tanár gesztusaiból, hanghordozásából rájön, ha valami csapdahelyzet következik. A helyes válasz – mármint amit a tanuló ad, miután felszólították felelni – egy kis mellébeszéléssel akkor is sikeres lehet, ha a nebulónak fogalma sincs a megoldás mikéntjéről. Ehhez csupán egy kis szerencse kell, meg egy lehetőleg nem pókerarcú pedagógus, akiről „olvasni” lehet.

A könyv szemléletes példák tucatjain keresztül mutatja be azon szituációkat, amikor a pedagógust eltérítik eredeti szándékától, s néha úgy járnak túl az eszén, hogy a tanár azt észre sem veszi. A tanulók nagy része az iskolában nem probléma-, hanem válaszcentrikus. Egyszóval a választ kell valahogy kitalálni, s nem a megoldáson gondolkodni. A technikák nagyon változatosak és kifinomultak. A kisebbek sírásra görbülő szájjal, kikerekített szemmel még ki tudják csalogatni a helyes választ a tanárból. A nagyobbak azon „agyalnak”, hogy hasonló típusú kérdésre mi volt a helyes válasz? Ezt a módszert még párosítani lehet azzal, hogy a tanuló elkezd akármiről sebesen beszélni, s közben figyeli a pedagógus arcát, hátha egy szó, egy mondatrész „célba talál” s megkönnyíti, rávezeti a helyes válasz megfogalmazását.

No persze a pedagógusok sem angyalok. Akad, aki hatalmas körmondatokban beszél, mert imádja hallgatni saját hangját. Hogy aztán a nebulók, egy-egy ki tudja hányadik mellékmondat után már képtelenek emlékezni a minden bizonnyal magvas gondolatsor elejére, az már nem érdekes.

A könyv egyébként az amerikai iskolák tapasztalatait írja le. A magyar iskolákban másképpen van ez. Legalábbis a kudarckokat illetően. Talán megérjük, hogy a magyar pedagógus ilyen témájú könyvét valahol Kolorádó államban adják majd ki. Elvégre az okos ember mások hibájából tanul.

Gondolat. Budapest 1991.

RUDAS JÁNOS: DELFI ÖRÖKÖSEI. ÖNISMERETI CSOPORTOK: ELMÉLET, MÓDSZER, GYAKORLATOK.

Gnóthi szeauton, azaz ismerd meg önmagadat. A híres delfi jósdá felirata sokat elgondolkoztat, hiszen oda akkor azért jártak az emberek, hogy jövőjüket tudakolják. A máig is érvényes üzenet azt az ősi felismerést fogalmazza meg, hogy jövőnket, életünket csak akkor tudjuk megismerni és irányítani, ha jól ismerjük önmagunkat.

Tulajdonképpen önismeretre mindenkinek szüksége van, sőt a megismerés a kíváncsiság vágya is ott munkál az emberekben. Ráadásul léteznek olyan szakmák, amelyek művelőinek kifejezetten kívánatos, hogy ismerjék önmaguk lelki és fizikai tulajdonságait. Olyan esetekben, ahol a munkavállaló nem egy géppel, szerkezettel dolgozik, hanem egy másik emberrel kerül kapcsolatba, enyhén szólva hátrány a kellő önismeret hiánya. S nem kell mindjárt diplomás, magas társadalmi presztízssű foglalkozásra gondolni. A posta, kereskedelem, az ügyfélszolgálat dolgozói feladatukat állandó személyi kölcsönhatás erőterében kell ellátniuk. S nem szabad megfélemednünk a családi és privát élet helyszíneiről sem.

„Ha egy idegen egy pillanatra beles egy önismereti csoport munkájának helyszínére, vagy egy ott készült fényképet megnézel, statikusan, mozdulatlanságában ragadja meg az embereknek ezt az együttesét.

Lát valakit, aki sír, egy másikat, aki dühös és egy harmadikat, aki okosan magyaráz. Legközelebb a sírót nevetni, a dühöset unatkozni, a magyarázót erősen figyelni látja. Észrevesz kölcsönösen vagy egyoldalúan egymásra vetett pillantásokat, összevetéseket, reagálásokat egymás szavaira. Máskor hosszú, feszültséggel teli csendet tapasztal.”

Az önismeret fejlesztésének napjainkban – amikor sokan pályát változtatnak, valami újba fognak, hol lehetőség, hol kényszer okán – nagy jelentősége van.

A könyv szól az önismereti csoportot vezető személy munkájáról, technikáiról, azok alkalmazásáról. A strukturált gyakorlatok – műfaj és téma szerinti bontásban – széles példatárát adja Rudas János könyve.

Gondolat. Budapest. 1990.

Törvényhozás előtt

A magyar gyermekvédelem, a szakemberek és nem utolsósorban az érintett gyermekek sorsát alapvetően befolyásolja a készülő és remélhetőleg mielőbb elfogadásra kerülő új szabályozás. Ehhez a munkához lapunk azzal is szeretne hozzájárulni, hogy a hozzánk érkező véleményeknek, bírálatoknak, javaslatoknak helyt adunk.

A rovatban közölt írások, csakúgy, mint a lap többi részében megjelentek, nem egyeznek meg feltétlenül a szerkesztőség álláspontjával, de fontosnak tartjuk, hogy minél többertől megközelítésből, szemszögből, területről kapjanak a törvényt előkészítők reflexiókat.

A szerkesztőség

Néhány reflexió a gyermekvédelem rendszerének átalakítási tervére

Nemrég jelent meg e folyóiratban annak a – tág ívű, új gondolatokat közvetítő, friss levegőt árasztó – koncepciónak a részleges ismertetése, amelyet a Népjóléti Minisztérium készített a gyermekvédelem rendszerének átalakításáról. Abból a célból is, hogy még a törvényhozás előtt – szakemberek és laikusok köréből – további reflexiókat szerezzen.¹

Háládatlan dolog - megszólalónak és a címzetteknek egyaránt, ha egy tervezetről csupán – mégoly bő – részletei alapján lehet véleményt formálni. Hiszen a koncepció egésze bőségesen tartalmazhatja azokat a problémákat és területeket, amelyeket az olvasó esetleg hiányol. (Mint például az oktatási intézményekben, óvodában, iskolában folyó gyermekvédelem.) A sűrű védő-, oltalmazó hálózat, amit a gyermekek, a kiskorúak köré kíván fenni a tervezet, azt sejteti, hogy készítői gondoltak az oktatási intézmények általános és speciális gyermekvédelmi teendőire is.

Együttes család és gyermekvédelem

Evidenciának tűnhet – ám a valóságban évtizedeken át nem volt az –, hogy a család- és a gyermekvédelem nem szakadhat el egymástól. Ezért is öröndetes, hogy a tervezet a gyermekvédelem előfeltételének a családi élet biztonságának megteremtését tekinti, hogy a „gyermekjólétet és a gyermekvédelmet is a családpolitika elvei és értékei mentén kell megközelíteni.”² Elénk vetíti a család ideális képét (de nem a max weberi ideáltípus értelmében), azt az értékrendet, amely megerősíteni kíván a feladatmegosztás révén is. Az utóbbi a paternalista állami gyámkodás s beavatkozás helyett nagykorúsítja a családokat – ezek szabadon dönthetnek arról, hogy milyen felkínált lehetőségeket, eszközöket kívánnak igénybe venni –, egyben hangsúlyozza a család felelősségét a gyermekek jólétének megteremtésében.

A fejlesztési célkitűzések másik fontos szála a jóléti és szociálpolitikai szemléletet kapcsolja össze. Elismeri a szociálpolitika és családpolitika szerves összefonódásának

¹ Részletek a gyermekvédelem rendszerének átalakulásáról a Népjóléti Minisztériumban készült koncepciókból. Család, gyermek, ifjúság. 92. 1-2 szám, 1-17 o. A továbbiakban: Tervezet.

² I.m. 7.o.

szükségességét, a szociálpolitika tágasabb felfogásában rokonszenvesen kiemeli – a dologi, pénzbeli támogatásokon túl – a humán ellátások és szolgáltatások megszervezésének fontosságát.

A koncepció egyik legnagyobb érdeme a rendszerelméleti koherencia, egy olyan intézményrendszer fogaskerekeinek kimunkálása, amelybe szervesen kapcsolódhatnak be a különböző társadalmi szervezeteken, az egyházakon, a nem kormányzati szervek csoportjain, a civil szerveződések, társulások intézményein, egyesületein kívül is a magánszemélyek. Szép s jó gondolat a társadalmisítás elvének kiszélesítése a magánszféra mozgósításával. Az állam nem hárítja el a család- és gyermekvédelemért viselt felelősséget, hanem azzal látja el a feladatát, hogy a „maga jogi és pénzügyi eszközeivel támogatja”³ az ennek érdekében létrejövő különféle szervezeteket.

A felvillantott nemzetközi kitekintés világosan megfogalmazza, hogy a Gyermek Jogai ENSZ Egyezményhez való csatlakozás sürgeti a nemzetközi szerződés és a hazai jogszabályok összhangjának megteremtését, azon garanciáknak a kimunkálását, melyek biztosítják az elvek és értékek valóra váltását.

Megvalósíthatóság és garanciák

A nemzetközi példák közül azokat emeli ki – Ausztria, NSZK, Egyesült Királyság, Kanada –, amelyek nagyobb hatással voltak a koncepcióra, egyes elemeik hazai adaptálhatósága révén.

E néhány idézett példa azt támasztja szintén alá, hogy már e jóléti államok (alapjainak) megteremtése és működése után legalább egy évtizedet vett igénybe a jogszabályalkotási, a törvény-előkészítési munka.

S itt érdemes egy pillanatra megállnunk, hangot adni egy pillanatra annak az aggodalomnak, hogy egy igen rövid előkészítő szakasz után, éppen a napjainkban meg lehet-e alkotni egy hosszabb periódusra szóló család- és gyermekvédelmi törvényeket? Avagy célszerűbb lenne-e – a követendő perspektivikus célértékeket és feladatokat felvállalva – egy, az átmeneti korszak átmeneti törvénykezésre összpontosítani a figyelmet, az anyagi és egyéb erőforrásokat?

Nem tudok e kérdésekre egyértelmű választ adni. Mert az biztos, hogy a család- és gyermekvédelemben mindenképp sürgősen lépni kell. Új alapokra helyezni az ezzel összefüggő szisztémát, ahogy ez a tervezet további fejezeteinél még egyértelműbbé válik. De az is biztos, hogy fölöslegesen felvállalt csapda egy olyan törvénykezés, amelynek megvalósíthatósága egyes elemeiben kétséges, illetve amely nem nyújt kellő garanciát a megvalósításra.

Ezzel kapcsolatban három - egymással társuló - problémanyalábot említenék.

1. Ahogy ezt a tervezet „Értékmegőrző válságkezelés” című alfejezete is mutatja, a volt szocialista országokban lezajló átalakulási folyamatok nyomán a „gazdasági krízishelyzet következményeként súlyos szociális problémák jelentkeznek.”⁴ (Növekvő szegénység, a tömeges méretű munkanélküliség, a szervezett bűnözés megjelenése, a demokrácia eredményeinek fenyegetése stb.) Ez arra int, hogy olyan körülményeket kell teremteni, amelyek közepette egyre kevésbé sérüljenek a humán erőforrások, hiszen „ezek a jövő

³ I.m. 8.o.

⁴ I.m. 9.o.

kibontakozásának zálogát képezik”⁵. (A gyermek, az ifjúság vonatkozásában ez a jövő-féltés, jövőorientáltság kiváltképp egyértelmű.) Az óhaj, a szándék, bármily jámbor, jóra törekvő is legyen, nem azonos még – az optimista előrejelzések fényében sem – a realitással. Persze, épp ilyen nehéz, számos válságelemet tartalmazó időszakban különösen fontos – az értékmegőrző válságkezelés szempontjából is – az adekvát szociális, család- gyermekvédelem. De kétséges, hogy egy kiélezetten átmeneti periódus sajátos válságkezelése közepette hasznos-e – próba, ellenőrzés stb. nélkül – távlatibb törvényeket alkotni.

2. Ide tartozik annak a gondos felmérése is, hogy mire képes – és mire nem – a szociálpolitika, a szociálpolitikai gondoskodás, amely soha nem szakadhat el a tényleges gazdasági, társadalmi folyamatoktól. Ha jól emlékszem – s úgy vélem, igen – 1989/90-ben sok szó esett arról, hogy melyik szociálpolitikai jóléti modell – a skandináv, az osztrák, a német – áll a legközelebb hozzánk, melyik a legrokonszenvesebb. Aztán e viták – érthetően, a valósággal való szembesülés következtében is – elhalkultak. Mert előbb szükséges a jóléti állam gazdasági-társadalmi alapjait lerakni, s csak azután érdemes a fejeket törni a konkrét modell jellegén. Vagyis a fenti sorrend nem felcserélhető.

3. Teljesen rendben lévő, hogy egy törvénytervezet, koncepció valamilyen jelenség, fogalom ideáltípusából indul ki, s ehhez kívánja közelíteni a valóságot. Ha már a tervezetben a család szociológiai értelmezése is szóba került, akkor szinte elkerülhetetlen annak a jelzése, hogy a valóságban a „legjobb” családok is csak megközelítik ezt a célként bemutatott, tételezett ideáltípust. A családi közösségek nemcsak az összetartozás megéléséhez, a másik személyiségének elfogadásához és tiszteletben tartásához járulnak hozzá, hanem egyben számos – kisebb s nagyobb – konfliktus természetes terepei is.⁶ A korszerű család- s gyermekvédelemnek pedig éppen e konfliktusok kezelésének humánus mintáihoz kell(ene) hozzájárulnia.

Ellátások - új fogalmak

A tervezet gondosan számba veszi a régebbi (pl. gyermekétkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítés stb.) és új (pl. gyermekek átmeneti elhelyezését szolgáló gondozóházak) ellátási formákat. Miközben fejlesztésük lehetőségeit elemzi – úgy, hogy ezek az önkormányzatok feladatává váljanak, mintegy lefedve a teljes területet –, kevés figyelmet fordít a már napjainkban is észlelhető negatív jelenségekre. (Mint egyre kevesebb szülő tudja megfizetni a dráguló gyermekétkeztetést, a gyermekek otthoni táplálása is sok kívánni valót hagy maga után stb.)

Érdemes és szükséges is újragondolni, hogy milyen ellátási, juttatási formák járjanak állampolgári jogon, melyeknél kívánatos figyelembe venni a tényleges szociális helyzet (rászorultság) szerinti prioritásokat. Úgy tűnik, hogy a jelenben – és a közeljövőben – csak akkor lehet a támogatásokat hatékonyabbá tenni, ha ezekben a leginkább rászorultak részesülnének. Bizonytalán az is szaporítja a gondokat, hogy az önkormányzatokat a szociális elosztásban felkészületlenül érte e növekvő önállóság. De nem hiszem, hogy a csökkenő állami beavatkozás miatt sírnának, panaszkodnának. Azért viszont már inkább, hogy zavarosak s szűkösek az anyagi erőforrásaik.

Ilyen viszonyok között viszont kétséges, hogy meg tudnak-e felelni a mennyiségileg és főként minőségileg emelkedő színvonalú, komplex ellátási kötelezettségeiknek.

⁵ I.m. 9.o.

⁶ Cseh - Szombathy László: A házastársi szociológiája, Budapest 1985.

Kitűnőnek tartom, hogy a tervezet szándékában szét kívánja választani a – korábban reménytelenül egybegabalyodott – ellátási és hatósági funkciókat.

Ennek érdekében (is) vezeti be a gyermekjóléti ellátásnak, védelemnek és a gyermekvédelmi gondoskodásnak a megkülönböztetését. A legáltalánosabb szint a gyermekjóléti ellátás, amelynek egyik legfőbb célja – s ezt én jobban hangsúlyoznám – a bajok megelőzése, a prevenció a családok épségének megőrzése érdekében.

A tervezet a gyermekjóléti ellátásokat funkciójuk szerint három csoportba sorolja:⁷

1. támogató
2. megelőző és
3. védő ellátásokba.

A támogató ellátásokért természetesen az önkormányzat a felelős. E tevékenységbe bevonhat társadalmi szervezeteket, egyházakat, magánvállalkozásokat stb. is. A támogató ellátások körébe tartozik a családgondozás, a napközbeni elhelyezés, a házi segítségnyújtás, egészség- és munkaügyi ellátás, a várandósági, pedagógia, pszichológiai tanácsadás, a segélyezés stb. Meglehetősen szerteágazó és komoly szakértelmet kívánó feladatok.

Valamelyest összezavarodik a kép a támogató ellátásokon belül a speciális jellegiekénél, mint amilyen pl. a terápiás, mentálhigiénés gyogyepedagógiai stb. ellátás, kivált, ha ide soroljuk gyermekek átmeneti gondozását, nevelőcsaládi elhelyezési formáit is. Mert amíg az általános jóléti ellátás szintjén alkalmasint biztosítani lehet az önkéntesség elvét, az ellátó és az ellátott közti kooperációt, ez már nem ilyen egyértelmű a fent említett speciális ellátásoknál, amelyek már beutaláshoz kötődnek. A beutalás - mondja a tervezet - még nem jelent hatósági beavatkozást, „hiszen többségben a helyi önkormányzati testület körzeti gyermekjóléti szolgálat adja ki.”⁸ A legjobbat feltételezve, azt, hogy a speciális beutalás a család, a gyermek érdekét szolgálja, az efféle eljárás azonban már erőteljesebb beavatkozás a család életébe, esetleg tiltakozást, ellenállást válthat ki. Persze, még ekkor is törekedni kell az önkéntesség, az együttműködés előnyének beláttatására, de ha ez nem megy, akkor két lehetőség marad. Lemondunk a beutalásról (amit nem tehetünk meg gondos eljárás esetén) vagy előírjuk az igénybevételét. Ezzel azonban – akarva-akaratlanul – már átléptünk a hatósági kényszerintézkedések körébe.

A megelőző ellátások „a gyermeket veszélyeztető körülmények felderítésére és a veszélyek elhárítására vonatkoznak.”⁹ Mint már jeleztem, a megelőzésnek a legáltalánosabb gyermekjóléti szint biztosításánál lenne a helye, másfelől számomra nem vált világossá, hogy mit jelent itt a veszélyek elhárítása. Természetes, hogy az állam hatósági intézkedésekkel beavatkozhat védőellátásokkal a kiskorú érdekében (például a családi erőszak elleni védelem, pártfogói utógondozás, antiszociális viselkedés módosítása stb.), ezek azonban már olyan védő ellátások, amelyeket a veszélyeztetett helyzet indokol.

A gyermekvédelmi gondoskodás védelembe vételt, gyermekvédelmi gyámságot és örökbefogadást jelent.¹⁰

Mind a védelembe vétel, mind a gyermekvédelmi gyámság „új jogintézmény, a gyermekvédelmi gondoskodás központi eleme.”¹¹

⁷ Tervezet, i.m. 11. o.

⁸ I.m. 11.o.

⁹ I.m. 11-12.o.

¹⁰ I.m. 12.o

¹¹ I.m. 12.o.

A védelembe vétel a veszélyhelyzet esetében a korábbi védő- óvó intézkedések helyébe lép, immáron tartós állami kötelezettségvállalást jelent, az önkormányzat részére pedig – másokkal együtt végezhető – kötelező eljárást.

A korábbi gyermekvédelemnek az egyik legneuralgikusabb pontja a veszélyeztetett helyzet felszámolása volt. Gyengének és hatástalannak bizonyult a helyzet felderítése, a hatóság valóban a veszélyeztetetteknek csupán a töredékéhez jutott el. A formális figyelmeztetések, eljárások pedig csekély eredménnyel jártak, hiányoztak is ehhez a megfelelő eszközök.

A védelembe vétel a kiskorú családban történő nevelését kívánja elősegíteni, oly módon, hogy a szociális segítő szakember közbeiktatásával kötelezi a szülőt és a gyermeket a szociális munkással való kapcsolat felvételére. A hatóság a szociális munkás javaslatára kötelezően előírhat egyes szolgáltatások (egészségügyi, oktatási stb.) igénybevételét, illetve meghatározott jóléti ellátásban részesítheti a családot.

A múltban a hatóság – s erre a tervzet felhívja a figyelmet – „egyszerre gyakorolt hatósági és humán segítő feladatokat”.¹² Úgy tűnik, ez a kettősség jelen van az új rendszerben is, mivel a védelembe vételnél a javallott humán szolgáltatásokat kötelező igénybe venni, továbbá a hivatal megtilthatja a gyermek fejlődését akadályozó magatartásokat.

A gyermekvédelmi gyámság megfelel a korábbi állami gondozásba vételnek, intézményi elhelyezésnek, felfüggeszti a szülő törvényes jogait. A felállítandó gyámhivatal (visszatérek még rá) veszi gyámságba a kiskorút, s rendeli el annak a nevelőotthonban vagy az ezzel kapcsolatban álló nevelőszülőnél való elhelyezését. A gyermekvédelmi gyám (lehet nevelőotthon igazgatója, alkalmazottja, a hagyományos és a hivatásos nevelőszülő) széleskörű, de nagyon helyesen, gondosan szabályozott jogokkal rendelkezik.

Egységesnek tervezik az ideiglenes hatályú elhelyezést, amely történhet a különélő másik szülőnél, a nevelésre alkalmas harmadik személynél, nevelőszülőnél, így - remélik - minimálisra csökkenthető az intézeti (gyermekotthoni) elhelyezés.

Örvendetes, hogy eltűnik az stigmatizáló „ágés” (állami gondozott) elnevezés, az intézeti gyámságot felváltja a gyermekvédelmi gyámság (átmeneti és tartós). Az is érthető, hogy a gyámhatóság fogalmát – amelyhez az érintettek körében annyi sok rossz, traumatikus élmény is tapad – a gyámhivatal váltja fel. Abban már nem vagyok bizonyos, hogy e distinkciót az érdekeltek is méltányolják. Kétségtelen, a hivatal szó valamivel kellemesebben cseng, mint a hatóságé, a hozzá való viszonyt azonban majd a tartalmi tevékenysége szabja meg. Az egységesített nevelőotthon fogalma helyett viszont az egységes gyermekotthon nevet ajánlanám. Talán erre idővel jobban rááll a gyermekek szája, mint a nevelőotthonra, amelyet mindenki csak – pejoratív értelemben – intézetként emlegetett.

Néhány szó a nevelőszülőkről, az örökbefogadásról

1945 előtt a családból kihullott, kiszakadt gyermekek nagy többsége nevelőszülőkhöz került, csak kis számban éltek – főként egyházi – intézményekben. 1945 után – kivált az 50-es évektől kezdve – az arányok megfordultak: a családaltalan, a rossz családi körülmények közt élő kiskorúak zömmel intézményekbe, nevelőotthonokba kerültek, s drasztikusan leépítették a nevelőszülői hálózatot. Ebben lehet, hogy szerepet játszhattak a két világháború közti s előtti rossz tapasztalatok is – a „kiadott” lelencgyerekek sanyarú, kiszolgáltatott helyzete –, ahogy azt Móricz Zsigmond Árvácskájának vagy József Attila sorsa példázta.

¹² I.m. 12.o.

Még valószínűbb azonban, hogy a centralizált bürokratikus diktatúra „ízlésvilágának”, a szovjet mintának (lásd Makarenko pedagógiájának felmagasztalását) a kollektív nevelés mítoszának ez az „erős kézben” tartott forma felelt meg a leginkább.

Mintegy húsz évvel ezelőtt rámutattam az intézeti nevelés torzulásaira, s szorgalmaztam a nevelőszülői hálózat felújítását.¹³ (Nem sok sikerrel.) A gondolat tehát távolról sem idegen tőlem. Most mégis józan meggondolásra, mérsékletre intenek, látván, hogy nem kevesen – főként azért, mert más, mint régebben volt – a nevelőszülői szisztéma mellett kardoskodnak, és a legszívesebben felszámolnának minden állami (önkormányzati) gyermekotthont. Ez több okból is nagy hiba lenne. A leginkább azért, mivel ezeknek egy részére változatlanul nagy szükség van. Persze, nem a tömeges, rossz elhelyezést nyújtó állami monstrumokra – amelyek már tárgyi létfeltételeik miatt is neurotizáló hatásúak voltak –, de az olyan, főként kis, családias környezetű gyermekotthonokra, amelyek megadhatják az „otthonosság” érzését, a kisgyermek számára is szükséges magánszférát, privacyt. (Egy kuckónyi biztos helyet, ahol kedvére játszhat, elhelyezheti a saját játékait, könyveit.) Különösen szükség van gyermekotthonokra, ha a kiskorú fizikailag vagy (és) szellemileg károsodott. A károsodás jellegétől és mértékétől függően ugyan a károsodottak egy része is otthont találhat a nevelőszülőknél, ha azok biztosítják rehabilitációjának feltételeit.

Egy jó nevelőszülői gárda kiépítése hosszú évekbe telik. Nem vitatom a nevelőszülői teendőre való felkészítési „gyorstalpaló” tanfolyamainak hasznát, de nem is tekintem ezeket tartós megoldásnak. A családból kiszakadt vagy kiszakított gyermek olyan mély traumákon esik át, amelyeknek oldása nemcsak szeretet, hanem sok-sok személyes törődést is igényel.

Köztudott, hogy a régi nevelőotthonok egyike-másika (gyanítom: többsége) futószalagon gyártotta az emberi nyomorúságot, ráadásul igen drágán. A tervezet érdekes elgondolása, hogy magát a nevelőotthont próbálja anyagilag érdekeltté tenni a kiskorú nevelőszülőkhöz való kihelyezésében. (A gyermekotthoni és az olcsóbb nevelőszülői gondozás közti különbség náluk marad.) Lehet, hogy beválik e módszer, lehet hogy nem, mivel a gyermekotthonok egy bizonyos ponton túl már ellenérdekeltségűek: akkor sem fogják felszámolni magukat, ha történetesen a gyermek gondozása, nevelése másképp is megoldható lenne.

Szívesen olvastam volna többet az örökbefogadásról. Annál is inkább, mert – valaminő divatjelenségként – a közgondolkodásban mítoszok is szövődnek ennek az üdvösségéről.

Pedig korántsem olyan magától értetődően problémátlan megoldás, ahogy ezt egyre többen feltűntetik, elfeledkezve arról, hogy a valóságos helyzetre való rádőbbenés – általában a kora kamaszkorban, az én- és önazonosság keresésének lázas időszakában – komoly töréseket, zavarokat is okozhat. Elfogadva a tervezet arra vonatkozó indokait, hogy a gyámhivatali teendők java nálunk a közigazgatás (s nem a bíróság) feladatkörébe tartozik, jegyezném meg, hogy én a döntés súlya, jórészt visszafordíthatatlansága (nehéz visszafordíthatósága) miatt az örökbefogadásnál még akkor is visszatérnek a bírósági eljáráshoz, ha a bíróságok többsége általában elfogadja a gyámügyi hivatal javaslatait. (És túlterheltsége miatt lassan intézi az ilyen ügyeket.)

A megyei és a fővárosi szociális és gyámhivatal felállításának terve megalapozottnak tűnik, főként, ha ezek funkcionálisan működnek és nem válnak a bürokrácia önszaporító erejének áldozataivá – amire mindig nagy a kísértés –, vízfejékké.

¹³ Hanák Katalin: Társadalom és gyermekvédelem, Akadémia Kiadó, Budapest, 1987

A közrebocsátott koncepciót dicséri, hogy nemcsak területileg fogja át a gyermekvédelmet, hanem felöleli ennek a szerteágazó teendőit, beleértve a volt gondozottak önálló életkezdési esélyeinek támogatását is.

Mire ezek a gyermekvédelmi intézmények úgy működnek, ahogy (és amire, aminek az érdekében) kigondolták őket, amíg létrejön ehhez a szakemberek gárdája – zömük még csak most tanulja vagy a jövőben fogja tanulni például a szociális munkás feladatkörét –, míg kialakul a humán szolgáltatások láncolata, hálózata, a tervezett készítői is tudják, ez esetleges évtizedekbe telik.

Valahol el kell kezdeni. Csak azt érdemes újólág megfontolni, hogy van-e ehhez erő – pénz, paripa, fegyver – ma és a közeli jövőben.

Hanák Katalin

Törvényhozás előtt

Nem lehet rivalizálás kérdése a hazai gyermekvédelem!

A gyermekek és családok védelme csak keveset javult Magyarországon az elmúlt években. Pedig sokkal várhattuk volna az egyeduralmi rendszer összeomlásától a társadalom alapközösségének, a családnak, mint intézménynek a felértékelődését. Azt, hogy megszilárdul, és javul a külső és belső ártalmakkal szembeni védettsége. Aligha volt elhamarkodott és alaptalan remény, hogy új felépítésű intézményrendszer, és új, társadalmi egyetértésre épülő törvényi keret szabályozza majd a család és a gyermekek védelmét. Az új törvényi szabályozástól azt vártuk volna, hogy megnöveli a biztonságát annak, hogy kiskorú gyermek ne kerülhessen emberhez méltatlan körülmények közé, ne lehessen része hátrányos megkülönböztetésben, ártalmas bánásmódban. Az eltelt két év azonban nem volt elegendő ahhoz, hogy fordulat következzen be a gyermekvédelemben és a családvédelemben. Számos egyéni és közösségi kezdeményezés indult el, sok folytatódott, de még nem bontakoztak ki a hazai gyermek- és családvédelem fejlődésének jövőbeni útirányai.

Korábban is jelen voltak azok a felismerések, amelyek tárgyilagos elemzésre épülve keresték a védelem és ellátás hatékonyabb formáit, és amelyek különböző részletességgel igyekeztek megreformálni a korábbi gyakorlatot. Annak megfelelően, hogy a gyakorlatnak éppen mely oldalára, tényezőjére helyezték a hangsúlyt. A szociális ellátásra, a pszichológiai vizsgálódásra, az egészségügyi tevékenységre, vagy a nevelés oldalára. Ezek egy része támogatásra lelt, de csak azok, amelyek nem érintették a struktúra, a megmerevedett szerkezet lényegét. Nem törekedtek túl nagy fordulatot végrehajtani abban a gyermek- és családvédelmi rendszerben, amely az állam egyeduralmát biztosította a fenntartásban, az ellenőrzésben, a minősítésben, vagyis majd minden alapvető kérdésben, és amely nem hagyott beleszólást a szűk „szakmai körön kívüli” tényezőknek a haladás irányát megilletődi. A társadalom széles rétegeit érintő feladatok megoldásában elképzelhetetlen volt másfajta részvétel, mint amely aláveti magát az akkori állami ellenőrzésnek, és tiszteletben tartja az ideológiai indíttatású normákat. A kezdeményezések jelentős része rövid próbálkozás után visszapattant az értetlenség faláról, vagy nem került bele a támogatott vagy túrt szándékok szűkre szabott keretébe. Ez a keret jól együtt tudott formálódni egy „szakmai lobby” érdekeit képviselő állásponttal. Mintha a szakma hangja véletlenszerűen egybecsengett volna a hatalom hangjával, és alig próbálta keresztezni azt.

A szabad választásokat követő hónapokban rövid időn belül érzékelhető volt, hogy a társadalom szociális problémáinak megoldása, vagy a megoldás halogatása a vetélkedésben résztvevők számára alapvetően politikai kérdés. Amennyire érdekeltnek bizonyult a kormánykoalíció a határozott, mielőbbi rendezésben, ugyanúgy megjelent az ellenzések érdekeltsége abban, hogy ne legyen közoktatási vagy gyermekvédelmi törvénye az országnak addig, amíg ők nincsenek kormányzati pozícióban.

Feltehetőleg abból a szerepszemléletből ered ez a törekvés, amely csak a kormányzatot igyekszik „hatalomban levőnek” beállítani egy olyan demokráciában, ahol a hatalom megsztottsága már bekövetkezett.

Ezekben a hetekben egyszerre több család- és gyermekvédelmi koncepció is megjelent. Ezek különféle szakmai és különféle társadalomszemléleti alapra építkeznek, és természetükből eredően a gyermekvédelem intézményi szerkezetéről, feladatköréről, működési rendjéről, terjedelméről, a gyermekvédelemben illetékesek köréről, tehát majd minden fontos kérdésről eltérő megoldási javaslatot tartalmaznak. Talán közös jellemzőjük az, hogy kevés ponton engednek érintkezési felületet a többivel, a másikkal, és többségük a gyermekvédelmet a szociális ellátó rendszerbe tartozó feladatnak tekinti. Az egymással nehezen konvergálható koncepciók különbözősége néhány sarkalatos tételre épül.

1. A gyermekvédelmet kizárólagos állami feladatnak tekinti az egyik, amelynek ellátásban nem enged meg egyenrangú és egyenlő eséllyel működő partnereket. Ezzel ellentétes az a szemlélet, amely a gyermekvédelem ellátó rendszerét olyan szolgáltatásnak tartja, amelyben minden tényezőnek helyet kell biztosítani, és egyenlő működési és támogatottsági esélyt kell teremteni közöttük.

2. Egyfelől tapasztalható egy elképzelés arra, hogy a gyermekvédelemnek a veszély- illetve krízishelyzetbe került családok, és gyermekek védelmét kell ellátnia, másfelől úgy értelmezhető a követelmény, hogy a veszély- és krízishelyzetek, kialakulását kellene elsősorban megelőzni, és csak emellett, vagy ezzel egyenlő mértékben kell a már kialakult állapot megszüntetésére törekedni.

3. Aggodalom fogalmazódik meg az egyik oldalon arra, hogy a gyermekvédelem intézményi rendszerének átalakítása egzisztenciális okból ellenérdekeltté teszi az abban foglalkoztatottakat, míg a mások oldalon úgy vélhető, hogy az érintettek is egy jobbításban érdekeltek, és a szaktudásukra, tapasztalataikra különös mértékben lesz szükség a jövőben, az intézményi szerkezet átalakulása esetében.

4. Míg az egyik elképzelés fedezethiány miatt véli megoldhatatlannak a szerkezet átalakítását, a másik úgy gondolja, hogy megoldható lenne, hiszen a gyermekvédelemben eddig is rosszul hasznosultak a közpénzek, és ha nem következik be az átalakítás, akkor egy gyenge hatékonysággal működő intézményrendszert stabilizálunk.

5. Hangsúlyt kap az a nézet, mely szerint a gyermek nevelésére nem csak a család alkalmas, hanem sikerrel alkalmazhatók már kikísérletezett családpótló megoldások, módszerek is. Ezzel ellentétben fogalmazódik meg az a vélemény, hogy ilyen megoldások és módszerek nincsenek, csak valójában soha be nem igazolódott kísérletek voltak a családpótló intézeti nevelésre.

6. Egyik oldalon szereplő érv, hogy a gyermekvédelem „szakmai” kérdés, a megoldása szakmai feladat. Míg a másik oldalon kiemelik, hogy a gyermekvédelem társadalmi feladata nem oldható meg eredményesen a társadalom közgondolkodásának, magatartásának az átalakulása nélkül, és ebben az átalakításban nem csupán a gyermekvédelmi szakembereknek és intézményeknek, hanem mindannyiunknak megvan a felelőssége és feladata.

Annyiban szeretnék hozzászólni a gyermekvédelem jövőjét formáló, remélhetőleg szélesre bontakozó társadalmi vitához, és az intézményi szerkezet és törvényi szabályozás kérdéséhez, amennyiben a gyermekvédelmet a gyermek neveltetése oldaláról közelítjük meg. Úgy gondolom, hogy a gyermek fejlődése szempontjából annak a gyermekvédelemnek van értelme és létjogosultsága egy célszerűen szerveződő társadalomban, a humán értékekre épülő társadalomban, amely létrehozza, és tartósan biztosítja a gyermek fejlődésének, neveltetésének feltételeit. A neveltetés és nevelkedés feltételei pedig nem korlátozódnak dolgokra, anyagiakra. Bár kétségtelen, hogy a létnek és a nevelkedésnek vannak bizonyos dologi minimumai, amelyek alatt károsodik az egészség, veszélybe kerül az élet, mégis hibásnak gondolom azt a szemléletet, amely a gyermek védelmét akkor tartja közügynek

csupán, amikor ilyen jellegű hiányosságok jelennek meg a feltételek között. Gyengeségünk, és érzéketlenségünk jele lenne, ha a neveltetés egyéb feltételeit alulértékelnénk az egészséges testi és lelki fejlődés folyamatában.

Ezeknek a feltételeknek a sorában elsőként említeném a családban nevelkedést. Akár alapvető gyermeki jogként is megfogalmazhatónak tarthatnánk, hiszen a családi életre, kiegyensúlyozott, boldog életre családon kívül szerzett tapasztalatok alapján nem lehet eredményesen nevelni. Ezt " megítélésem szerint " csak lelkiismeretünk elaltatásaként kérdőjelezhetnénk meg. Bármit elkövethetünk annak érdekében, hogy a gyermek a család életének egyes elemeit, helyzetét megismerje, alkalmanként találkozzon a család életét jellemző helyzetekkel, magának a családnak a tartós és folyamatos személyiségformáló szerepét nem pótoltuk még ezzel. Nagyon hasznos lenne pontos adatokat szereznünk arról, hogy a gyámhatósági intézkedések során milyen arányban találkozunk családon kívül, vagy csonka családban nevelkedett, esetleg rendezetlen családi körülmények között felnőtt szülőkkel! Erről egyelőre nem készülnek kimutatások.

Sajnálatos tényként kell elfogadnunk, hogy a családok nagy számban bomlanak fel, anélkül, hogy beletörődnének ebbe. Konkrét adatokkal igazolható, hogy a házasságok felbomlásának gyakoriságában szerepet játszik a mély vallásosságtól áthátott egyházi házasságkötések visszaszorulása is. Példaként említhető Európa déli és északi részeinek eltérő tapasztalata.

Ugyanakkor Magyarországon a társadalom védő-óvó rendszere ma még tétlen és kevésbé érzékeny a felbomló, vagy már felbomlott családok, családtagok gondjai iránt, amíg a krízishelyzet, illetve állapot be nem következik. Holott a fejlettebb európai országokban már jól működő intézményes segítségnyújtó rendszerek alakultak ki, amelyek modell értékűek lehetnek számunkra. Ezen rendszerek érzékenyen regisztrálják a veszély közeledtét, még a bekövetkezését megelőzően. Például azzal, hogy a válókereset benyújtásával egyidőben bekapcsolódik a család várható problémáinak a megoldásába a családvédő, a tanácsadó szolgálat, amely nemcsak tanáccsal, hanem készségfejlesztő foglalkozásokkal és a segítség, támogatás megszervezésével, sokoldalú védelem összehangolásával igyekszik felvértezni a várható új, megoldásra váró helyzet legyőzésére a család minden tagját. Hol talál segítségre ma nálunk egy anya, egy gyermek, vagy apa, ha a család felbomlásának veszélye közeleg? Esetleg és újabban, talán valamilyen érdekszövetségben, ha budapesti, vagy nagyvárosban él. De segítő, felkészítő és támogató gondoskodásról nem lehet beszélni, mert már a regisztrálás szakaszában, az első szükséges lépésben elvész a segítség esélye. Ugyanis ez a szakasz esetleges, vagy teljesen hiányzik a rendszerből.

Most tekintsünk el azoktól a bűnös hanyagságból elkövetett veszélyeztetésektől, amelyeket intézmények követnek el kiskorúakkal szemben a közönyükkel, avagy alkalmatlanságukkal. De a pedagógusok többsége nem részesül gyermekvédelmi felkészítésben a képzés során. A felsőoktatás autonómiája arra jogosítja fel a felsőoktatási pedagógusképző intézményeket, hogy oktatóik érdeklődési köreit oktassák, ne a közoktatás és a gyermekvédelem által szükségeltetett ismereteket, és képességeket közvetítsék. A közoktatási intézményekben a gyermekvédelem feladata csupán a tiszteletreméltó kivételekben valósul meg komplex módon. Többségében az anyagi rászorultság, a szociális támogatásra való jogosultság jelzésére, a gyámhatósági intézkedés igénylésére és nyilvántartások vezetésére terjed ki. De sokkal többre nem is terjedhet. A pedagógusnak, ha korán felismerné a gyermek felé közeledő veszélyt, vagy veszélyeztetettséget, akkor sem lenne – esetleg a nagyobb városokban – reménye arra, hogy segítő tényezőkre találjon a veszély megelőzésében vagy eredményes elhárításában. Olyan hatékony segítségre, amely

képes lesz elhárítani a gyermekeket fenyegető, vagy sújtó veszélyeket. A települések elsőfokú gyámhatósági feladatát általában szakképzetlen emberek látják el, akiknek gyakran az életkora és élettapasztalat is kevés a szorult élethelyzetek tartós feloldásához. Így történhet meg, hogy a segítségadásban az anyagi támogatás áll az első helyen. Joggal feltételezhető, hogy a másfajta segítségadás szükségének felismerése is hiányzik, hiszen biztosítására évtizedek alatt alig történt valami. Arról sincsen megbízható adatunk, hogy a különféle segítségadásból mennyi az, amit az igényjogosult, a rászorult kezdeményezett, hanem a gyámhatóság, a nevelési, vagy egészségügyi intézmény. A jövő tervezésénél ezt is érdemes lenne számba venni.

A nevelőotthonok, és bentlakásos intézmények szükségét senki nem kérdőjelezi meg. Azt azonban igen, hogy ilyen mértékben lenne szükség rájuk, amilyen mértékben Magyarországon szerephez jutnak. Saját tapasztalatból is elmondhatom, hogy a nevelőotthon soha nem tud olyan odaadással, olyan eredményességgel fellépni valamennyi neveltje érdekében, mint amilyen mértékben erre egy család képes. Nagyon megtévesztő egy néhány jó példából általánosítani, amikor súlyos mulasztások érik a nevelőotthonokban és intézményekben nevelkedő gyermekeket. Olyanok is, amelyeknek egyetlen eseti előfordulása is elegendő kellene, legyen ahhoz, hogy elfordulásuk lehetőségét is megakadályozzuk. Amikor előfordulhat, hogy egy termekben folyik a „tanítás”, ágyszéleken kuporgatva a gyermekeket. Amikor sötét magánzárkába zárva büntethetnek gyermekeket, szigorúbban, mint a visszaeső bűnözőket, figyelmen kívül hagyva annak személyiségromboló hatását. Csak azért, mert a képzetlen nevelőknek nincsen más „fegyelmező eszköz a kezükben”. Amikor előfordulhat, hogy büntény áldozata segítséget kér az óvó nénijétől, és az óvoda a gyermeket kezelteti éveken keresztül, anélkül, hogy bármit tenni a kisgyermeket sújtó szexuális bűncselekmény ellen. Ez – megítélésem szerint – aligha fordulna elő megfelelően kiválogatott, felkészített, támogatott és ellenőrzött nevelő családokban.

Nem arról van szó, hogy néhány riasztó és súlyos következményekkel járó mulasztásból kellene általánosítani a bentlakásos intézmények munkáját. Hanem arról, hogy sok jószándékú és tisztességesen, a gyermekeket szeretettel nevelő pedagógus munkája sem lehet eléggé hatékony.

Ugyanakkor ma még mesterségesen alacsony szintre szorítják a nevelő szülők munkájának a megbecsülését, és lehetetlenül kemény követelményekkel riasztják el azokat a házaspárokat is a feladattól, akik számára vonzóvá tehető lenne a gyermeknevelés vállalása. Ha minden családban, nevelőszülőnél nevelt gyermek után ugyanazt a díjazást kapnák a nevelőszülők, amit a nevelőotthonok megkapnak, akkor lehetne azt mondani, hogy igazi megmérettetés történik, valódi versenyhelyzetben működik jobban az egyik, vagy a másik intézmény. Ilyen feltételek mellett akár 2-3 gyermek nevelésével is főállásban foglalkoztathatók a nevelőszülők, és valószínűsíthető, hogy sokkal több, arra valóban alkalmas házaspár figyelme fordulna egy társadalmilag rendkívül jelentős feladat felé. De ma még az elismertség inkább riasztó, mintsem vonzó.

Mindig és mindenben akadnak kivételek, ez természetes. Most nem róluk szólunk! De azt gondoljuk, hogy ma annak az igazolása történik, hogy a nevelőszülői feladatra csak kontraszelektált, szociálisan rászoruló réteg, és jó szándékú megszállottak vállalkoznak. Ha nem a nevelőotthonokban elhelyezettek fordított költségek harmadával-negyedével finanszíroznák a nevelőszülőknél elhelyezettek ellátását, akkor – véleményem szerint – rövidesen kiderülne a nehezebben elhelyezhetőkről is, hogy akad a feladatra sikerrel vállalkozó házaspár, család. Ha nem is minden esetben, de a fejlődésmenetében visszamaradtak jelentős részének családban jutna hely az emberi élet megtanulására.

És akkor, ha a tömegtájékoztatásban a gyermeknevelés nem elsősorban az anyagi csödbemenetel vállalását jelképezné.

Gyakran felvetett érv a nevelőotthonok mellett, hogy a nevelőszülők nehezen válogathatók ki, nincsen előzetes biztosíték a jelentkezők alkalmasságára. Ez igaz, mint ahogy egyetlen család alkalmasságára sincsen biztosíték, még sem vonjuk kétségbe előre a gyermeknevelésük képességét. Hiszen a többség végül mégiscsak évezredek óta eredményesen teljesíti ezt a feladatot. A családi nevelés nem tartozik a szakképzettséghez kötött elfoglaltságok közé. De nem azért, mert ez olyan alacsonyrendű tevékenység, ami nem tanulható. Hanem azért, mert a családban nevelkedő ember saját neveltetése során a tapasztaltok, és készségek sokaságát gyűjti össze a családi nevelés értékeiről, hagyományairól, és ezeket tovább is hagyományozza. Voltaképpen ez a családi életre nevelés természetes menete. Ez az oka annak, hogy a családi életre való felkészítés a családban valósulhat meg elsősorban.

Az MDF Pedagógus Kollégiumának gyermekvédelmi munkacsoportja a hazai gyermekvédelem kérdéseiről kidolgozta javaslatait. Ezek a javaslatok egy olyan gyermekvédelmi szabályozást és intézményi szerkezetváltást szorgalmaznak, amely az előzőekben felvetett kérdésekre is határozott választ ad. E szerint a jogi szabályozásnak és az intézményrendszernek ki kell terjednie a megelőzést segítő-támogató, és a kríziskezelő-utógondozó feladatra egyaránt.

Fontosnak tartjuk annak hangsúlyozását, hogy sokkal súlyosabb társadalmi válságjelenség a hazai gyermekvédelem, semhogy azok gondjára lehetne bízni a megoldás keresetét, akik évtizedeken keresztül jól kutatták. Anélkül, mint láthatjuk, hogy ez érzékelhető eredményhez vezetett volna.

Úgy gondoljuk, hogy egyetlen tényező, a hatóság, a „szakma” és a civil szféra sem lenne egyedül illetékes a gyermekvédelem feladatainak megoldásában, és nem telepedhet rá a többi tényező tevékenységére. Az egyenlő esélyek és az egyenlő felelősség kellene érvényesüljön a tényezők és résztvevők között. A gyermekvédelemben teljesített szolgálat hatékonysága lehet az egyetlen mérce a támogatottság megítélésében. A nem állami és nem önkormányzati kezdeményezésű és működtetésű ellátó intézmények valódi esélyegyenlőségben kellene megméressenek. Ez a valódi versenyhelyzet áldásosán hatna vissza magára a gyermekvédelmi szolgálatra.

Már a közoktatásban is beigazolódott, hogy elterelhető a különböző tényezők felelősségének szerepéről a figyelem. Például az önkormányzatok a kormányzatra mutogatnak, amikor a fenntartói joguk fenntartói kötelezettséggel párosul. Ez a jelenség fokozott veszélyt jelent a gyermekvédelemben, hiszen mire tisztázható egy adott esetben a felelősség és kötelezettség kérdése, az adott gyermeket vagy családot sújtaná a védelem hiánya.

Ez is oka annak, hogy nagy jelentőséget tulajdonítunk a társadalmi kontroll kiépülésének. Ha ez a településeken és a megyékben, vagy régiókban nem jön létre, nem alakulnak ki erre alkalmas önszerveződésű szervezetek, csoportok, akkor az önkormányzatok nem lehetnek képesek megfelelően előkészített döntéseket hozni gyermekvédelmi kérdésekben, és mással nem pótolható húzóerőt nélkülözne a hazai gyermekvédelem.

Fontosnak tartjuk, hogy a családokra ne lehessen áthárítani az állam, vagy az önkormányzatok mulasztásaiból fakadó felelősséget.

A család társadalmi szerepének felértékelődése és felelősségének megnövekedése bizonyára rövidesen elkezdődő folyamat. De nem hárítható át minden felelősség a családokra a gyermekek neveltetésével kapcsolatban sem. Ugyanakkor elvárhatónak és

megkövetelhetőnek tartjuk az együttműködést a támogatott, segítségben részesített családok és a támogató között, és a segítség elfogadásával járó kötelezettségek betartását.

Mint oly sok tevékenységünkben, a család- és gyermekvédelemben is szervezetlenek vagyunk. Gyakran nem tudja az egyik segítő tényező, hogy mit tett a másik, vagy mit nem tud magára vállalni. Nem tudja az egyik fél, hogy milyen vizsgálatokat végzett, és milyen eredményre jutott egy másik. Költséges, és bonyolult eljárásokat ismétlünk meg, olykor a támogatásra szorulókat is már-már zaklatva.

Úgy gondoljuk, hogy a gyermekvédelem még a közoktatáshoz viszonyítva is társadalmilag „rentábilis” ágazat, ha ezt a kérdést egyáltalán lehet gazdaságossági oldalról minősíteni. Beigazolódott minden esetben, hogy többszörös gondot és áldozatot okoz a kisiklott életű fiatal megmentése, betegségének kezelése, a szociokulturális és pszichés hátrányok továbbörökítése, az egészséges, erős családok hiánya, mint amekkora tehertételt egy sokkal hatékonyabban működő hazai gyermekvédelem kialakítása és működtetése jelentene.

Úgy gondoljuk, hogy nem szakmai érdekszövetségek közötti vetélkedés és egymás ellenében szerveződő csoportosulások közötti rivalizálás kellene eldöntse a magyar gyermekvédelem jövőjét, fejlődésének irányát. Hanem elsősorban a gyermekek érdeke.

Éppen ezért arra kérünk minden kollégát, minden érintett főhatóságot és elhivatott gyermekvédőt, az egyházakat és karitatív szervezeteket, hogy vegyék ki részüket a törvényt előkészítő vitából, minél többféle gyermekvédő programot és javaslatot dolgozzanak ki. Hozzanak létre gyermekvédő feladatot ellátó intézményeket és társadalmi szervezeteket. Kérjük az önkormányzatokat, hogy minél nagyobb számban foglalkoztassanak családpedagógusokat, szakképzettséggel, előképzettséggel rendelkező munkatársakat, akik élettapasztalatukkal is segíteni tudják a rászorulókat

Javasoljuk a pedagógusképző intézményeknek, hogy lehetőleg minden végző pedagógust készítsenek fel családpedagógiai és gyermekvédelmi feladatok ellátására, hogy az intézmények napi nevelőmunkájában jelentkező nagyszámú problémát felismerjék, azonosítani és megoldani tudják. Tudjanak tanácsot, segítséget adni a szülőknek, a kollégáiknak, bekapcsolódhassanak a települések család- és gyermekvédő szolgálatának munkájába, szakmai felkészültséggel tudják segíteni a gyermekvédelemben is szolgálatot vállaló társadalmi szerveződések, egyházakat.

Külön is szólnunk kell az egyházak szerepéről, a nevelésben, a gyermek- és családvédelemben teljesíthető hivatásokról. Nem tudjuk elképzelni a hazai gyermek- és családvédelem jövőjét az egyházak közreműködése és működési feltételeik lényeges javítása nélkül. Úgy gondoljuk, hogy ez az egyik olyan feladat, amiben az egyházak nagy szolgálatot tehetnek a nemzetnek, ha legalább olyan támogatásban részesülnek a feladatellátásban, mint a többi tényező. Ezért nagy kárt szenvedne a társadalom, ha hátrányos megkülönböztetést kapna az egyházi gyermek- és családvédelem, akár önkormányzati, akár az állami, vagy más fenntartású szolgálattal szemben. E feladat teljesítésében nagyok az adósságaink, és megoldani eddig sem volt képes a társadalom az egyházi szolgálat korlátozásával.

Dobó Attila

Műhely

Szakmenedzser-képzési kísérlet a gyermek- és ifjúságvédelemben

A gyermek-és ifjúságvédelemre fordított költségek növelésének időszerűségét, a szakterület fontosságát senki sem vitatja, mégis idézhető a stílszerű közhely: mostohagyermek ez a szakterület. Az már egy másik gond, hogy viszonylag jelentős ráfordítások sem tükröződnek arányaiknak megfelelően. Gondoljunk csak az intézmények helyzetére, a korszerűsítések módozataira, az ún. innovációra stb.

A kétségtelenül észlehető változások ellenére az intézményes gyermekvédelem meglehetősen zárt meredt. Ennek lehetséges egyik oka az is lehet, hogy a szakterület a nagy ellátó rendszerekhez (oktatás, egészségügy stb.) képest kicsi. Ezzel is szokás magyarázni, hogy ezen a területen nagy késéssel indult meg a szakemberképzés, beleértve a kiegészítő képzéseket is. Ez utóbbiak még a korábbiakhoz képest is csökkentek a megyei pedagógiai intézetek háttérébe szorulásával, a szaktanácsadás visszafejlesztésével.

A fentebb vázoltak tükrében talán nem kell különösebben indokolni speciális vállalkozásunkat, amely gyermek- és ifjúságvédelmi szakmenedzser-képzést tűzött ki céljául.

Az OKKER Oktatási iroda által indított Gyermek- és ifjúságvédelmi szakmenedzser-képző tanfolyam az általános gyermekotthonokban, egészségügyi, gyógypedagógiai és egyéb speciális nevelő, tanácsadó és családsegítő intézetekben dolgozó vezetők, helyettesek és egyéb irányító dolgozók vezetőképzését és továbbképzését szolgálja. Programunk szakterület specifikus: alkalmazkodik a gyermek- és ifjúságvédelem sajátosságaihoz. Nagymértékben figyelembe vettük azt is, hogy ez a szakterület különleges személyiségtulajdonságokat igényel, melyek kiteljesedéséhez nem elegendő a rátermettség, de az átlagosnál nagyobb szükség van a képességek fejlesztésére és karbantartására, az ismeretek folyamatos megújítására és – hasonlóan más menedzser-területekhez – a társadalmi, gazdasági, szakmai, jogi változások követésére.

A képzés három kiemelt célja:

- segíteni az érintett vezetők alkalmazkodását a megváltozott körülményhez;
- segíteni az intézményi munka belső megújítását szakmai, gazdasági jogalkalmazói és szervezeti téren;
- biztosítani a korszerű vezetői ismereteket és hatékony technikákat.

A kurzus négy témakört dolgoz föl:

1. A társadalmi makro-, politikai-, és szociális viszonyai.
2. Vezetői ismeretek és technikák, személyiségfejlesztő tréning.
3. A gyermek- és ifjúságvédelem megújításának kérdései, ezzel kapcsolatos szakmai ismeretek.
4. Üzemeltetési, jogi, munkaügyi és gazdálkodási ismeretek, intézménymenedzselési technikák.

A gyors és aktív alkalmazkodás képességének fejlesztése érdekében a képzés tematikája a makro-folyamatok elemzésétől jut el a mikro-folyamatok vizsgálatáig. Ez azt jelenti, hogy amikor a résztvevők eljutnak a szűken vett szakmai problémáik tárgyalásához, addigra már képesek intézményi szerepük határainak, befolyási lehetőségeik és az ebből fakadó hatékony viselkedési formák meghatározására.

Természetesen a képzés a személyiségfejlesztésen túl hozzájárul a résztvevők szakmai továbbképzéséhez is. Ennek illusztrálásául szolgáljanak az egyes témakörök vázlatjai.

Példánk az 1992. októberében indult tanfolyam tematikájából való. Természetesen a tematikát folyamatosan „karban tartjuk”.

A mai magyar politikai tagoltság című témakör a honi politikai struktúra elemzését adta a hatalmi ágak tárgyalásával, az ún. rendszerváltás elemzésével.

A pártok, ideológiák és a modern társadalom című témakör a modern társadalommá válás nyugati útját, az ideológiák szerepét a demokratikus társadalmakban, azok szociális összefüggéseit mutatta be.

A helyi önkormányzatok című téma a (többségükben intézményeket is fenntartó) önkormányzatok eredettörténetét követte nyomon, kitérve az önkormányzat és a hatalmi ágak viszonyára, az önkormányzati törvényre, a működés diszfunkcionális elemeire, az érdekmegjelenítés problémáira, a regionális szociális és foglalkoztatási válságokra is.

A rendszerváltás és a társadalom című témakör a társadalmi újratermelődés oldaláról közelítette meg az ún. rendszerváltást. A téma fő vonala a szocializmusból a kapitalizmusba való átmenet és a folyamat kapcsán az újratermelődésben fölmerült problémák voltak. Itt került említésre az első és második gazdaság szerepe a honi fejlődésben, a fejlődés és a fejlettség, az intézményi válság és a hazai polgárosodás is.

Külön téma volt a hazai tulajdonviszonyok és a privatizáció, az infláció, a nemzetközi adósságkezelés, a költségvetési hiány, a nemzetközi integráció feltételei és lehetőségei stb. A nonprofit szféra elemzése közel hozott a gyermekvédelmi szisztémához is. A modern társadalmak egyik kiterjedt és fontos intézményrendszeréről, az alapítványokról is szó volt. Fontos volt az iskolarendszer és a gazdaság kapcsolatrendszerének boncolgatása is. Az iskolarendszer problémái, az oktatási törvény körüli viták, a halmozottan hátrányos helyzetűek esélyei izgalmas kérdéseknek bizonyultak.

A társadalmi átalakulás, a szociálpolitika és a gyermekvédelem problémái fontos ismereteket helyezett új megvilágításba. A legfrissebb kutatási eredményeket felhasználva foglalkozott az egyik témakör a társadalmi devianciákkal, a munkanélküliséggel és annak ifjúsági vonatkozásaival is. Logikus sorba rendeződtek az elszegényedés, a munkanélküliség, a halmozottan hátrányos helyzet, a társadalmi rétegek marginalizálódása és az ezekhez járó devians magatartásformák, mint a bűnözés, drogfogyasztás vagy éppen az öngyilkosság.

A hatékony vezetés elengedhetetlen feltételei a decentralni képes kommunikáció, a vezetési ismeretek és technikák, ezért a képzés tartalmazott személyiségfejlesztő tréning-elemeket is.

Talán nem tűnik protokoll-listának az előadók bemutatása! így Boros László (ELTE), Gázsó Ferenc (BKE), Hüvely István (KLTE), Horváth László (Iparművészeti Főiskola), Klein Sándor (JPTE), Bánfalvi István (Fraternité Rt), Harsányi László (Gazdaságkutató Intézet), Laki László (Politikai Tudományok Intézete).

A vázolt képzés második etapja háromszor ötnapos bentlakásos intenzív szakaszból, ehhez kapcsolódó háromnapos ausztriai továbbképzésből és természetesen önálló tanulásból áll. A második etap fő témái:

1. A hazai gyermek- és ifjúságvédelem reformjának társadalmpolitikai összefüggései (elképzelések és dilemmák).
2. A népjóléti kormányzat reformtörekvései a gyermek- és ifjúságvédelem területén a készülő gyermek-és ifjúságvédelmi törvény tükrében.
3. A gyermek- és ifjúságvédelem nemzetközi jogi és alkotmányos alapjai.

4. Családvédelem és gyermekvédelem szociológiai és jogi megközelítésben. A családjogi szabályozás más államok jogrendszerében. A családsegítő jogszabályok változása, a szociális törvény ismertetése.

5. Az állam, a települési önkormányzatok kötelezően ellátandó családvédelmi feladatai és megvalósulásuk lehetséges módozatai. A gyermek- és ifjúságvédelemmel foglalkozó intézmények szakmai normatívái, az ellenőrzés és a felügyelet kérdése az állami, önkormányzati és az egyéb szférában.

6. A hazai gyermek- és ifjúságvédelemben hasznosítható külföldi minták és tapasztaltok.

7. Nevelési-képzési reformkísérletek Magyarországon.

8. A gyermek- és fiatalkorúakra vonatkozó jogszabályok változásai. A büntetőjogi szankciók mellőzésének kérdése. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének új rendszere.

9. A gyermek- és ifjúságvédelem szakmai-tudományos megalapozás, a szakértelem és kutatás jelenléte, a szakmai érdekvédelem és - képviselő problémája, különös tekintettel a laikus részvétel növekedésére a szakterületen.

10. Dilemmák és elképzelések a gyermek- és ifjúságvédelem reformjára a nagyvárosban.

Novák István

Műhely

„VÁR-LAK” CSOPORTTERÁPIÁS SEGÍTSÉGNYÚJTÁS KISKAMASZOK SZÁMÁRA¹⁴

Terápiás munkánk során gyakran találkoztunk olyan kiskamaszokkal, kiket „baj van vele”, „kibírhatatlan”, a „család szörnyű” címkékkal a környékbeli iskolák pedagógusai küldtek a nevelési tanácsadóba. Többször előfordult, hogy a gyámhatóság „mellékbüntetésként” róttá ki rájuk a nevelési tanácsadóban való megjelenést. Az elfoglalt, sokszor szociális, életvezetési nehézségekkel küszködő szülők is gyakran fordultak hozzánk segítségért. Ezek alapján felmerült bennünk, hogy az iskolából kimaradó, kallódó, csavargó, az iskola, a család, a társadalom által elfogadott közösségek megtartó erején kívül eső gyerekek számára klubszerű találkozóhelyet szervezzünk.

A serdülő feladatai Vikár (1980) szerint három nagy területen jelentkeznek: a szexuális fejlődés, az érzelmi élet, illetve a tárgykapcsolatok, valamint a társadalmi beilleszkedés szféráiban. Hogy a serdülő miképp birkózik meg a fejlődés által rárótt feladatokkal, attól függ, milyen volt az egyéni korelőzménye, a gyerekkori fejlődése milyen pszichodinamikai állomásokon keresztül zajlott, illetve hogy a serdülő családjának milyen a szerkezete. Háromféle tipikus családszerkezetet írt le, melyek felelőssé tehetőek a serdülőkorban megnyilvánuló pszichés tünetekért: a válás, a szülő halála, vagy egyéb miatt szétesett család; a rejtetten szétesett család, amikor a családtagok formálisan együtt élnek, érzelmileg azonban különválva; és az izolált család, mely alig tart fenn kapcsolatot a külvilággal. Ezeknek a családoknak közös jellemzője, hogy nem tudnak megfelelő érzelmi támaszt nyújtani gyermekük fejlődési feladatainak megoldásához.

Mi egy olyan csoportbázist kívántunk megteremteni, amely a fent leírt családszerkezettel rendelkező kamaszoknak, bakfisoknak és szüleiknek adhat támaszt.* A problémakezelés közösségi módjait tervezzük megteremteni a meghallgatás, a szolidaritás, a segítség formájában. Elképzelésünk szerint párhuzamosan indítottunk volna a gyerekek szüleinek egy szülőcsoportot is, a kamaszokat nevelő szülők problémáinak megbeszélésére. Természetesen a kölcsönös titoktartás betartásával. Ezt az elképzelésünket kiskamaszaink ismételtlen visszautasították. A kérésüket elfogadtuk, bízva abban, hogy a későbbiek folyamán találunk majd egy olyan megoldást, amely feloldja ezt a problémát. Elképzelhető, hogy módosítani kell eredeti kiindulópontunkat és folyamatos szülőcsoport helyett, időszakonkénti csoportos összejöveteleket kell majd szerveznünk.

„Vár-lak” csoportunk összlétszáma 24 fő (7 lány és 17 fiú). A csoport nyitott, 1991 szeptemberében indítottuk, és azóta folyamatosan működik. Hetente egyszer kétórás csoport összejöveteleket tartunk. Ha a csoportfolyamatok úgy kívánják, tematikus elemeket is felhasználunk: alkalmazunk szituációs játékokat, en-counter és pszichodráma elemeket, közösségi játékokat.

A gyerekek életkora 13-tól 17 évig terjed. Túlnyomórészt általános iskolások, hárman szakmunkásképzőbe járnak, 2 fiú magántanuló. A családok többségében az anya egyedül

¹⁴ Az Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság 1991-ben kiírt mentálhigiénés pályázatán nyert összeg által finanszírozott csoportterápiás ülések

neveli a kiskamaszt, néhány esetben az anya és aktuális partnere, de kibővül a család esetenként a felnőtt testvér családjával is. A 24 család közül csak kettő nevezhető teljesnek.

Az anyák több mint 25 százaléka a válás következtében egzisztenciálisan lecsúszott. A családok férfi tagjai (apák, nevelőapák, élettársak) túlnyomórészt szak- segéd- és betanított munkások. A családok több mint felénél jelentkezik időlegesen vagy tartósan a munkanélküliség. A gyerekek a nem velük élő elvált szülővel, (egy kivételével) feszültségteli viszonyban vannak, vagy egyáltalán nem tartják a kapcsolatot.

A csoporttagok tanulmányi eredménye általában nem tükrözi értelmi képességeiket, messze valódi színvonaluk alatt teljesítenek. Kivételt képez néhány lány, és az egyik szakmunkástanuló fiú. Ez a fiú mindent megtesz a műhelyben a főnökének, akár számára megalázó megbízásokat is végrehajt, mert nagyon átéli, hogy a száma megszerzése az egyetlen lehetősége, hogy „feljebb kerülhessen”, hogy mielőbb önálló lehessen. Ettől reméli, hogy így anyjának és öccsének támaszt adhat majd, sokkal inkább, mint a gyakran változó, megbízhatatlan élettársak.

Tehát, egy kicsoprotot hoztunk létre, kiskamaszokból, pszichológus, családgondozó pár vezetésével. Egy olyan távlati céllal, hogy a csoport szerveződés megfelelő szintjén új tagok befogadására legyen alkalmas. A csoport képes legyen úgy működni, hogy folyamatosan elenged és bebocsát gyerekeket. De a csoport folyamatosan működik, az újaknak átadva mindazt, amit az elődök kidolgoztak (csoportnormák, szokások, szolidaritás, a problémakezelés új módjai). Nekik már lesz közvetlen tudásuk arról, hogy mit jelent a csoport megtartó ereje és hogy a stigmák mennyire nehezítik a kapcsolat felvételt. Csoportunk tagjai folyamatosan hoztak krízishelyzetben lévő társakat, osztálytársi, haveri, játéktermi ismeretségből. Sőt egy alkalommal egy intézetből szökésben lévő „haver”-t az aktuális ülésen itattak, etettek, nyugtattak meg.

A foglalkozások kerete a teázás volt, keksszel, jeles napokon egyéb finomságokkal, ami sok mindenben segített. „Belépés csak teaivóknak” – felhívás lógott az ajtón, (ez a gyerekek ötlete volt) a csoportfoglalkozások idején -, ez adta azt az intimitást, ami hozzásegített ahhoz, hogy néhány órára a hivatalos intézményen belül egymásra figyelő barátok lettünk. A teázás keretei meggyorsították a csoport rítusainak kialakulását. Minden alkalommal másvalaki volt a házigazda. Tapasztalataink szerint ezek a gyerekek igen kevés szeretetteljes gondoskodást kaptak szüleiktől. A gondoskodás keretei is kialakulatlanok, esetlegesek, sietősen elnagyoltak. Így az általunk bevezetett „etetés” kielégítetlen érzelmi mohóságukat is szolgálta.

Egymás megismerése több lépcsőben történt. Élet- és lakáskörülményeiket nem csak szóban, hanem az ülés alatt készített táblaszerű rajzban is demonstrálták. Ezen keresztül a családi kapcsolatrendszerbe is bepillantást engedtek társaiknak. A hasonló sorsok megismerése enyhítette az „ez csak velem történhet meg” szorongató érzését.

A reális helyzettel való szembesülés után a vágyfantáziák uralták el a csoportot. A vágyott, ideális szülőképek ütköztek a zord tényekkel. Különböző pszichodráma elemek felhasználásával bemutatták, megjelenítették konfliktusaikat. Szülőkapcsolataikban az egyik könyörög és taktikus, a másik fél, nem bízik abban, hogy igaza lehet. Az egyik lány „bög”, ha valamit el akar érni, műzokogást produkál. Van, aki dühből kibabráll a szüleivel, más zsarol, megszökik. Van, akinek igen keserves, mert szülője meg sem hallgatja. Szeretnének többet megengedő fiatal szülőt, apát is a családba, megengedő szeretetet.

A csoport folyamán jelentős témává válok a szülők párkapcsolata. Rendkívül erős érzelmeket mozgósít a gyerekekben. Normatartás és normaszegés, vágy és megvalósulás feszültségét élük át, váltogatva felnőtt és a gyermek nézőpontját. Felerősödtek a trágár kifejezések, a csonkításra utaló beszédfordulatok. A csoport nehezen kezeli az indulatait,

kezdését vette a csoport-ellenállás, amely a csoportkeretek szétzilálásában a regresszív rivalizációban mutatkozott meg. Nem kis erőfeszítésünkbe került újból és újból meghatározni a csoportkereteket. Úgy tűnt, mintha a nagy érzelmek elsodorták volna a kimunkált csoportszokásokat, szabályokat, viszonyokat. Azonban a „viharzás”-t követő újra indulásban nagyobb intimitást és egymás iránti közeledést tapasztaltunk. Barátságok kezdtek kialakulni. Párosával, illetve kisebb csoportokba szerveződtek az ülés előtt. Ezzel együtt nőtt a kompromisszumra való készség és igény. Új tagokat hoztak, akiket már ők avattak be a csoport titkaiba, és ők mondták el a szabályokat, már mint evidenciát.

Új lányok megjelenése a csoportban, a szexuális témák előtérbe kerülését eredményezte. Élmény volt számukra egy biztonságos közegben a szexualitásról beszélni, gyakran annak szélsőségeiről. Csak a viharos nevetés, a groteszk megnyilvánulások utaltak a téma mögötti szorongásokra.

Miután megbirkóztunk ezzel a szakasszal, anélkül, hogy visszautasítottuk volna az időnkénti nyersséget, a feszültségek feldolgozásával az intimitás egy újabb szintjére jutottunk el. Az egyik nehezen elviselhető, türelmünket próbára tevő, durván bohóckodó fiú spontán vallomása szerint: „aki kicsi és gyenge, annak sokat kell hülyéskednie, hogy a gyengesége ne látszódjék meg.”

Ebben a szakaszban észrevettük, hogy az evés már nem olyan fontos számukra, szinte beleszédülnek egymás és maguk mélységeibe. Ebben a fázisban fordult elő először, hogy a csoport tagjai egymást megvárták, mielőtt elmentek.

Majd sorra kerültek az élet nagy kérdései: a párválasztás, a felnőtt lét, a szülőszerep, az erkölcs problémái, az emberi értékek megfogalmazása (túlvilág, hit, halál stb). Az egymásra hangolódás nem volt zavartalan. Az egyik többet akart elmondani magáról, a másinak ez megerőltető, sok volt. Spontán szabályozni próbálták, hogy mit és milyen mélyen szabadon elmondani a csoportban. Ekkor védettség és a titoktartás megerősödött. Már a csoporton kívül is találkoztak. Közös külső programokat szerveztek. Az ülésekre együtt jöttek, kölcsönöztek egymásnak könyveket, lemezeket, ruhadarabokat, eddig féltve őrzött saját verseket is felolvastak egymásnak. Feltűnik az egymásért való felelősség. Az egyik gyerek, Jancsi lopásba sodródik, aggódnak érte, tanácsokat adnak, együtt latolgatják a következményeket. A csoport felelősséggel, higgadtan ad visszajelzést. Jancsinak bármennyire is nehezebbre esik, elfogadja a csoport értékelését a helyzetről.

Két szép szerelmet is megéltünk ebben az időben, ami lágyabbá szelídebbé varázsolta a gyerekeket, együtt érzően oltalmazták a párokat. A törekeny szerelem azonban megsérült, a lány egy másik fiút csábított el. Az elhagyott fiú külseje megváltozik, „maffiózó” öltözékben jön, férfiassága hangsúlyozásaként. A szerelmi krízis lezajlása után ez a fiú válik a csoporton belüli férfiideállá. A többiek utánozzák öltözködésében – (az egyik hasfelmetsző Jack-ként, csoportos hajnövesztéssel, farmerbemetszéssel). Mindenki rá akar hasonlítani, ő az aki köré az uniformizáció kikristályosodik. Az öltözködésében szimbolikusan megjelenő egységet a verbális megfogalmazás is követi, „mi azért vagyunk együtt, hogy támogassuk egymást”. Kiegyensúlyozottabbá válnak a csoportbeli szerepek.

Egy újabb komoly erőpróba elé kerül a csoport. Az egyik fiú beszél öngyilkossági gondolatairól, az élet értelmetlenségét fejtegeti.

A csoport egy ülést ennek a témának szentel.

Komoly problémaként jelentek meg – a két ipari tanuló gondjain keresztül – az egzisztenciális kérdések. (Egzisztenciateremtés, lakás, munkalehetőség.) A konformizmus és a nihilizmus összecsap. A jövőtől való félelemmel, bizonytalansággal, való szembesülés átvezet a hatalom, kiszolgáltatottság kérdésköréről való beszélgetésbe. A jövőtől való

szorongásra a „bőrfejűek” ideológiájával kínál föloldást nekik. Óriási értékbeli tájékozatlanságot tapasztaltunk a „bőrfejűek” ideológiájával kapcsolatban. Az összetartás, az összetartozás, a közös bűn és a titok misztikus erőt közvetített számunkra. Az írásunkban feldolgozott egy év alatt ez a téma újból és újból előkerült. Kb. egy év közös munka eredményeként ez a téma differenciálódott, több pontján ütközött a realitással, s ennek köszönhetően egy valóságosabb kép alakult ki bennük a „bőrfejűek” mozgalmáról. Már nem szédítette őket el az összetartozás, erő, közös bűn, a támadva védekezés elsodró fantáziája, mert a csoport lehetőséget adott ahhoz, hogy a szerepek fölcserélésével a „körön kívül”, a kiszolgáltatott helyzetével is legyen erejük azonosulni.

A visszajelzés elősegítése érdekében közös megegyezéssel videofelvételeket készítettünk. Ezeket a felvétel után rögtön visszaneztük, megbeszéltük. Kívülről látni magukat nagy élmény volt. Humorral, vagy precízen analizálva, nem vállalva önmagát, vagy csodálkozva „lehetetlen” viselkedésükön, nézték a visszajátzásokat. Egyre gyakoribbá vált az egymást facilitáló értelmezés. Egy újabb nehéz téma került elő, az alkohollal és a kábítószerrel való próbálkozásairól számoltak be. A szenvedéssel való ütközés, az ahhoz való viszony: elfogadást, illetve elkerülést. Mi okoz szenvedést számunkra? Elsősorban az elhagyás, a szeretethiány, a családi kapcsolatok zavara, anyagi nehézségek, az intézményekkel kapcsolatos negatív élmények (iskola, gyámügy stb).

1992 nyár elején befejeztük a kiskamaszok számára tartott csoportterápiás ülések első részét. (Erről a korszakról írunk jelen tanulmányunkban.)

A csoporthelyzet fogódzkodót jelentett a kiskamaszok számára, a megértésre, feldolgozásra, újragondolásra, a helyes arányok megtalálására, és a viselkedés megváltoztatásának lehetőségeire is.

A gyerekek mertek szabadon beszélni kínzó gondolataikról, családi kapcsolataik szívenyletes konfliktusairól. Vállalták érzelmeik ambivalenciáját. Teret adtak keserűségüknek, dühüknek, fergetegetes jókedvüknek. Nyíltan érzékeltették az állandóan visszatérő, olykor groteszkbe forduló szexuális fantáziáik mindent elsöprő és átfogalmazó erejét. Közvetítették félelmeiket, szorongásaikat, korunk nyugtalan, zűrzavaros, értékbizonytalan időszakára reakcióként. Megtanultak egymásra figyelni, és ezen keresztül önmagukat jobban érteni.

A csoportterápiás ülések egy időre beépültek a kiskamaszok nevelésébe. Útmutatást adtak e válságokkal teli korszak útvesztőiben.

Nehézséget jelentett a terapeuták számára, a nagy csoportellenállások, negativisztikus akciók, olykor tettelegességgé fokozódó agressziók kezelése, a szexuális impulzusok szocializálatlan megjelenésének moderálása. Néha már alig reméltük, hogy a csoportkereteket majdnem szétfeszítő indulatokkal bánni tudunk. Tapasztalatunk mégis az lett, hogy a csoport a nagy válságokat, viharzásokat fel tudta dolgozni. A gyerekeknek is élménye támadt arról, hogy képesek csoportszinten is nagy nehézségeket megoldani, és ez a csoportműködésben minőségi változást eredményezett. A problémakezelés számunkra új megközelítési módjait egyre inkább magukénak érezték, és visszajelzéseik szerint a csoporton kívüli életükben is igyekeztek ezeket alkalmazni.

**Zala Mária
Csopor Zsuzsa**

Felhasznált irodalom

1. Bálint Alice: Anya és Gyermekek. Párbeszéd Kiadó Bp. 1990.

2. Benedek László: Játék és pszichoterápia Bp. 1992.
3. Dévai Margit Énkép korrekció önismereti játékmódszerrel serdülőkorban. Bp. 1990.
4. Gerevich József: szerk. Közösségi mentálhigiéné. Gondolat Bp. 1989.
5. Kaplan R. E.: A sérülés dinamikája az encounter csoportban: hatalom, hasítás, ellenállás hibás kezelése In: Csoport – pszichoterápia (Szöveggyűjt.) MKM támogatásával
6. Kernberg O.F.: A csoportvezetői beavatkozások fontossági sorrendjének rendszerszemléletű megközelítése In: Csoport – pszichoterápia (Szöveggyűjt.) MKM támogatásával
7. Piszker Ágnes: Csoport – pszichoterápia serdülőkkel In: Csoport – pszichoterápia Szöveggyűjtemény MKM támogatásával
8. Rácz József: Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori „devianciák” Magyar Pszichiátr. Társ. Bp. 1989.
9. Telkes József szerk.: Személyiségfejlesztés I. Közm. Háza stb. Tatabánya 1989.
10. Vikár György: Az ifjúkor válságai Gondolat, Bp. 1980.
11. Yalom I. D.: a terapeuta szerepe: alapvető megfontolások. In: Csoport – pszichoterápia – Szöveggyűjtemény MKM támogatásával
12. Yalom I. D.: A csoport kialakítása: hely, idő, nagyság előkészítése In: Csoport – pszichoterápia – Szöveggyűjtemény MKM támogatásával